

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ХАТНЮК Ю.А.

**ОРГАНИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
У БОРОТЬБИ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ
(АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)**

МОНОГРАФІЯ

Львів – 2013

УДК 342.951:351.743

ББК 67.401.031.2

X 25

Рекомендовано до друку Вченою радою Львівського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 2 від 25 вересня 2013 року)

Рецензенти :

Н.П. Бортник доктор юридичних наук, доцент
завідувач кафедри адміністративного та інформаційного права Навчально-
наукового інституту права та психології
(Національний університет «Львівська політехніка»);

М.В. Ковалів кандидат юридичних наук, професор
завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного
права Навчально-наукового інституту права, психології та економіки
(Львівський державний університет внутрішніх справ).

Хатнюк Ю.А.

X25 Органи внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні
(адміністративно-правовий аспект): монографія / Юрій Анатолійович
Хатнюк. – Львів: Галицька Видавнича Спілка, 2013. – 195 с.

У монографії розглянуто особливості діяльності органів внутрішніх справ України в сфері корпоративних відносин, зокрема щодо боротьби з рейдерством. Застосовано системний підхід до вивчення тактики дій сил і засобів органів внутрішніх справ, а також форм та методів взаємодії з підрозділами Служби безпеки України; здійснено аналіз профілактичної діяльності міліції у боротьбі з рейдерством як комплекс спеціальних заходів, засобів і способів. Сформульовано пропозиції та рекомендації щодо удосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні.

Для студентів, бакалаврів, спеціалістів, магістрів, аспірантів, викладачів правознавчих вищих навчальних закладів.

УДК 342.951:351.743

ББК 67.401.031.2

ISBN 978-966-1633-63-5

© Ю.А. Хатнюк, 2013

© Галицька Видавнича Спілка

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ	6
1.1. Історичні аспекти становлення проблеми, стан наукової розробки та характеристика наукових джерел	6
1.2. Поняття та правова характеристика рейдерства в законодавстві України	24
1.3. Державні органи як суб'єкти боротьби з рейдерством в Україні.....	43
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У БОРОТЬБИ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ	63
2.1. Сили та засоби органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством	63
2.2. Тактика дій підрозділів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством.....	82
2.3. Профілактична діяльність органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством.....	101
2.4. Взаємодія органів внутрішніх справ з органами Служби безпеки України у боротьбі з рейдерством.....	118
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У БОРОТЬБИ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ	136
ПІСЛЯМОВА	156
ДОДАТКИ	159
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	175

ПЕРЕДМОВА

Прагнення України ввійти до єдиного економічного європейського простору вимагає суттєвих змін у багатьох сферах життєдіяльності держави, зокрема корпоративній. Пріоритетне значення для належної і безпечної діяльності акціонерних товариств має протидія рейдерству, яке не тільки дезорганізує роботу суб'єктів господарської діяльності, а й спричинює соціальну напругу в суспільстві.

Рейдерство в Україні, будучи за змістом і формою об'єктивною реальністю сучасного вітчизняного бізнесового світу, що набуло масштабного характеру, створює реальні загрози його функціонуванню. Основна ознака цього негативного явища у сучасному розумінні полягає в порушенні закону, застосуванні тих або інших шахрайських технологій щодо перехоплення оперативного управління підприємством, установою чи організацією й реалізації їх активів на власний розсуд.

Реформування економіки вимагає закріплення перетворень у корпоративному законодавстві, а також адаптації органів внутрішніх справ до нових умов господарської діяльності, що має бути відображено у відомчих нормативно-правових актах. Тож виникає суперечність між нормативною базою, яка регулює діяльність органів внутрішніх справ щодо боротьби з рейдерством, і теоретичною, спрямованою на одержання нових наукових знань, завдяки яким можна підвищити ефективність указаної діяльності, пришвидшити її адаптацію до нових умов у зовнішньому середовищі. У зв'язку з цим виникає потреба в напрацюванні теоретичних узагальнень щодо діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством.

Комплексне дослідження адміністративно-правових засад та організації діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством, а також розробка пропозицій щодо її вдосконалення набувають дедалі більшої актуальності. Зауважмо, що за весь період незалежності України адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством так і не були достатньо досліджені в науці адміністративного права.

Утім, концептуальні основи проблеми рейдерства та способи

подолання цього явища були і є об'єктом дослідження вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема: Д. Андрєєва, Б. Андрушківа, П. Берназа, М. Белкіна, І. Богатирьової, Д. Брагіна, В. Галунько, Н. Гуторової, О. Дічека, А. Єфименка, Р. Кальницького, А. Кирєєва, Е. Кісілюка, В. Куца, В. Лапчука, В. Мамутова, А. Марущака, С. Москаленка, А. Орлеана, Г. Паламарчука, О. Пашенка, В. Плакіді, З. Тарханової, Т. Устименко, В. Швеця та ін.

Окремі аспекти, які так чи інакше стосуються охорони власності силами та засобами органів внутрішніх справ, зокрема взаємодія суб'єктів боротьби з рейдерством щодо охорони правопорядку та забезпечення громадської безпеки під час корпоративних конфліктів, були предметом дослідження А. Бандурки, С. Гусарова, М. Коваліва, О. Литвинова, В. Ортинського, О. Остапенка, Н. Гиндик, В. Франчука та ін.

В аспекті оцінювання ефективності діяльності органів внутрішніх справ з питань боротьби з рейдерством дослідження ґрунтуються на працях вітчизняних та зарубіжних учених: О. Джужи, А. Зелінського, З. Живко, Ф. Лопушанського, О. Кальмана, Л. Ковалія, П. Рабіновича, Р. Тринька, О. Фролової. Загалом же в Україні комплексно не досліджували адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством.

Рейдерство досліджується з метою формування матеріально-правових галузей системи права, розглядаючи їх як невід'ємний компонент юрисдикційної складової діяльності апарату держави щодо комплексного підходу до вирішення питань функціонування механізму вирішення спорів у сфері корпоративного права, яке за предметною і цільовою ознаками поєднує різнорідний правовий матеріал, пов'язаний зі здійсненням органами виконавчої влади, місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання публічно-владних повноважень щодо захисту прав власності та підприємницької діяльності.

РОЗДІЛ 1

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ

1.1. Історичні аспекти становлення проблеми, стан наукової розробки та характеристика наукових джерел

Проголошення Україною незалежності та перехід від командно-адміністративного управління до організації держави з ринковою економікою зумовили необхідність упровадження нових економічних засад діяльності суб'єктів господарювання. При цьому існуюча нормативно-правова система виявилася непристосованою до нових реалій.

Практично з моменту набуття Україною незалежності не припиняється процес пошуку оптимального законодавства у сфері підприємницької та господарської діяльності. Розробляються, впроваджуються і вдосконалюються нові форми та методи підвищення ефективності економіки, формується законодавчий масив фінансового та господарського права, всередині якого розробляється механізм різнопланового контролю за дотриманням прав суб'єктів економічної діяльності.

В умовах державного становлення України, впровадження ринкових відносин за відсутності підготовлених до роботи в нових умовах управлінських та економічних кадрів розвинулися такі негативні явища, як спад суспільного виробництва, зниження якості продукції, робіт і послуг та інше. Внаслідок цього багато підприємств не витримало конкурентної боротьби, не забезпечило рентабельності господарювання і зрештою збанкрутіло. Інші ж стали предметом різноманітних майнових спекуляцій та незаконного поглинання – рейдерства.

Серед усіх негативних явищ за роки самостійного економічного розвитку держави особливе місце необхідно відвести рейдерству, яке стало лихом періоду формування не лише ринкових, а й майнових відносин.

Рейдерство як явище в Україні є результатом не лише

слабкої державної влади, недосконалості законодавчої та нормативної баз. Це – інструмент наживи і навіть міжнародної політики.

З'ясувати сутність рейдерства слід, на нашу думку, в ретроспективному дискурсі.

Спочатку термін «рейдерство» вживали військові історики на позначення сукупності самостійних бойових дій одиночних або декількох кораблів, підводних човнів і літаків з метою знищення (захоплення) суден з вантажами, бойових кораблів супротивника, що особливо проявилось у війнах минулого століття [1, с. 83].

Рейдерство виникло з піратства, корсарства, каперства (напади на торгові морські судна). Ще з часів боротьби Британії за світове панування так називали військові кораблі, які поодиноці знищували торгові судна супротивників. Вони були надзвичайно віроломними. Фактично це були «пірати в законі», «флібустьери на службі її Величності».

Зауважимо, що піратство й досі дає про себе знати. Захоплення піратами у 2008 р. судна «Фаїна» з українським екіпажем на борту, завантаженого військовою технікою, й викуп за більш ніж 3 млн доларів свідчать про вкоріненість цього явища і актуальність боротьби з ним. Але рейдерство відрізняється від піратства та звичайного пограбування [2, с. 12].

На відміну від піратів, рейдери перебували на службі в уряді (або у високопоставлених осіб) певної країни і, як правило, не брали участі в розподілі прибутків, що отримували в результаті захоплення судна. При цьому в рейдерів не було мети безпосередньо захопити вантаж на судні. Вони діяли на морських кораблях, що належать до категорії військових, і знищували торгові судна недружніх країн, керуючись тим, що нанесений супротивникові збиток послужить на благо другій стороні. Наприклад, португальці, починаючи з подорожі Васко да Гама, поводитись в Індійському океані саме як рейдери, знищуючи всі мусульманські судна, що траплялися їм, при цьому не завжди вдаючись до грабежу. У цьому випадку головними цілями португальців були залякування та ліквідація конкурентів.

Занепад рейдерства припадає на кінець наполеонівських війн, коли державам стало не вигідно ділитися прибутками з

приватними підприємцями. Крім того, в цей час проти організованого морського розбою активно виступала ліберальна громадськість. У XIX ст. настав час розквіту буржуазії, утвердження принципів недоторканності приватної власності й розвитку міжнародної торгівлі.

Непримиренну боротьбу з рейдерством розпочав Бенджамін Франклін, який запропонував відразу після закінчення війни за незалежність включити в мирний договір США та Англії спеціальний пункт про заборону рейдерства (каперства). І хоча саме такий пункт у цей договір включений не був, Франклін надалі домігся безпосереднього запису про заборону рейдерства під час укладення договору з Пруссією. Незважаючи на те, що для країн, які уклали договір, подібна заборона не мала особливого значення, позаяк у них були відсутні власні військові флоти, у міжнародному праві був створений прецедент. Фахівці з морського права упродовж першої половини XIX ст. сперечалися щодо того, чи входить власність, яку перевозять морем, у поняття власності, недоторканної під час військових дій, а чи вона є винятком і може бути знищена (оскільки підприємець під час війни має можливість не виходити в море, а залишатися в захищеній місцевості до вирішення конфлікту). Спори досягли свого апогею на Паризькому конгресі 1856 р., що відбувся після закінчення Кримської війни. У результаті була прийнята декларація про заборону рейдерства (каперства) на морі. Цікаво, що Сполучені Штати, які спочатку різко виступали за введення заборони, голосували проти прийняття цієї декларації.

Проблеми крейсерської війни активно обговорювали і в минулому столітті, зокрема на Гаазькій конференції 1907 р. Через два роки вони отримали остаточне закріплення в Лондонській декларації про право морської війни. У цьому документі передбачалися процедури огляду, захоплення і приводу суден з вантажем у свій порт, хоча там же зазначалось і про можливість у виняткових випадках знищувати і вантаж, і судно.

Мабуть, найвідоміше полювання на рейди здійснювалося в період Другої світової війни (у цей період до рейдерів відносили озброєні торгові судна). У цей період торгові судна, як правило, не виходили в море без конвою і чекали в портах формування

колони. Необхідно зазначити, що полювання на рейди в період Другої світової війни здійснювали всі країни-учасники [3].

Сьогодні термін «рейдерство», перемістившись на сушу, по суті набув іншого забарвлення, але зберіг у своєму змісті основне значення – насильницьке (проти волі власника) захоплення власності (майна), зокрема юридичної особи. Держава, звичайно ж, не утримує на службі рейдерів, але і не встановлює ефективного механізму щодо забезпечення захисту власності (бізнесу), а тим самим опосередковано сприяючи захопленню з боку осіб, що послуговуються прогалинами законодавства.

На думку А. Писанець, недружні способи захоплення з використанням арсеналу сучасного рейдерства відомі з XVII ст. Автор стверджує, що початки рейдерства пов'язані з виникненням перших буржуазних держав, класичної буржуазної приватної власності, коли було зроблено спроби більш-менш законно або незаконно привласнити чужий бізнес, майно. Зокрема, у феодально-бюрократичній Російській імперії також траплялися випадки рейдерства [4, с. 131].

Російська дослідниця А. Прожеріна вважає, що рейдерство у сучасному розумінні як різновид «недружного поглинання» компаній і перерозподілу власності та корпоративних прав з'явилося в США у 1920–1930 рр. Адже вже тоді його розуміли як успішне скуповування контрольного пакету акцій, часто за протидії менеджменту та акціонерів компанії, реорганізації підприємства та продажу його з прибутком [5, с. 11].

Стосовно цього питання З. Живко стверджує, що історія рейдерства налічує не одне століття, хоча сам термін було введено в обіг на рубежі XIX–XX ст. Рейдерство з'явилося на світ разом з акціями, коли виникла можливість поглинання компанії всупереч волі її власника [2, с. 12].

О. Беліков вважає, що у вітчизняній історії відбулися чотири масові, революційні перерозподіли власності, ініційовані владою. Перший перерозподіл власності відбувся ще в епоху Івана Грозного; другий – за Петра Першого. Третій здійснили більшовики після революції 1917 р. Четвертий – починаючи з 1990-го, ми переживаємо сьогодні.

Усі масові захоплення, поглинання та перерозподіли

власності в будь-якій країні завжди ініціювалися державою. Досить пригадати Солон в Древній Греції, Кромвеля в Англії, «релігійні» війни в Німеччині, Велику французьку революцію. Те саме відбувалося і на теренах нашої держави: від шабашів опричників до «експропріації» експропріаторів. Тобто досвіду розвитку, становлення та процвітання рейдерства як масового явища в нас достатньо.

Під час перших трьох перерозподілів власності всі процеси відбувалися вертикально, відповідно до бюрократичної логіки. А от у 90-х роках минулого століття влада лише дала мовчазну згоду, проявивши свою ініціативу в процесі захоплення або перерозподілу власності. Надалі ж вертикаль влади відсторонилась від керівництва цим процесом, а сам перерозподіл пішов у горизонтальній площині [6, с. 105].

На теренах колишнього СРСР недружні поглинання практикувалися ще в 1980-х роках із появою перших комерційних структур – підпільних цехів, потім легальних кооперативів тощо.

В. Журавель, О. Тимошенко, О. Дічек, аналізуючи становлення рейдерства в Росії та Україні, визначають декілька етапів розвитку цього явища.

На першому етапі, на початку 90-х років минулого століття, у цих країнах відбувалися процеси акціонування низки державних підприємств і часткова або повна їх передача приватним власникам під час розпочатої приватизації. При цьому допускалися численні порушення законодавства про приватизацію. Ваучери скуповувалися, змінювалися, викрадалися, збиралися, відбиралися, вкладалися. Як наслідок, одні стали ще багатшими, а інші – ще біднішими. Використовувалися різні схеми, які передбачали придбання державної власності за значно заниженою вартістю, в результаті чого інтересам держави було завдано значних збитків [7, с. 40].

На другому етапі, приблизно з 1993 р., почався перерозподіл приватної власності між суб'єктами господарювання. Цей етап характеризувався переважанням насильницьких методів придбання майна та майнових прав, зокрема, в результаті вчинення таких злочинів, як вбивства на замовлення, погрози застосуванням насильства чи вбивством,

вимагання та ін. Кримінал був основним у захопленні чужого підприємства. Це був бандитський спосіб відбирання власності, коли просто приходили молоді неголені люди в спортивних штанах з бейсбольними бітами і забирали підприємство. Це були нальоти, напади на власників та їхню власність.

У цей період зароджувався процес створення формальних і неформальних фінансово-промислових груп, які в майбутньому відіграли провідну роль у рейдерському захопленні підприємств. Здійснювалось посилення монополізації в окремих галузях. Відбувалася інтеграція в галузях, де не потрібні значні фінансові ресурси, в деяких випадках здійснювалася зміна власника, особливо в міру виконання формальних і неформальних зобов'язань бізнесу перед владою [7, с. 41].

Третій (сучасний) етап в Україні розпочався у 2003–2004 рр. і триває досі. На зміну насильницьким злочинам прийшли (або зайняли значне місце) ненасильницькі розкрадання, вимагання, інші посягання на власність, злочинні дії, пов'язані з банкрутством, а також злочини, що полягають у фальсифікації різних документів. Великі компанії-рейдери практично позбулися примітивного криміналу в своїй діяльності; єдине, що ще досить широко застосовується, – це залучення на кінцевому етапі захоплення підприємства «масок-шоу» для фізичного захоплення приміщень придбанної бізнес-структури. У практиці рейдерства починають переважати інтелектуальні способи придбання комерційної власності, до яких насамперед відносять процеси злиття і поглинання підприємств.

Специфікою рейдерських діянь проти власності на сучасному етапі слід визнати те, що такі захоплення часто почали відбуватися щодо цінних паперів. Форми розкрадань, які застосовуються при заволодінні ними (наприклад, акціями), найрізноманітніші (привласнення, розтрати, шахрайство і т. д.) [7, с. 41–42].

На цьому етапі переважало масове банкрутство підприємств. Бізнес забирали через процедуру банкрутства. Наприклад, процедура банкрутства ініціювалася через невелику заборгованість. Після цього боржникові не давали можливості розплатитися, хоча це був часто формальний боржник – ніякого

боргу насправді не було. У межах судової процедури перехоплювали контроль. Далі – конкурсне виробництво і продаж майнового комплексу задешево якомусь афілійованому покупцеві. Так виглядала одна з найулюбленіших рейдерських схем [7, с. 42].

Створилася така ситуація, коли дешевше було відібрати бізнес, ніж придбати його. Значна частина компаній – об'єктів поглинань, – викликаючи інтерес у сторони, що атакувала, втягувалася в корпоративний конфлікт, у результаті чого значно послаблювали не тільки своє конкурентне становище, а й викликали ризик остаточно зникнути з ринку. Відбувалося короткострокове, а в деяких випадках і довгострокове падіння ефективності діяльності та/або загального рівня конкурентоспроможності компанії-мети. Знижувалася вартість компанії-мети не тільки в очах учасників, теперішніх власників і зовнішніх інвесторів, а й інших учасників корпоративної боротьби, що обов'язково позначалося на перегляді ціни угоди. Власник розлучався зі своїм бізнесом на дискримінаційних умовах [7, с. 43–44].

Як правило, загарбники вибирали акціонерне товариство з низькою корпоративною культурою, зазвичай це було підприємство середнього чи малого бізнесу. Фальсифікувалися документи про обрання органів управління товариства, надавалися відомості про зміну керівництва в податкову інспекцію, а вона перевіряла тільки формальну наявність усіх документів, перелічених у законі, і не проводила ніякої правової експертизи наданих документів. Потім новий генеральний директор товариства укладав договір купівлі-продажу нерухомості з третьою особою і подавав у реєструвальні органи відповідні документи. Надалі імітувався неодноразовий перепродаж нерухомості для створення видимості сумлінного покупця. Останній набувач захоплював власність і виганяв існуюче керівництво. Усі документи з ведення реєстру товариства загарбником на території підприємства вилучалися і фальсифікувалися із зазначенням нових акціонерів, пов'язаних із загарбником. Одночасно з переліченими вище діями загарбник нерідко здійснював силовий тиск на генерального директора товариства та основних акціонерів, примушуючи їх підписати

договори про продаж належних їм акцій загарбникові, при цьому договори, як правило, підписувалися заднім числом [7, с. 44–45].

На цьому етапі відбувається зростання формальної прозорості компанії в міру консолідації власності та полегшення переходу до міжнародних норм і правил корпоративного управління, посилюються позиції держави у деяких галузях, що традиційно належать до стратегічних.

С. Москаленко історію українського рейдерства поділяє на два періоди. Перший період охоплює час від початку 90-х років до початку 2000-х. У цей час Україна стає незалежною, відбувається перехід країни на ринкові відносини, визначаються політичні центри, створюються злочинні угруповання. Важкий економічний стан країни супроводжувався зростанням корумпованості органів державної влади, наявністю великої кількості прогалин чинного законодавства, зростанням криміногенної ситуації в країні. Така сама ситуація склалася в більшості пострадянських країн. Захоплення підприємств здійснювалось відкрито кримінальним шляхом, досить часто – із застосуванням фізичного насильства. Правовий нігілізм супроводжувався нехтуванням правами людини, правопорядку країни. З часом ситуація почала змінюватись: було прийнято низку нормативних актів, економічна обстановка поліпшувалась, у країні здійснювалась – хоча й не на належному рівні – боротьба з корупцією, знижувалась криміногенна обстановка. Особливістю цього періоду стала відсутність вибору.

Другий період триває з початку 2000-х років донині. Цей період характеризується напівзаконним захопленням підприємств, більш легальними методами боротьби, активним протистоянням рейдерству [8, с. 117].

Отже, ґрунтуючись на наявному матеріалі, ми вважаємо допустимим виокремлення в історії українського рейдерства трьох основних стадій:

- стадія зародження (1991–2001);
 - стадія «розквіту» (2002–2004);
 - стадія пошуку нових напрямів і форм (з 2005 р. досі).
- Стадія зародження рейдерства (1991–2001).

Цьому періоду властиве те, що наша держава стала

незалежною і перейшла на ринкові відносини із цілою низкою прогалин у законодавстві. Зокрема, набувши чинності 1992 р., Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [9], а також сильно розпорошена структура власності українських компаній забезпечили стрімке поширення рейдерства у формі ворожих поглинань і шляхом ініціації справи про банкрутство.

Вищевказаний Закон надав широкі можливості для швидкого отримання під свій контроль активів інших суб'єктів економічної діяльності без великих фінансових вкладень. На території всієї країни нестримно почали утворюватися неформальні союзи арбітражних керівників і осіб, зацікавлених у дешевому відбиранні активів компаній.

Альтернативним варіантом отримання контролю над активами інших суб'єктів економіки стало вороже поглинання. Рейдерів цікавили компанії з низькою концентрацією акціонерного капіталу. Слабкі позиції топ-менеджменту компаній-мети в умовах сильно розпорошеної структури власності не дозволяли адміністрації підприємств чинити агресорам серйозний опір.

Інші форми рейдерських акцій (шахрайство, примус до укладення угоди, вступ у змову з посадовцями компанії-мети) не набули значного поширення на початковій стадії внаслідок того, що рейдер вважав за краще йти шляхом найбільшої прибутковості і найменшого ризику. Допустимі, з точки зору законодавства, банкрутство і недружнє поглинання відсунули на другий план усі альтернативні форми рейдерських проектів.

Стадія «розквіту» рейдерства (2002–2004).

Суттєві зміни законодавчих норм, що регулюють особливості процесу визнання боржника банкрутом, зумовили значне зниження кількості рейдерських атак. Проте загальноекономічний розвиток і відносна політична стабільність значно підвищили ліквідність корпоративних активів, і замість припинення своєї діяльності рейдери почали шукати альтернативні способи реалізації проектів.

До кінця періоду «розквіту» в українському рейдерстві окреслились дві тенденції. З одного боку, легких проектів, що забезпечують високу прибутковість у межах прийняттого рівня

ризик, для загарбників не залишилося. З іншого боку, до цього часу рейдери значно зміцнили свої позиції в економіці; піднявши рівень свого добробуту, вони стали учасниками корупційних мереж.

Стадія пошуку нових напрямів і форм (з 2005 р. і донині).

Уже в 2005 р. більшість рейдерських компаній замислилась над питанням про те, що робити далі і який бізнес розвивати. Рейдерські проекти у формі ворожих поглинань стали менш прибутковими та більше ризикованими через зростання концентрації акціонерної власності. Підвищення концентрації акціонерного капіталу відбулося, з одного боку, внаслідок інтеграційних процесів в економіці та діяльності рейдерів, з іншого – в результаті усвідомлення домінуючими акціонерами необхідності консолідації акцій під своїм контролем. У таких умовах прибутковість і вірогідність успіху для проектів, що припускають отримання активів через поглинання, знизилась. Почався період пошуку нових напрямів та форм інвестування.

Деякі компанії припинили рейдерські акції, визнавши для себе неприйнятним зниження прибутковості і зростання ризиків. Одні компанії цієї групи зосередились на управлінні і розвитку раніше придбаних активів. Інші стали розвивати партнерські стосунки з бізнесовими структурами, внаслідок чого з'явилися нові форми взаємодії компаній та рейдерів. Такі стосунки, як правило, почали складатися з метою захисту підприємств від зовнішніх агресорів.

Про масштаби рейдерства в Україні свідчать такі факти:

- 1) діє щонайменше 40–50 спеціалізованих рейдерських груп, які складаються з досвідчених юристів та економістів;
- 2) рейдерство набуло системного характеру: кількість захоплень сягає 3000 на рік;
- 3) результативність рейдерських атак – понад 90%;
- 4) за експертною оцінкою, щорічний обсяг сегмента поглинань і злиттів (без приватизації) становить понад 3 млрд дол. США;
- 5) середньостатистична норма прибутку рейдера, за експертними оцінками, становить близько 1000%;
- 6) українське рейдерство має відчутну кримінальну складову:

протиправні дії чиняться із залученням збройних формувань, а подекуди – навіть співробітників правоохоронної системи [10].

Серед потерпілих – Телерадіокомпанія «Студія 1+1», де на підставі усної угоди відчужується пакет акцій розміром 70%; Дніпропетровський олійноекстракційний завод «Олейна»; Вінницький завод тракторних агрегатів; Крюковський вагоноремонтний завод; Броварський завод «Стріла»; норвезька компанія «Теленір», що володіє акціями «Київстар» [11, с. 287–288], а також Кременчуцький сталеливарний завод, Дніпропетровський ринок «Озерка», готельний комплекс «Бригантина» (м. Херсон), ЗАТ «Агрофірма «Пролісок» (м. Львів), і це далеко не весь перелік об'єктів, що піддалися рейдерським посяганням.

Саме в цей період протидія рейдерству є важливим аспектом діяльності державної влади.

У середині грудня 2006 р. Президент України підписав Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів» [12].

12 лютого 2007 р. Президент Указом № 103 «Про заходи щодо посилення захисту прав власності» [13] доручив Кабінету Міністрів проаналізувати факти рейдерства і внести на розгляд Верховної Ради України законопроекти, що стосуються діяльності акціонерних товариств, удосконалення регулювання депозитарної діяльності, інформування акціонерів про участь суспільства в корпоративному конфлікті, а також встановлення кримінальної відповідальності за рейдерство. На думку деяких експертів, лише після цього Указу в Україні почала розгортатися боротьба з рейдерством [7, с. 47–48].

У 2007 р. Кабінет Міністрів України своєю постановою від 21 лютого 2007 р. № 257 створив Міжвідомчу комісію з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств. Постановою було затверджено її склад, а також Положення про комісію [14]. Вже на першому засіданні 23 лютого 2007 р. була розглянута поточна ситуація щодо протиправного поглинання та захоплення підприємств в Україні, а також конфлікти, які склалися навколо окремих підприємств. Засідання комісії, як правило, проводяться, кожні два тижні [7, с. 48–49].

У січні 2007 р. було створено «Антирейдерський союз підприємців України», який об'єднав більше 50-ти представників українських підприємств. Союз заявив про свою готовність стати майданчиком для досудового врегулювання корпоративних спорів та виступати арбітром. 20 вересня 2007 р. союз спільно з міжнародною громадською організацією «Асоціація економічної безпеки» провели мітинг, на якому було прийнято звернення до Президента України 2005–2010 рр. У ньому зазначалось: «...Загарбники власності – рейдери – знищують і великі, і малі, і середні підприємства, де працює більшість наших співвітчизників» [7, с. 55]. У своєму зверненні учасники мітингу вказали на необхідність розглянути на Раді національної безпеки і оборони питання участі державних службовців у рейдерських захопленнях підприємств і винести рішення про несумісність державної служби з рейдерством; ініціювали прийняття антирейдерського законодавства як першочергове завдання новообраної Верховної Ради. Український союз промисловців і підприємців та Федерація роботодавців України заявили про намір вести реєстр нечесних суддів і неправомірних рішень судів. Було розроблено низку законопроектів для боротьби з рейдерством, створено Бюро протидії комерційним злочинам при українському комітеті Міжнародної торгової палати [7, с. 55–56].

Проте офіційної статистики щодо припинення рейдерських нападів та порушення кримінальних справ в Україні немає. За даними МВС України, 2006 р. в Києві було зафіксовано 28 рейдерських захоплень, і тільки в одному випадку міліції вдалося запобігти силовому захопленню підприємства [15, с. 151].

Щоправда з 15 січня 2009 р. Управління юридичного забезпечення МВС України зробило висновок про необхідність ведення обліку фізичних і юридичних осіб, причетних до протиправного поглинання та захоплення підприємств. Із метою узагальнення відомостей про протиправні захоплення підприємств у Міністерстві розроблено та запроваджено форму і порядок отримання інформації про рейдерські прояви, яку надають регіональні підрозділи Міністерства – головні управління

та управління МВС України в областях. Звіт містить два розділи. У першому – безпосередньо відомості про виявлені факти, пов'язані з порушенням прав законних власників та силовим захопленням підприємств, у другому – відомості про рух кримінальних справ у злочинах, порушених за вказаними фактами.

Статистика свідчить, що впродовж січня-лютого 2009 р. зареєстровано 24 факти, пов'язані з порушенням прав законних власників та силовим захопленням підприємств. Було зареєстровано сім злочинів, за якими порушено шість кримінальних справ [16, с. 430]. За аналогічний період 2011 р., відповідно, – 12 фактів та 14 кримінальних справ.

Для українських реалій рейдерство здебільшого набуває форм цілеспрямованого недружнього захоплення власності шляхом ініційованого бізнес-конфлікту на підставі судових рішень, винесених або на основі фальшивих документів, або без запрошення в суд власника судами, що перебувають на інших територіях. Зокрема, відомими фактами рейдерства є: спроба рейдерського захоплення об'єктів ТзОВ «Трудовий колектив Балаклавського судноремонтного заводу «Металіст», що знаходиться у сфері управління Міністерства оборони України, заводу «Квазар», одного з лідерів української високотехнологічної промисловості [17; 18, с. 2] тощо.

Обсяги захоплення приватної власності набувають загрозливих розмірів не лише для конкретних галузей бізнесу, а й держави загалом, оскільки, як правило, призводять до погіршення інвестиційного клімату в Україні, перешкоджають та призупиняють розвиток виробництва, заважають виходу на світові ринки, сприяють розвитку корупції у владних та бізнес-структурах. Про обсяги рейдерства в Україні свідчить той факт, що об'єктами атак вже є великі компанії, де держатель контрольного пакету акцій – держава («Укррічфлот», «Херсонський морський порт»), такий велетень вітчизняної промисловості, як ВАТ «Сатурн» та ін. [19; 20].

Важливою особливістю сучасної стадії розвитку рейдерства слід також визнати участь держави у рейдерських акціях. Якщо в період зародження і «розквіту» рейдерства держава була осторононь

від корпоративних баталій, то тепер держава в особі окремих політичних груп стала чи не найважливішим учасником рейдерських проєктів. Активні дії держави стали причиною згортання рейдерської діяльності рядом компаній.

Тож, починаючи з моменту зародження, рейдерство перебуває в безперервному розвитку. Рейдери знаходяться в постійному пошуку нових проєктів, що характеризуються високою прибутковістю. Необхідність залишатися в межах допустимого ризику змушує їх підлаштовуватися під нові соціально-економічні, правові та політичні умови. При цьому досить часто рейдер не може відмовитися від свого бізнесу. Припинення загарбницької діяльності означає втрату партнерів та покровителів, послаблення позицій на ринку корпоративного контролю. Це неминуче призводить до того, що з'являються нові лідери, нові сильніші гравці, які вже можуть становити небезпеку для самого рейдера. Це, на нашу думку, примушує рейдера не залишати бізнес, а постійно розробляти нові технології атаки, шукати нові проєкти та ризикувати знову і знову, оскільки зупинка може призвести до втрати усіх накопичених активів.

Сьогодні перед рейдерами гостро стоїть питання про подальше ведення бізнесу – в економіці відсутні альтернативні варіанти високодохідного інвестування за прийняттого ризику. У таких умовах суттєво зростає небезпека переходу рейдерства на принципово новий рівень: за відсутності альтернатив могутніші рейдерські групи почнуть атакувати більш слабкі. А це призведе до ще гостріших економічних та соціальних наслідків.

Отже, аналіз дозволяє зробити висновок про те, що рейдерство в сучасній формі незабаром припинить своє існування. Вірогідність його зникнення мала через ворожий характер корпоративного контролю на українському ринку. Швидше слід чекати трансформації цієї практики. У які форми або види діяльності трансформується рейдерство, залежить від характеру державної політики. Бездіяльність або необдуманна політика держави призведуть до нової хвилі агресивних перерозподілів від відносно слабких структур до сильніших.

Враховуючи реалії сьогодення, Кабінет Міністрів України 9 червня 2010 р. затвердив план заходів щодо протидії

протиправному поглинанню та захопленню підприємств. План передбачає аналіз законодавства та внесення до Верховної Ради України низки законопроектів, спрямованих на протидію рейдерству, і подання Міністерству юстиції пропозицій щодо внесення змін до них з метою унеможливлення протиправного поглинання та захоплення підприємств [21].

У науковій літературі проблеми протидії рейдерству є предметом дослідження небагатьох авторів. Цей факт пов'язаний із новизною досліджуваної тематики, дискусії навколо якої відображаються здебільшого в публіцистичній літературі, та мережі Інтернет. Окремі аспекти питань протидії рейдерству висвітлено у наукових публікаціях В. Акімова [22], Б. Андрушківа [23], Ю. Берлача [24–26], П. Берназа [27], М. Белкіна [28–32], І. Богатирьової [33], В. Галунько [34], Н. Гуторової [35], О. Дічека [36], А. Єфименка [37; 38], А. Кабилу [39], А. Каганця [40], Ю. Хатнюк-Кункевича [41], Р. Кальницького [42], Е. Кісілюка [43], М. Колесника [44], Є. Коломієць-Людвіга [45], В. Компанійця [46], І. Костина [47], В. Крутова [48], В. Куца [49], Н. Лопашенко [50], М. Мельника [51], С. Москаленко [8], В. Овчинського [52], А. Орлеана [53–56], О. Осиповського [57], Г. Паламарчук [58], О. Пашенка [59], А. Писанець [60], О. Плешакової [61], В. Потапенка [62], Є. Пустовойта [63], С. Рахуби [64], Б. Саніна [65], Л. Скалозуба [66], М. Слободчикової [67], А. Смітюха, [68–70], Є. Солодко [71], В. Тісунової [72], С. Тюріна [73], Т. Устименко [74], Т. Хакимова [75], Ю. Хомич [76], Д. Черниха [77], З. Чистякова [78], В. Шахрая [79], В. Шевчука [80], І. Юдіна [81] та інших науковців. Роботи цих авторів присвячені в основному аналізу ринку злиття та поглинання в Україні, опису потенційної загрози рейдерських захоплень підприємств, а також дослідженню окремих випадків таких захоплень. Водночас більшість із них акцентує увагу на окремих господарсько-цивілістичних проблемах протидії цьому явищу силами самих власників підприємств. Недостатньо дослідженою сьогодні залишається проблема боротьби з рейдерством з боку правоохоронних органів, зокрема органів внутрішніх справ.

Дослідження рейдерства інтенсивно здійснюються в Америці, Японії, Європейському Союзі. У Росії вчені дуже

повільно й обережно осмислюють рейдерство як явище. В Україні цей процес ще більше затягнувся. Назагал тільки останніми роками почали розглядати причини виникнення й етапи розвитку рейдерства, досліджувати його види, особливості та механізми. Робляться спроби аналізувати методи і практику протистояння рейдерським захопленням. Вказані проблеми знайшли своє відображення у працях українських та зарубіжних учених, зокрема С. Анісімова [82], П. Астахова [83], О. Белікова [84], Ю. Борисова [85], П. Василенка [86], Д. Депаμφіліса [87], І. Зайцева [88], Д. Зеркалова [89; 90], З. Живко [2], В. Журавля [7], М. Іонцева [91], Ю. Кравця [92], О. Осипенка [93], Ю. Пряникової [94], І. Туника [95], М. Фаенсона [96], О. Шишлянникової [97].

Про рейдерство як хворобу суспільства розмірковують політики, юристи, економісти, підприємці, правоохоронці, зрозуміло, що й науковці. Серед них В. Янукович (Президент України) [98], А. Сковронська-Лучинська (посол-радник посольства Польщі в Україні), С. Сибіряков (Президент «Російської саморегулюючої організації професійних арбітражних керівників») [99], Г. Греф (міністр економічного розвитку і торгівлі РФ), О. Калашников (Голова Бюро з протидії комерційним злочинам і рейдерству Українського національного комітету міжнародної торгової палати) [100], В. Захарченко (міністр внутрішніх справ України) [101], С. Домашенко (начальник відділу контролю за діяльністю емітентів і саморегулятивної організації Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку) [102], Ю. Конєва (ректор Інституту правової економічної безпеки) [103] та багато інших вітчизняних і закордонних фахівців.

Цю проблему дедалі більше почали досліджувати у дисертаційних роботах як російські, так і українські науковці, зокрема Д. Андрєєв [104], М. Бєседін [105], Д. Брагін [106], К. Васильченко [107], В. Грачов [108], О. Громова [109], О. Кирєєв [110], В. Нєсторєнко [111], В. Рябота [112], Л. Скиданова [113], З. Тарханова [114] та ін.

Безперечний інтерес із цього питання становлять публікації в засобах масової інформації. Передусім це статті в російських федеральних виданнях, журналах «Експерт», «Профіль», «Секрет

фирмы»; газетах «Ведомости», «Коммерсант», «Трибуна», «Российская газета», «Совершенно секретно», а також українських газетах «Зеркало недели», «День», «Аргументы и факты», «Урядовий кур'єр», «Голос України», тощо. Багато статей на цю тему відображено в міських, обласних і регіональних газетах, тобто на тій території, де відбуваються або робляться спроби рейдерських захоплень підприємств, об'єктів нерухомості. Здебільшого ці публікації, як показує аналіз, мають замовний характер і друкуються на правах реклами. Прес-секретар Групи компаній «РосРазвитие» О. Костромитинова щодо цього зазначає: «Українська преса рясніє статтями про рейдерство – щодня в українських газетах і журналах можна прочитати не менше десяти статей на цю тему. Комуś може видатися, що це звичайна увага засобів масової інформації до гострої проблеми. Але не слід вводити себе в оману. Понад 90 відсотків статей журналістики майже не стосуються – вони написані або пролобійовані PR-спеціалістами, задіяними в корпоративних конфліктах» [115] (переклад наш. – Ю. Х.).

Серед журналів економічного блоку слід відзначити щомісячний журнал «Злиття і поглинання», який виходить з 2003 р. Проблеми рейдерства присвячені статті постійних авторів видання, а саме: А. Земцова [116–118], М. Іонцева [119–125], А. Молотникова [126–131], М. Нобатової [132–139], О. Осипенко [140–145], В. Тутихіна [146–148] та багатьох інших.

З березня 2007 р. в Києві почав виходити журнал «Ворожі поглинання в Україні». Аналіз змісту його перших номерів говорить про те, що редколегія журналу дуже серйозно і відповідально підходить до підбору статей, їх проблематики, намагається об'єктивно розкривати негативні процеси рейдерства в країні. Ці журнали надають оперативну інформацію і допомагають керівникам в організації захисту свого бізнесу від рейдерів.

Проблема рейдерства широко відображається і в мережі Інтернет. Так, на сайті <http://www.zahvat.ru> розміщено 20 найрізноманітніших рубрик: «М&А Консультанти», «М&А Филиали», «М&А Рейтинги», «Новости», «Форумы», «Захват на ВИДЕО», «Захват на Карте», «Услуги», «Продажа бизнеса»,

«Продажа акций», «Продажа долгов», «Продажа земель», «Книжная полка», «Словарь рейдера», «Интернет Часовня», «Черный уголок», «Рейдерская Игра», «F.A.Q», «Гостевая». Найбільш змістовною є рубрика «Новости», у якій міститься понад 5 тис. повідомлень і статей про корпоративні захоплення російських і українських підприємств. Слід також сказати про сайт <http://e-terror.ru> «Економічний тероризм», у якому є розділ «Корпоративні конфлікти і ворожі поглинання». На ньому розміщуються статті про рейдерство з 2005 р. по теперішній час.

З огляду на важливість і актуальність теми майже щомісячно з'являються веб-сайти, які фіксують факти недружнього поглинання та рейдерства і їх причини.

Проблему рейдерства розкривають і у творах художньої літератури, скажімо, Ю. Латинина – «Охота на изюбра» (1999), «Стальной король» (2000), «Ничья» (2003), «Промзона» (2003); П. Астахов – «Рейдер» (2007); А. Генкін та А. Молотников – «Захват. Корпоративные шахматы: игра на выживание» (2007) та ін.

Незважаючи на численні публікації, наукові дослідження чи інформаційні повідомлення в засобах масової інформації та мережі Інтернет щодо рейдерства або недружніх поглинань, багато проблем досі не вивчено. Фактично не розкрито таке питання, як боротьба правоохоронних органів з рейдерством, зокрема протидія цьому негативному явищу з боку органів внутрішніх справ. Немає належної системи в узагальненні практичного досвіду щодо недопущення і відбиття рейдерських атак (нападів). Недостатньо розкрита небезпека рейдерства, його особливості на сучасному етапі. Нині назріла потреба розробити рекомендації щодо діяльності міліції в боротьбі з рейдерством, зокрема щодо тактики протидії недружнім поглинанням, сил та засобів, які потрібно для цього залучати, а також профілактики недопущення рейдерських захоплень.

Отже, можемо констатувати, що рейдерство в Україні безперервно розвивається та характеризується високою прибутковістю, що зумовлює пристосування до змін у соціально-економічних, правових та політичних умовах, стає суттєвою складовою тіньової економіки.

Теорія боротьби з рейдерством перебуває у правовій

доктрині України на початкових етапах свого розвитку у зв'язку з відсутністю наукових розробок, але у сучасний період є одним з актуальних напрямів науково-дослідницької діяльності щодо правомірної реакції на порушення прав, свобод чи інтересів особи, власності та корпоративних прав і спроби їх захисту й відновлення правовими засобами.

Застосування методів історико-правового дослідження, звернення до історичного досвіду з метою вивчення рейдерства як соціального явища та встановлення наступності у його розвитку, проведення порівняльно-правових досліджень щодо вивчення впливу рейдерства на соціальні відносини в економіці дає змогу визначити найбільш оптимальні способи та методи регулювання спорів і захисту права власності у сфері корпоративного права.

1.2. Поняття та правова характеристика рейдерства в законодавстві України

Розгляд поняття «рейдерство» варто почати зі з'ясування основних термінів і визначень, що стосуються цього питання.

Як відомо, щоб стати власником активу, його необхідно викупити в попереднього власника. Залежно від того, яким чином купується актив і що з ним буде після цього, прийнято розрізняти такі процеси, як злиття і поглинання підприємств (компаній). Останнє поділяється на дружнє і вороже (недружнє). Виокремлюють також такий процес, як корпоративне захоплення.

Поняття «злиття» має чітке юридичне визначення. Це процес об'єднання двох компаній в одну, внаслідок чого на базі двох компаній утворюється одна нова. Деякі дослідники вважають, що злиття слід розглядати як окремий випадок поглинання, який відрізняється від останнього тільки процедурою передачі (обміну) власності. Але на практиці сторони операції вважають за краще називати злиттям будь-який процес, за якого дотримується принцип паритетності як мінімум під час переговорів. Справді, на практиці дуже часто ототожнюють поняття дружнього поглинання і злиття. Наприклад, якщо компанія – лідер ринку купила другорядну компанію в регіоні для

розширення своєї дилерської мережі, то це злиття чи поглинання? Менеджер купленої компанії заявляє, що відбулося злиття, а керівництву компанії-лідера байдуже, як буде названа подія, що відбулася, головне, що всі залишилися задоволені [149, с. 121–122].

«Недружнє поглинання», «корпоративний конфлікт», «незаконне встановлення контролю над підприємством» – ось лише небагато синонімів рейдерства, які увійшли в наш сучасний лексикон. Скуповування акцій, ініціація банкрутства, реприватизація – це рейдерство. Силове захоплення, підроблення документів, шахрайство – це також рейдерство. Проте ці поняття потрібно розмежовувати, зокрема «рейдерство» та «недружнє поглинання».

З цього приводу виникає доречне запитання: де ж межа між цими категоріями? Як відрізнити рейдерське захоплення від недружнього поглинання? Критерій простий – законність дій сторони, зацікавленої в контролі над активами підприємства-жертви. Дотримання законодавства – ось той вододіл, що розмежовує вороже поглинання, виною якого є помилки в управлінні компанією, і рейдерство, утворене на ґрунті корупції, підкупу і використання фізичної сили. Рейдерство – це протиправний перерозподіл власності. Навіть цілком законна операція з поглинання активів стає рейдерським актом, якщо хоча б на одному з її етапів застосовуються незаконні методи.

Юридичного визначення термінів «рейдер» і «рейдерство» в Україні немає, тому визначити, що таке рейдерство, можна виключно на підставі непрямих ознак і в аналогії з тим, що називають рейдерством за кордоном.

«Рейдер» (raider) у перекладі з англійської означає компанію, що поглинає інші компанії, скуповуючи акції компанії-жертви з метою отримання її контрольного пакету. З цього випливає, що процес поглинання компанії шляхом скуповування її контрольного пакету акцій вже можна вважати рейдерством. Англійське слово «raid» означає раптовий напад, наліт. При цьому рейдерством на Заході називають як звичайне і абсолютно законне придбання компанії без згоди фактичного власника і менеджменту, так і силоне захоплення з метою зміни власника.

Слов'янська інтерпретація рейдерства – це незаконне заволодіння майном і використання його у власних інтересах. Тож ми бачимо, що під одним і тим самим словом у західній і вітчизняній практиці розуміють різні події. У країнах з розвинутою економікою під поняттям «рейдерство» розуміють легітимне придбання компанії шляхом недружнього поглинання. Цей процес має сувору законодавчу регламентацію у всіх розвинутих країнах і відбувається дуже прозоро [149, с. 126–127].

В Україні та інших країнах СНД рейдерством називають кримінальні схеми із захоплення активів підприємств за участю бандитів і корумпованих урядовців. При цьому вістря рейдерського атакуювання спрямоване проти власників підприємства.

Сьогодні під рейдерством розуміють:

- а) незаконні захоплення підприємств;
- б) недружні поглинання.

Практично рейдерство за змістом охоплює досить широкий спектр актів – від звичайного законного недружнього поглинання до абсолютно бандитського захоплення підприємства. Вітчизняне тлумачення рейдерства суттєво відрізняється від зарубіжного. Адже рейдерством, у розумінні світової спільноти, є законне скуповування підприємств із подальшим їх перепродажем. Натомість українське рейдерство асоціюється з незаконним захопленням майна.

За своєю сутністю рейдерство – це добре підготовлене, організоване, сплановане, юридично «обставлене» захоплення об'єкта за наперед відпрацьованими і попередньо продуманими схемами, в яких кожна ланка (покупець, посередник, силові структури, судді і т. п.) знає свою функцію і усвідомлює свій інтерес [149, с. 127–128].

Слід зазначити, що в сучасній політичній, юридичній та економічній літературі є багато визначень і характеристик поняття «рейдерство».

Зокрема, П. Астахов – відомий у Росії юрист – пише: «Під рейдерством прийнято розуміти особливий вид ворожого поглинання, за якого цінні активи компанії, що піддалися рейдерській атаці, розпродаються і бізнес перестає існувати» [83, с. 6] (переклад наш. – Ю. Х.).

Вітчизняний учений Д. Зеркалов розуміє під рейдерством процес захоплення власності фірми або перехоплення оперативного управління за допомогою спеціально створеного та розіграного бізнес-конфлікту [89, с. 21].

А. Киреев у своїх працях визначає рейдерство як систематичну проектну діяльність на ринку корпоративного контролю, що спрямована на протиправне отримання контролю над активами інших суб'єктів економічної діяльності із завданням їм економічних та інших видів збитків [110, с. 36].

На думку Ю. Берлача, рейдерство слід розуміти як процес захоплення фірми у власність проти волі її власників/власника, що здійснюється шляхом реалізації різного роду протиправних дій з боку захоплювача з метою швидкого перепродажу об'єкта рейдерського нападу чи подальшого управління ним. Окрім того, дослідник виокремлює рейдерство і як позитивне явище за умови, якщо рейдерські напади: усувають від управління бізнесом неефективний менеджмент; запобігають зловживанням з боку великих акціонерів (мажоритаріїв); реструктурують підприємства, що неефективно працюють [26, с. 62].

У своїй роботі В. Нестеренко характеризує рейдерство як діяльність, мета якої – поглинання іншої компанії за допомогою псевдологічних методів та технологій, що створюють враження уявної законності дій [111, с. 5]. А Д. Андреев – як цілеспрямовану зміну права власності на акції та підприємницькі активи за допомогою неправосудних судових та адміністративних рішень і протиправної діяльності професійних учасників ринку цінних паперів, які обслуговують обіг та облік цінних паперів певного акціонерного товариства, та/або посадових осіб акціонерного товариства [104, с. 11].

Цікаве визначення українського рейдерства запропонував А. Єфименко. На його думку, рейдерство – це вилучення майна на формально законних підставах, основу яких становить злочин, зловживання правом або прогалини в законі чи системні недоліки функціонування державних інститутів (судової та правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб тощо) [37, с. 118].

Тож можна констатувати, що більшість авторів схиляється до думки, що рейдерство – це встановлення контролю над

юридичною особою всупереч сукупній волі її власників, що здійснюється за допомогою неправомірних дій.

Сьогодні рейдери – це фахівці із захоплення власності фірми або перехоплення оперативного керування за допомогою спеціально створеного й розіграного бізнес-конфлікту. Рейдерська діяльність – це передусім злагоджена й командна робота висококласних фахівців (юристів, економістів, аналітиків, бухгалтерів, аудиторів, силовиків), спрямована у потрібне русло організатором, що має деякий адміністративний і фінансовий ресурс. Методи професійних рейдерів можуть бути дуже далекі від норм ділової етики, але найчастіше вони цілком законні. Замовні вбивства акціонерів, власників або керівників, крадіжки документів, погрози й інший криміналітет серед справжніх професіоналів цього бізнесу вважається неприпустимим і практично не застосовуються, хоча є й «фахівці», які послуговуються такими методами [149, с. 129].

Головна мета рейдера, як і будь-якого підприємця чи бізнесмена, – отримання прибутку. Але домагається він цього не виробництвом певного виду продукції, а перепродажем підприємства, над яким він отримав контроль шляхом «недружнього поглинання». Ідеться саме про поглинання, та ще й недружнє, бо це набагато дешевше, ніж шукати з власником підприємства компроміс, і набагато простіше, ніж переконувати бізнесмена продати власну прибуткову справу. Адже українських рейдерів цікавлять виключно ліквідні підприємства, оскільки безперспективні нікому не потрібні [149, с. 130].

Певні спроби боротьби з недружніми захопленнями й поглинаннями підприємств в Україні робляться лише протягом останніх років. У засобах масової інформації корпоративні захоплення підприємств, як правило, висвітлюють крізь призму неефективної протидії рейдерам з боку правоохоронних органів. Мовляв, досить лише протиставити силовому захопленню або недружньому поглинанню ефективну державну охоронну структуру, й відсоток успішності операції силового захоплення буде зведений нанівець. До цього часу існує думка про те, що саме брак професійних охоронців дає можливість рейдерам проникнути на територію підприємства та заволодіти необхідною

документацією. Насправді ж це набагато глибша проблема [149, с. 119–120].

Парадоксальним у цій ситуації є той факт, що сама судова система України виявилася співучасницею недружніх злиттів і поглинань. Насамперед проблема «співробітництва» суддів з рейдерами полягає в недосконалості законодавства. Несумлінність суддів – це вже інший аспект. Якби був нормальний закон, жоден суддя, незважаючи на всі спокуси, не зміг би приймати таких рішень, завдяки яким і розквітло в нашій державі рейдерство. Сьогодні судді стали «активними учасниками» рейдерських акцій і недружніх поглинань. У справах «недружніх злиттів і поглинань», а іншими словами – у захопленнях чужих об'єктів господарської діяльності, суддя є ключовою фігурою. Від рішення, яке ухвалить суддя, залежить доля не тільки великих, мажоритарних акціонерів, а й більш дрібних груп – міноритарних. Адже зміна власника відбувається найчастіше за рішенням суду. Можна стверджувати, що з часом справа може дійти до появи нової, тіньової спеціалізації суддів – судді-рейдери. Адже притягнути до відповідальності суддю, який ухвалив рішення на користь рейдера, досить важко: його рішення начебто прийняті відповідно до закону [149, с. 120].

Основними ознаками рейдерства в нашій країні є незаконне заволодіння майном підприємства, використання прибутку в своїх інтересах, підтримка рейдерів усілякими методами й органами місцевої влади, закріплення домінуючих позицій, упередженість під час прийняття ухвал або рішень суду в інтересах рейдера.

Основна мета рейдерів – земля, на якій розташовані підприємства, нерухомість і основні фонди, в окремих випадках – бізнес із великим наявним оборотом, що вимагає великих капіталовкладень. Ціна активів, які будуть одержані в результаті атаки на підприємство, в десятки разів менша за їх ринкову вартість. Основною передумовою корпоративних конфліктів і боротьби за контроль над підприємствами є той факт, що в умовах українських реалій особи, які контролюють активи підприємства, мають достатньо можливостей штучно зменшувати прибуток і привласнювати доходи та майно за поширеними і загальновідомими схемами [149, с. 130–131].

На думку В. Нестеренко, головною тенденцією рейдерства, починаючи з 2007 р., є поширення уваги до традиційно привабливих галузей, таких як фінансовий сектор, металургія, харчова промисловість і торгівля, а також нових – будівництва та нерухомості, телекомунікацій і транспорту, що підсилюється їх ослабленістю під час економічної кризи [111, с. 7].

Можливість отримання величезних прибутків без значного ризику покарання – рушійна сила рейдерства. Тобто внутрішньою суперечністю рейдерства є відношення між можливим прибутком рейдера і ризиком його покарання, юридичною відповідальністю. Взагалі в ринкових умовах між прибутком і ризиком простежується прямий зв'язок. Чим більший ризик, тим більшим має бути прибуток. І навпаки, більший прибуток вимагає більшого ризику. Тому рейдери в розвинутих країнах із сильною державною владою справді ризикують. В Україні вони практично не карані і майже не ризикують, бо юридична відповідальність де-факто мізерна. Тобто прибуток з ризиком не конфліктує [2, с. 30].

Рейдерство в Україні – це черговий післяприватизаційний етап побудови нової ринкової економіки; його вважають видом корпоративного беззаконня, пов'язаного з переділом власності та влади. Збільшення кількості корпоративних конфліктів слід чекати і надалі, оскільки у деяких фінансово-промислових групах, які мають своїх представників у новій виконавчій владі, панують незадоволені амбіції та надвеликі плани. Наявність могутніх адміністративних важелів впливу на суди і відсутність суттєвих зрушень у вдосконаленні вітчизняного законодавства лише сприяє збільшенню кількості корпоративних конфліктів в Україні [149, с. 193].

На думку Б. Андрушківа, основними причинами виникнення рейдерства в Україні є:

- 1) виникнення економічних передумов для перерозподілу власності;
- 2) недосконалість законодавства, зокрема корпоративного;
- 3) відсутність спеціалізованого закону про рейдерство;
- 4) недосконала судова система, можливість ухвалення суддями необґрунтованих рішень на користь зацікавленої сторони; вплив на суддів з боку вищих інстанцій; відсутність строгої відповідальності суддів за ухвалення неправомірних рішень;

невиконання закону про територіальну підсудність справ про корпоративні суперечки за місцем розташування відповідача; відсутність єдиного реєстру винесення рішень і ухвал у справах;

5) корупція у вищих ешелонах влади і судах;

6) неоднозначне трактування окремих положень законодавства;

7) недоліки в структурі корпоративного управління; непрозорість структури компанії; не виплата дивідендів; недотримання прав міноритарних акціонерів; відсутність закону про захист прав міноритарних акціонерів; неправильне оформлення права власності на активи; низька корпоративна культура на підприємствах; непрозора діяльність підприємств; помилки під час складання засновницьких документів підприємств; обіг акцій більшості підприємств ззовні організованого ринку;

8) відсутність депозитарної системи як гаранта права власності;

9) недоліки виконавчого виробництва і незадовільна робота виконавчої служби;

10) участь правоохоронних органів у рейдерстві або відсутність активних дій з їхнього боку, спрямованих на притягнення рейдерів до відповідальності;

11) участь реєстраторів у рейдерських схемах, зокрема ведення подвійних реєстрів акціонерів підприємства;

12) політична нестабільність, що створила умови для безкарної діяльності рейдерів;

13) висока рентабельність незаконних захоплень; можливість уникнути відповідальності за порушення законних прав інших осіб; відсутність на практиці принципу невідворотності покарання та інше.

Живильне середовище рейдерству, крім недосконалості законодавства, створюють: а) відсутність у країні фондового ринку, що нормально функціонує; б) не публічність більшості власників; в) непрозорість фінансових потоків підприємств; г) податкова система, що змушує приховувати прибуток за рахунок виплати зарплати у конвертах.

Як правило, наслідком захоплення підприємства є: а) розпродаж активів підприємства; б) перепродаж підприємства;

в) перерозподіл прибутку успішного підприємства; г) звільнення працівників [149, с. 193–195].

Російська дослідниця А. Прожеріна до негативних наслідків протиправного поглинання юридичних осіб (рейдерства) відносить наслідки політичного, соціального, економічного, правового та соціально-психологічного характеру.

Політичні наслідки протиправного поглинання полягають насамперед у дискредитації влади. Показуючи свою близькість до деяких вищих посадових осіб, агресор підриває авторитет цілого інституту влади. Це формує громадську думку про те, що владні структури прикривають незаконний бізнес і що таке покровительство є головною умовою його існування.

Соціальні наслідки протиправного поглинання нерідко полягають у повній ліквідації юридичної особи; економічні – в погіршенні інвестиційного клімату; правові – у дискредитації судової та правоохоронної систем.

Соціально-психологічні наслідки протиправного поглинання проявляються у створенні атмосфери беззаконня, подібної до тієї, що існувала в 90-ті роки ХХ ст. [5, с. 17–18].

У науковій літературі вирізняють декілька видів рейдерства у діапазоні від законної (легальної) діяльності (рейдерство як бізнес, що нічим не відрізняється від інших видів бізнесу) до незаконної діяльності (кримінального діяння), що, як правило, супроводжується цілим комплексом злочинів: від корупції до фізичного насильства:

І. «Біле» рейдерство, під час якого рейдер діє винятково за законом, використовуючи як законодавство, так і деякі прогалини у ньому; організовує скуповування акцій або боргів підприємства, намагається тимчасово погіршити його економічний та фінансовий стан, здешевити його акції, шукає «дірки» в статуті й т. п.

Фактично сьогодні в цивілізованому світі поширений лише цей тип рейдерства, оскільки він є дозволеним, регулюється та контролюється законом. В Україні порядок отримання дозволу на недружнє придбання акцій компанії регулюється нормативними актами Антимонопольного комітету. При цьому під недружнім поглинанням розуміють придбання, що

здійснюється за фактичної протидії з боку суб'єкта господарювання, акції якого скуповуються [149, с. 131–132].

Як зауважує О. Відяпін, таке рейдерство інколи навіть дає позитивні результати, коли скуповується невідале, слабке підприємство і розвивається з нього економічно вигідне [150].

2. «Сіре» рейдерство, за якого рейдер діє на межі закону. Для цього виду характерне використання фальсифікованих документів, подвійного реєстру, незаконних зборів акціонерів, є простір і для корупції суддів [149, с. 132].

3. «Чорне» рейдерство, яке передбачає використання рейдером фальсифікованих документів та інших методів «сірого» рейдерства, базується на корупції представників адміністрацій, міністерств, правоохоронних органів, суддів. Фактично, корупція і бандитизм – живильне середовище і основа «чорного» рейдерства. Крім незаконних і неправомірних ухвал, «чорне» рейдерство характеризується обов'язковим застосуванням фізичного насильства для реального втілення своїх рішень у життя [149, с. 132–133].

Слід зазначити, що в Україні грань між «білими», «сірими» і «чорними» рейдерами достатньо розмита. До найбільш поширених прийомів і методів діяльності «чорних» рейдерів варто віднести:

1) скуповування пакетів акцій на фондовому ринку або безпосередньо у міноритарних акціонерів з метою створення контрольного пакету;

2) купівля боргів підприємства, його штучне банкрутство або початок процедури санації;

3) використання міноритарного пакету і неправосудних рішень та ухвал, які визначають, що добросовісний акціонер взагалі не є акціонером й не може брати участь у зборах і т.п., з метою «розмивання» контрольного пакету;

4) маніпуляції з реєстрами власників [149, с. 133].

Проте реалізація вищезазначених методів і прийомів вимагає організації силового захоплення, яке забезпечується не тільки і не стільки власне грубою силою, скільки відповідними технічними, юридичними і політичними заходами. Звичайно, захопленню передують: а) публікації в пресі та сюжети по

телебаченню зі звинуваченнями власників та керівників в усіх смертних гріхах; б) депутатський запит; в) підключення силових відомств для вилучення документів, а іноді й арешт власників, що особливо активно чинять опір; г) отримання розпорядження або відповідного нормативного документа, виданого органами виконавчої влади, що санкціонує зміну менеджменту.

4. Грінмейл або грінмейлерство – життя міноритарним акціонером засобів корпоративного шантажу власника з метою продажу власних акцій за завищеними цінами. Цей вид українського рейдерства на Заході взагалі рейдерством не вважається, оскільки його метою є не отримання прибутку від перепродажу акцій, а встановлення повного контролю над бізнесом. Проте в нашій країні дуже часто неможливо розрізнити мету, що ставлять перед собою рейдери, та і вона може змінюватися. Скуповуючи міноритарний пакет, рейдери, як правило, зазіхають на весь бізнес, але якщо атака з будь-яких причин зривається, вони можуть задовольнитися отриманням прибутку від перепродажу мажоритарним акціонерам придбаного пакету акцій [149, с. 135].

На думку А. Смітюха, грінмейл (фінансовий шантаж) – це форма зловживання своїми правами у процесі спланованого конфлікту відповідно до певного сценарію (стратегічного плану) з метою через спричинення шкоди спонукати особу, щодо якої спрямовані недружні дії, до сплати винагороди за припинення недружніх дій з боку грінмейлера у формі купівлі певних прав за завищеною ціною або виплати винагороди за відмову від претензій, або надання таких переваг, які не можуть бути законно отримані за існуючих умов господарського обороту [69, с. 21].

Метою грінмейлу є спрямовані дії до сплати винагороди за припинення недружніх дій, а метою рейдерства – набуття прав на майно або контролю над суб'єктом господарювання без згоди власника або особи, яка здійснює такий контроль. У цьому полягає різниця між грінмейлом і рейдерством.

Нині з'являється новий вид «бізнесу» на ринку недружніх поглинань – продаж так званого «створеного скандалу» чи «вигаданих проблем» обраному об'єктові захоплення. Наприклад, володіючи невеликим пакетом акцій і не маючи можливості (чи

бажання) здійснювати реальне захоплення підприємства, але маючи можливість породити різні проблеми (судові розгляди, компрометацію керівників, негативні публікації у ЗМІ тощо), «загарбники» можуть запропонувати акціонерам чи менеджерам «викупити свій спокій». Найчастіше такий тип шантажу застосовують щодо банків та інших структур, для яких надзвичайно важливими є репутація, довіра клієнтів та спокійна впевнена діяльність [2, с. 51].

Необхідно відзначити, що, на думку науковців, рейдерство має й інші ознаки. В. Фатєєва поділяє рейдерство: а) у сфері малого бізнесу; б) професійні рейдерські організації, якими можуть бути фінансові установи, інвестиційні компанії; в) «олігархічне рейдерство», за яким стоїть держава [151, с. 46].

Доцільно погодитися з думкою В. Фатєєвої у тому, що перший вид рейдерства з ряду об'єктивних причин у науковій літературі практично не висвітлюється.

Другий вид рейдерства потребує організації цілеспрямованих дій не одного, а багатьох суб'єктів і структур, оскільки ця діяльність багатопланова і передбачає збір та аналіз інформації, юридичний супровід рейдерства як виду діяльності з боку безпосередніх виконавців, служби безпеки тощо. Ця діяльність пов'язана з інформаційним забезпеченням і послугами, структурами/операторами фондового ринку, зокрема реєстраторами, депозитарієм, торговцями цінними паперами, а в окремих випадках судом, державною виконавчою і податковою службами, державними реєстраторами, міліцією тощо. Очевидно, такий комплекс послуг можуть надати адвокатські й фінансові компанії.

Щодо третього виду рейдерства, то він полягає у тому, що держава, маючи свої владні повноваження і механізми, може примусити компанію або певних осіб до перерозподілу активів (власності) [151, с. 47].

За словами С. Москаленко, ринок рейдерських послуг в Україні складається приблизно зі сотні середніх та дрібних фірм, здебільшого юридичних. Структура фірми-рейдера має багато спільного з PR-компанією. У складі фірми-рейдера є юрист, економіст, особа, яка відповідає за зв'язки з органами виконавчої влади і місцевого самоврядування, з криміналітетом. В команді

можуть бути також психолог, журналіст, іноді колишні працівники спецслужб. На чолі організації стоїть лідер-стратег. Кожен член організації має конкретні завдання. Цікаво, що середній вік рейдерів – лише 25 років. Очолює компанію, як правило, людина з певним життєвим досвідом. Зазвичай рейдер отримує від 20% до 50% вартості проекту. Діє рейдерська організація на основі проектного менеджменту: команда та варіанти рейдерської атаки підбираються під кожний конкретний проект [8, с. 118].

Проведений О. Дічеком та Ю. Нікітіним аналіз понад двох тисяч рейдерських атак підприємств, установ, організацій і корпорацій, що є членами Українського союзу промисловців і підприємців (з 2000 р. по 2008 р. у рамках Концепції корпоративної безпеки), та судової практики дозволив визначити основні схеми та етапи дій рейдерів на шляху захоплення владних повноважень у керівництві підприємством чи компанією.

1. Замовлення. На цьому етапі здійснюється вибір об'єкта. Головною метою вибору є ліквідність підприємства, його основні фонди, нерухомість, земля, на якій знаходиться цей об'єкт (об'єкти). У підготовку до другого етапу захоплення об'єкта залучається реєстратор цінних паперів, податкова служба, правоохоронні органи; створюється висококваліфікована команда; залучається вільний фінансовий капітал; шукається підтримка у судових і місцевих органах влади.

2. Атака. На цьому етапі скуповують акції в акціонерів для отримання загального права управління об'єктом.

3. Дії, що не порушують законодавства, але виходять за межі моралі («сіре» рейдерство) передбачають:

- здійснення цілеспрямованої кампанії у засобах масової інформації з дискримінації менеджменту підприємства;

- дестабілізацію роботи підприємства шляхом різного роду запитів монітарного акціонера про господарську й організаційну діяльність, депутатів чи/та громадських організацій до органів прокуратури, міліції, податкової служби (позачергові перевірки);

- спроби порушення кримінальних справ правоохоронними органами щодо осіб, які здійснюють управлінські функції;

- скуповування даних реєстру підприємства у реєстратора.

4. Дії, пов'язані з порушенням законодавства – «чорне рейдерство». В основі таких дій лежить неправове рішення суду [152, с. 99].

Як стверджують науковці, рейдерство – це загальна назва ланцюжка операцій, коли за допомогою певних неточностей і прогалин у законодавстві деякі особи прагнуть одержати власність над капіталом (зазвичай підприємством). При цьому здійснюється виведення активів з володіння його законних власників. Рейдерство – складний, високоінтелектуальний та високоприбутковий бізнес. Це захоплення підприємств міноритарним акціонером часто з використанням спірних рішень судів, правоохоронних органів та фіктивних документів. Рейдер може заблокувати дії акціонерів, що володіють навіть контрольним пакетом акцій, домогтися повного контролю над підприємством і призначення вигідного йому керівництва [149, с. 187].

Незважаючи на вищевказані погляди різних науковців стосовно рейдерства, слід ще раз наголосити, що в Україні сьогодні не існує єдиного нормативного підходу до визначення поняття рейдерства та розуміння його суті. Окрім того, на державному рівні не вироблено єдиної системи протидії такому явищу. Тому насамперед необхідно зрозуміти природу і походження рейдерства, його сутність і визначити це поняття.

Аналізуючи матеріали комітетських слухань Верховної Ради України, проведених 17 вересня 2008 р. з питань подолання рейдерства, можна зробити висновки щодо основних причин, які існували на момент слухань:

1) чинне корпоративне законодавство держави не містило вимог щодо наявності спеціального захисту установчих документів;

2) не існувало зобов'язання державних органів реєстрації щодо повідомлення законних власників підприємства про планові реєстраційні дії;

3) Цивільний процесуальний кодекс України дозволяв суддям з метою забезпечення позову одноособово ухвалювати рішення про арешт майна (зокрема, акцій), зобов'язання окремих

осіб вчинити певні дії, заборону особам вчиняти певні дії;

4) законодавство не встановлювало чітких підстав для вжиття заходів забезпечення позову, не передбачало персональної відповідальності суддів за завдання шкоди, спричиненої ухвалою про забезпечення позову;

5) не було чітко визначених строків розгляду судової справи та відповідальності за їх порушення;

6) була відсутня вимога щодо надсилання сторонам судової документації з описом;

7) Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та корпоративних спорів» від 15 грудня 2006 р. надав господарським судам право розглядати справи, що виникали з корпоративних відносин, без належного розподілу компетенції з одного і того ж корпоративного конфлікту між господарським та загальним судом;

8) існувала законодавча прогалина у визначенні особливостей вирішення господарських спорів щодо майна державного підприємства або підприємства з державною часткою власності;

9) до рейдерських схем залучалися третейські судді;

10) прокурор не мав права порушувати перед кваліфікаційною комісією питання про дисциплінарну відповідальність суддів та ефективно реагувати на випадки рейдерства відповідно до закону;

11) існували розбіжності між Цивільним, Господарським кодексами і законами України «Про акціонерні товариства», «Про виконавче провадження», «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» та іншими законними й підзаконними нормативно-правовими актами;

12) не було визначено термін «рейдерство», складові цього явища, кримінальну відповідальність за замовлення, організацію та вчинення неправомірних дій, що мали ознаки рейдерства [153, с. 18–21].

Відсутність сьогодні правового визначення рейдерства дає змогу правоохоронним органам під час вирішення одних і тих

самих конфліктів навколо підприємства надавати різні юридичні оцінки та приймати різні процесуальні рішення. Ті чи інші дії з ознаками рейдерства можуть бути кваліфіковані за різними статтями Кримінального кодексу України (ст. 186 «Грабіж», ст. 187 «Розбій», ст. 190 «Шахрайство», ст. 206 «Протидія законній господарській діяльності», ст. 356 «Самоправство», ст. 358 «Підробка документів, печаток, штампів, їх використання», ст. 375 «Постановлення неправосудного рішення», ст. 382 «Невиконання судового рішення» та ін.) [154]. Проте приведення зазначених дій до єдиного знаменника – рейдерство – ускладнюється відсутністю окремої норми, яка б акумулювала всі складові цього злочину та встановлювала покарання відповідно до ступеня його тяжкості.

Однак, на думку деяких спеціалістів, криміналізація рейдерства як окремого суспільно небезпечного діяння шляхом встановлення відповідальності за його вчинення у спеціальній кримінально-правовій нормі є недоцільною, оскільки, з одного боку, призведе до надмірної криміналізації, а з іншого – створить зайві труднощі під час притягнення винних до кримінальної відповідальності, оскільки потребуватиме доведення суб'єктивних ознак системи рейдерських дій загалом. Закріплення у правових нормах поняття «рейдерство» має на меті створення сприятливих юридичних умов для ефективної боротьби і водночас визначає конкретні форми і механізми їхньої реалізації з метою забезпечення захисту прав і свобод людини, права власності, інтересів держави й суспільства та створення умов для ефективної діяльності суб'єктів господарювання, наданих Конституцією і законодавством.

За час, що минув від моменту парламентських слухань, було усунуто низку негативних чинників.

Закон України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 р. [155] суттєво змінює «правила гри» на акціонерному полі. Одне із завдань прийняття цього Закону – захист акціонерів та акціонерних товариств від рейдерських захоплень. Цей нормативний документ кардинально змінив майже всі існуючі наразі правила створення та діяльності акціонерних товариств.

Серед найбільших змін: поділ акціонерних товариств на публічні та приватні; обмеження кількості акціонерів у

приватних та вимога обов'язкового лістингу публічних акціонерних товариств; заборона документарної форми випуску акцій; новий порядок визначення розміру та порядку виплати дивідендів; нові правила скликання та проведення загальних зборів акціонерів; запровадження кумулятивного голосування під час обрання наглядової ради; запровадження правил вчинення значних правочинів та правочинів із заінтересованістю; особливий порядок придбання значного та контрольного пакетів акцій; суттєво оновлений механізм здійснення реорганізаційних процедур та багато інших.

Доречно звернути увагу на те, що Закон України «Про акціонерні товариства» не узгоджено з Цивільним кодексом України [156] у низці важливих питань, зокрема щодо обрання виконавчого органу товариства.

Отже, Закон України «Про акціонерні товариства», зробивши певні кроки у напрямі захисту акціонерних товариств від рейдерських захоплень, залишив все ж таки не вирішеною низку проблем та не виключив у майбутньому гострих корпоративних спорів.

Говорячи про шляхи вдосконалення чинного законодавства, варто звернути увагу на Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо недопущення захоплення підприємств, установ, організацій» [157], норми якого обмежують певні повноваження приватних охоронних структур у резонансних випадках, коли вони ставали чи не найголовнішими учасниками рейдерських нападів. Відтепер для виконання судових рішень чи ухвал про зміну органів управління та посадових осіб підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності можуть залучатися виключно працівники органів внутрішніх справ. Залучення інших осіб у процесі виконання таких рішень Закон не допускає.

Це положення не лише позитивно вплине на запобігання проявам рейдерства, а й суттєво підвищить рівень правомірності виконання судових рішень, зловживання під час реалізації яких є одним із головних етапів у процесі захоплення управління підприємством із подальшим

неправомірним використанням його активів [46, с. 126–131].

На протидію рейдерським захопленням спрямований також Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств» від 17 листопада 2009 р. [158]. Цей документ вніс зміни до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, законів України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців» та інших нормативно-правових актів [159].

Закон України від 4 листопада 2010 р. «Про внесення змін до Закону України Про виконавче провадження та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб)» передбачив, що виконання рішень судів та ухвал щодо реорганізації системи управління установами, підприємствами, організаціями, зокрема зміни персонального складу органу управління, забезпечується шляхом охорони правопорядку, яка здійснюється винятково органами внутрішніх справ. Залучення інших юридичних та фізичних осіб у процесі виконання таких рішень не допускається. На законодавчому рівні удосконалено діяльність цього важливого державного інституту у сфері боротьби з рейдерством [160].

Поняття «корпоративне захоплення», «рейдер» сьогодні часто вживаються журналістами і не сприймаються як неологізми. Але їх значення, м'яко кажучи, не є загальнозрозумілим. Запеклі корпоративні війни в засобах масової інформації дуже часто зображають неприпустимо спрощено та однобічно [149, с. 188]. При цьому увага засобів масової інформації до проблематики незаконних поглинань та силових захоплень бізнесу в Україні вказує на надзвичайну актуальність питання, адже стосується інтересів як вітчизняних, так і іноземних суб'єктів господарювання та інвесторів. Ці явища реально загрожують економіці загалом, руйнують вітчизняний бізнес, підприємництво та

виробництво, посилюють напругу в економічному просторі країни, розхитують правову основу держави, яка проголосила приватну власність непорушною, множать прояви корупції у правоохоронних органах та судах, посилюють правовий нігілізм серед населення, підривають авторитет усіх гілок влади, створюють реальну небезпеку для конституційного ладу держави.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що рейдерство у сфері корпоративних конфліктів – це комплекс заходів, що зумовлений процесом поглинання чи захоплення власності (активів) або корпоративних прав чи зміни оперативного управління власністю і здійснюється шляхом реалізації різних протиправних дій на формально законних підставах, виникнення яких базується на зловживанні правом, прогалинах у законі або системних недоліках функціонування державних інститутів, що створюють враження уявної законності дій.

Основною передумовою корпоративних конфліктів є боротьба за контроль над активами підприємств, землю, на якій розташовані підприємства, нерухомість і основні фонди, в окремих випадках – бізнес з оборотом, що вимагає великих капітальних вкладень, можливість штучно зменшувати прибуток і привласнювати доходи та майно.

Відсутність правового визначення рейдерства зумовлює можливість вирішення одних і тих самих конфліктів шляхом надання правоохоронними органами різних юридичних оцінок та процесуальних рішень.

Закріплення у правових нормах поняття «рейдерство» має на меті створення сприятливих юридичних умов для ефективної боротьби з цим явищем, водночас визначає конкретні форми і механізми їх реалізації з метою забезпечення захисту прав і свобод людини, права власності, інтересів держави й суспільства та створення умов для ефективної діяльності суб'єктів господарювання, наданих Конституцією і законодавством України.

1.3. Державні органи як суб'єкти боротьби з рейдерством в Україні

Зважаючи на євроінтеграційні прагнення України, жорсткі вимоги Європейського Союзу щодо приведення законодавства України до певних європейських норм і стандартів, спроби України вийти на світовий економічний ринок, особливої значущості набуває першочергова розробка ефективної державної політики щодо протидії рейдерським атакам, зокрема шляхом регулювання на законодавчому рівні діяльності органів державної влади України.

У контексті реформування в державі системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів і адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу важливими визнано проблеми визначення компетенції та особливостей діяльності суб'єктів боротьби із рейдерством [161]. Постановка таких завдань у межах дослідження адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні, на нашу думку, дозволить створити базу не тільки для поглибленого вивчення й класифікації відповідних суб'єктів, а й адекватно визначити шляхи оптимізації взаємодії підрозділів внутрішніх справ з органами, які здійснюють діяльність у вказаній сфері.

З метою адекватного сприйняття та використання поняття «суб'єкт боротьби з рейдерством» доцільно визначити його зміст і походження. Словник української мови містить такі визначення поняття «суб'єкт»: у філософському розумінні – істота, здатна до пізнання навколишнього світу, об'єктивної дійсності та цілеспрямованої діяльності; у літературному – особа, група осіб, організація, яким належить активна роль у певному процесі [162, с. 442].

У сучасній юридичній літературі під поняттям «суб'єкт управління» В. Ортинський, З. Кісіль, М. Ковалів розуміють структурно окреслені спільноти людей з органами управління, що формуються ними, та керівним складом (на персональному рівні), наділеним управлінськими функціями [163, с. 14]. В. Колпаков

суб'єктом вважає джерело впливу, того, хто виконує функції управління, впливає на об'єкт з метою зміни його становища [164, с. 9].

На нашу думку, розмежування категорії «суб'єкт управління» та «орган виконавчої влади» виникає із конституційного закріплення поділу влади. У межах нашого дослідження цей поділ є особливо актуальним у контексті боротьби із рейдерством, виходячи зі статусу органів внутрішніх справ.

Ми поділяємо погляди тих науковців, які вважають, що державне управління як владно-організаційна діяльність певних органів (посадових осіб) здійснюється і за межами системи органів виконавчої влади методами адміністративно-правового регулювання:

а) всередині апаратів будь-яких органів державної влади – з боку керівних посадових осіб стосовно інших службовців органу;

б) всередині державних установ і організацій – з боку їх адміністрацій щодо іншого персоналу [165, с. 10–11].

При цьому функції виконавчої влади здійснюють не тільки суб'єкти державної влади; вони можуть бути делеговані державою органам місцевого самоврядування, окремим громадським організаціям (до прикладу, професійним спілкам) [166]. У цих випадках управлінські відносини, що виникають у процесі діяльності недержавних суб'єктів виконавчої влади, за своїм змістом близькі до відносин державного управління.

Тож частина функцій державного управління, як зазначає В. Погорілко, може реалізуватися поза виконавчою владою [167, с. 251], тому поняття «адміністративно-правове регулювання», як зазначають Н. Нижник та О. Машков, є ширшим від поняття «виконавча влада» [168, с. 8].

На нашу думку, суб'єктом боротьби із рейдерством слід вважати особу (людину), групу людей, які здійснюють послідовну діяльність у формі цілеспрямованого організаційного впливу в рамках боротьби з рейдерством. Виходячи з цього, суб'єкт адміністративно-правового регулювання у загальному вигляді може бути представлений як певна установа, в якій основним носієм прав і обов'язків є держава як система органів влади.

Звідси суб'єкта боротьби з рейдерством можна окреслити як окремих державний орган, який у визначеній законодавством послідовності виконує функції, застосовує методи адміністративно-правового регулювання з метою організації забезпечення життя та здоров'я, охорони честі і гідності, прав, свобод і законних інтересів у сфері підприємницької та господарської діяльності.

Водночас людина як суб'єкт адміністративно-правового регулювання може бути й об'єктом адміністративно-правового регулювання, бо вона відіграє визначальну роль, через неї здійснюється персоніфікація державно-управлінських відносин [169, с. 43–44].

Аналіз законодавства, що регулює адміністративно-правові заходи боротьби з рейдерством, дозволяє визначити такі суб'єкти: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Верховний Суд України, Міністерство юстиції України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Генеральна прокуратура України, Служба безпеки України, Державна фінансова інспекція України, Фонд державного майна України, Міністерство внутрішніх справ України, Державна виконавча служба України, місцеві органи виконавчої влади, громадські організації. Окрім того, до суб'єктів боротьби із рейдерством доцільно віднести всі інші державні органи у складі Міжвідомчої комісії з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств.

Незважаючи на значну кількість суб'єктів боротьби із рейдерством і відмінність їхнього правового статусу, всі вони мають характерні ознаки, до яких належать: підтримання інтересів певної соціальної групи; системна організованість у структурі, функціях, діяльності; наявність у суб'єктів властивих лише їм функцій, але у межах діяльності з виконання загальних управлінських функцій (прогнозування, планування, організації, регулювання, контролю); власна організація, зокрема організаційно-структурні компоненти; певне місце у структурі державного апарату, приймання чітко визначених видів рішень; врахування при виборі методів, форм, засобів впливу на об'єкт тих змін, що відбуваються у середовищі, в межах якого функціонує і

розвивається судова система [163, с. 21].

Визначальним для класифікації суб'єктів адміністративно-правового регулювання боротьби із рейдерством є конституційне розмежування органів державної влади. О. Ярмиш та В. Серьогін визначають систему так:

- орган законодавчої влади – Верховна Рада України;
- глава держави – Президент України;
- система органів виконавчої влади:

а) Кабінет Міністрів України – вищий орган виконавчої влади;

б) міністерства, державні комітети, центральні органи зі спеціальним статусом – центральні органи виконавчої влади;

в) місцеві державні адміністрації – місцеві органи виконавчої влади;

- система державних органів судової влади [170, с. 44–45].

Деякі із зазначених органів можна віднести до суб'єктів боротьби із рейдерством умовно, оскільки вони (наприклад, Верховна Рада України) регулюють адміністративно-правові заходи не безпосередньо, а шляхом виконання функцій держави загалом.

Відтак суб'єкти боротьби з рейдерством доцільно поділяти на: державні органи (органи виконавчої влади); недержавні органи (органи місцевого самоврядування); об'єднання громадян.

Крім того, за основу систематизації органів виконавчої влади можна взяти й інші критерії: обсяг, зміст і характер компетенції органів [171, с. 92]; територіальний масштаб їхньої діяльності [172, с. 67–71]; порядок вирішення підвідомчих питань; становище та місце в системі органів (підпорядкованість органів між собою); порядок утворення тощо [164, с. 112–139].

Залежно від того, яким обсягом компетенції наділені суб'єкти адміністративно-правового регулювання боротьби з рейдерством, вони поділяються на: органи загальної компетенції; органи галузевої компетенції; органи спеціальної (функціональної або міжгалузевої) компетенції; органи предметної компетенції [172, с. 68–69].

Органи загальної компетенції в межах підвідомчої їм території здійснюють державне управління та координацію усіх

або більшості підпорядкованих чи підконтрольних їм органів галузевої чи функціональної компетенції. Вони несуть відповідальність за стан справ на відповідній території (на всій території України, території Автономної Республіки Крим, області, району, міста). Поряд із загальними повноваженнями щодо вжиття заходів для забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов для вільного і гармонійного розвитку особистості та забезпечення інтересів українського народу шляхом виконання Конституції та законів України, актів Президента України, постанов Верховної Ради України та виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої Верховною Радою України, вирішення питань державного управління у сфері економіки та фінансів, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, протидії корупції, інших завдань внутрішньої і зовнішньої політики, цивільного захисту, національної безпеки та обороноздатності, визначених у ст.ст. 2, 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [173], органи загальної компетенції здійснюють повноваження у сфері адміністративно-правового регулювання боротьби із рейдерством.

Наведений у ст.116 Конституції України перелік функціональних напрямів діяльності Кабінету Міністрів України підтверджує, що за характером і обсягом повноважень це орган загальної компетенції [174, с. 263]. Окрім Кабінету Міністрів України, до таких органів належать: Президент України, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування.

Реалізація державної політики у відповідному секторі покладається на органи галузевої компетенції. Критерієм ефективності їхньої діяльності є міра адаптації керівної системи до змін зовнішнього середовища, що дає їй можливість забезпечити самоорганізацію і досягнення мети, причому органи галузевої компетенції вирізняються рівнем складності структурної організації, функціональними можливостями.

Відповідно до Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» [175] органами галузевої компетенції вважаються міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, що мають у своєму підпорядкуванні спеціальні підрозділи,

на які покладено обов'язки забезпечувати боротьбу із рейдерством, інші структури, які керують певною галуззю (Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України тощо), а також місцеві органи цих міністерств, інших центральних органів виконавчої влади.

Особливістю цих органів є те, що організаційна діяльність суб'єктів адміністративно-правового регулювання не виходить за межі їх компетенції; їхнє головне завдання полягає у безпосередньому забезпеченні потреб суспільства [176, с. 27].

Органи спеціальної (функціональної або міжгалузевої) компетенції реалізують виконавчу, контрольно-наглядову, регуляторну, реєстраційно-дозвільну функції державного управління. Органи спеціальної компетенції здійснюють галузеве та міжгалузеве функціональне державне управління [175].

Такі органи забезпечують реалізацію державної політики у певній сфері, здійснюють керівництво з питань, що мають загальний характер для всіх чи багатьох галузей господарства, соціально-культурного будівництва. Для функціональних відомств головне – зовнішня організаційна діяльність, управлінський вплив на інші відомства та об'єкти, що не перебувають у лінійному підпорядкуванні, адже міжгалузеве управління як діяльність із координації та контролю здійснюється щодо самостійних, структурно не підпорядкованих органів.

До суб'єктів адміністративно-правового регулювання боротьби із рейдерством, які наділені спеціальною (функціональною або міжгалузевою) компетенцією, слід віднести дві групи органів: по-перше, групу державних органів, що регулюють організацію боротьби із рейдерством; по-друге, групу державних органів, діяльність яких впливає на формування оперативно-тактичних, матеріально-технічних заходів.

У цьому випадку ознакою, що визначає права і повноваження цієї групи суб'єктів, на думку А. Коваленко, є певна функція, що має виняткове державне і суспільне значення [177, с. 242]. При цьому органом предметної компетенції є суд, який приймає рішення або вносить постанову щодо проведення заходів боротьби із рейдерством.

За масштабом діяльності органи виконавчої влади

поділяють на вищі, центральні, міжрегіональні, місцеві.

Вищим органом у системі органів виконавчої влади в Україні є Кабінет Міністрів України. Це найважливіша складова і центральна ланка всього державного механізму. У юридичній літературі зазначається, що уряд є основним державним органом, що забезпечує проведення внутрішньої і зовнішньої політики держави; під його керівництвом перебуває державний апарат, фінанси країни, іноземні справи, він очолює систему органів виконавчої влади [170, с. 305].

Основні функції, повноваження та завдання Кабінету Міністрів України зводяться до забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України, проведення державної політики у сферах економіки та фінансів, державної служби, кадрової і соціальної політики, охорони здоров'я, освіти, науки, культури, спорту, туризму, охорони довкілля, правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зовнішньої політики, національної безпеки та обороноздатності. Кабінет Міністрів України здійснює й інші функції та повноваження, що визначаються Конституцією і законами України, а також актами Президента України [173].

Центральними є ті органи виконавчої влади, діяльність яких поширюється на всю територію України і охоплює всі або більшість сфер соціального та політичного життя держави. Вказані органи реалізують державну політику, здійснюють загальне або галузеве управління, спеціальний вплив на об'єкти незалежно від їх місцезнаходження на території України. Відповідно до Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» до центральних органів виконавчої влади, крім міністерств, належать державні служби, центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом [178]. Водночас у державі передбачено модель управління, яка складається із трьох рівнів, що відображені в Основному законі України:

- 1) рівень вищого органу;
- 2) рівень центральних органів;
- 3) рівень місцевих органів [165, с. 15].

Міжрегіональні органи охоплюють територію декількох

адміністративно-територіальних одиниць або територію, межі якої взагалі не залежать від адміністративно-територіального поділу України, що характерно для спеціальних служб.

Місцевими органами виконавчої влади загальної компетенції, що наділені правом представляти інтереси держави і приймати від її імені владні рішення на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць, є державні адміністрації.

Систему місцевих органів виконавчої влади утворюють обласні, районні, районні в м. Києві та Севастополі, а також Київська і Севастопольська міські державні адміністрації. Їх сукупна діяльність охоплює всю територію України, стосується практично всіх аспектів суспільно-політичного, соціально-економічного, культурного життя, так чи інакше стосується інтересів кожної людини. Фактично через них реалізуються положення Конституції і законів України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, рішення інших центральних органів виконавчої влади. Про роль і значущість у державному житті місцевих органів виконавчої влади свідчить і той факт, що відповідно до Конституції України (ст. 118) голів не тільки обласних, а й районних державних адміністрацій призначає на посаду і звільняє з посади глава держави – Президент України. У виконанні своїх повноважень вони відповідають перед Президентом України і Кабінетом Міністрів України [179].

Місцеві органи виконавчої влади беруть участь у боротьбі з рейдерством відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 9 червня 2010 р. № 1199-р «Про затвердження плану заходів щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств» [21].

Серед органів державної влади України, відповідно до чинного національного законодавства, у розробці та впровадженні низки заходів щодо протидії рейдерству в Україні особливе місце посідають органи прокуратури. До їхніх функцій у сфері протидії рейдерству можна віднести: представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом; нагляд за додержанням законів органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних провадженнях, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних із обмеженням особистої свободи громадян; підтримання державного обвинувачення в суді тощо [180].

Серед основних напрямів діяльності органів прокуратури слід звернути увагу на нагляд за додержанням та застосуванням законів, що стосуються економічних питань і зовнішньоекономічної діяльності (п. 3 ч. 1 ст. 19 Закону України «Про прокуратуру» [180]). Зазначений напрям діяльності органів прокуратури безпосередньо стосується забезпечення належної та безперебійної діяльності підприємств, установ та організацій усіх форм власності шляхом перевірки органами прокуратури виконання законів за заявами та іншими повідомленнями про порушення законності, що вимагають прокурорського реагування, а за наявності приводів – також із власної ініціативи прокурора. Але необхідно обов'язково зважати на те, що органи прокуратури у цих випадках не можуть замінити органи відомчого управління та контролю і не мають права втручатися у господарську діяльність, якщо вона не суперечить чинному законодавству. Отже, органи прокуратури можуть втручатися у діяльність підприємств, установ та організацій усіх форм власності винятково у випадках порушення їхньої діяльності внаслідок незаконних спроб силового захоплення приміщень підприємств, незаконних змін керівництва цих підприємств тощо [44, с. 99–100].

Слід підкреслити, що до повноважень органів прокуратури належить також координація діяльності всіх правоохоронних органів України у сфері боротьби зі злочинністю, зокрема з рейдерськими атаками. Саме з метою належного забезпечення координації діяльності правоохоронних органів щодо протидії рейдерським атакам уповноважені прокурори можуть скликати координаційні наради, організовувати робочі групи, витребувати статистичну та іншу необхідну інформацію, а також брати участь в організації нарад Координаційного комітету по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією при Президентові України [44, с. 100].

Органи прокуратури мають також значні можливості щодо взаємодії з іншими органами державної влади у сфері протидії рейдерським атакам і недопущення здійснення силових захоплень підприємств, установ та організацій усіх форм власності. Зважаючи на значущість ефективного підтримання законності та правопорядку в державі шляхом встановлення взаємодії з усіма правоохоронними органами, М. Колесник зазначає, що органи прокуратури мають розробляти нові та вдосконалювати вже існуючі форми взаємодії, зокрема, організовувати роботу спільних слідчо-оперативних груп для розкриття правопорушень (особливо тих, які стосуються силових захоплень приміщень підприємств) [44, с. 100].

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [181] закріплює загальний механізм адміністративно-правового регулювання боротьби із рейдерством відповідно до адміністративно-територіального поділу України, який ґрунтується на принципах забезпечення максимальної безпеки та ефективного використання фінансових ресурсів, передбачених відповідними статтями кошторисів Міністерства внутрішніх справ та Служби безпеки України. Єдиним винятком є проведення спеціальних охоронних заходів відповідно до Закону України «Про боротьбу з організованою злочинністю» [182], котрі передбачають залучення підрозділів Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС України, функції та повноваження яких визначаються Конституцією і законами України, а також актами Президента України.

Суб'єкти галузевої компетенції адміністративно-правового регулювання боротьби із рейдерством, що діють на місцях, представлені головними управліннями або управліннями Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України в Автономній Республіці Крим, в областях, м. Києві та Севастополі, які відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ України [183] та Закону України «Про Службу безпеки України» підпорядковуються територіальним органам, належать до сфери їх управління, беруть участь у забезпеченні реалізації державної правової політики на території областей, міст Києва та Севастополя.

Підрозділи Служби безпеки наділені компетенцією у сфері протидії рейдерству. Відповідно до чинного законодавства Служба безпеки України має статус державного правоохоронного органу спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку. До її завдань у сфері протидії рейдерству належать: захист економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу країни, законних інтересів держави та прав громадян від посягань з боку окремих організацій, груп і осіб; забезпечення охорони державної таємниці; попередження, виявлення, припинення та розкриття випадків корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління й економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу інтересам України [184].

Ці завдання реалізуються завдяки здійсненню інформаційно-аналітичної роботи в інтересах ефективної внутрішньої та зовнішньої діяльності органів державної влади, вирішення проблем соціально-економічного будівництва, науково-технічного прогресу; виявлення, припинення та розкриття злочинів, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України; сприяння у порядку, передбаченому законодавством, підприємствам, установам, організаціям та підприємствам у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим (зокрема, економічним) інтересам України; надання наявними силами і засобами, зокрема технічними, допомоги органам внутрішніх справ, іншим правоохоронним органам у боротьбі зі злочинністю, зокрема з рейдерством [184].

З метою якісного виконання покладених на органи Служби безпеки України обов'язків їм надано право скеровувати працівників для роботи на штатних посадах в інших установах, підприємствах і організаціях на час виконання конкретних завдань в інтересах боротьби з корупцією та організованою злочинною діяльністю (зокрема з рейдерством); в окремих випадках допускається скерування на роботу таких працівників в установи, підприємства і організації з ініціативи їх керівників [184].

Варто підкреслити, що Служба безпеки також активно налагоджує взаємодію з громадськістю шляхом постійного

інформування через засоби масової інформації та в інших формах про власну діяльність, про заходи, що розроблюються і впроваджуються з метою боротьби зі злочинністю, зокрема зі збільшення кількості рейдерських захоплень підприємств, установ та організацій усіх форм власності [44, с. 102–103].

Іншим суб'єктом протидії рейдерству є органи внутрішніх справ. Слід підкреслити, що Міністерство внутрішніх справ України є тим органом державної влади, який було створено саме з метою забезпечення належної реалізації правоохоронної функції задля злагодженого функціонування соціально-правового механізму забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зокрема з метою забезпечення непорушності права приватної власності та недопущення протиправного позбавлення права власності, надання правових гарантій для існування належної можливості здійснення права на підприємницьку діяльність. Підтвердженням зазначеної точки зору є той факт, що МВС України відповідно до чинного національного законодавства визначено головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування і реалізації державної політики у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, захисту об'єктів права власності, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань тощо.

Враховуючи визначення компетенції Міністерства внутрішніх справ України, можна зробити висновок, що одним із його пріоритетних завдань є недопущення силових захоплень приміщень підприємств, установ та організацій усіх форм власності, недопущення виникнення конфліктних ситуацій під час таких захоплень, тобто боротьба з рейдерськими атаками на рівні світових стандартів з огляду на світовий досвід протидії рейдерству.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про міліцію» міліція зобов'язана, зокрема, забезпечувати безпеку громадян та громадський порядок (у тому числі під час масових заходів); виявляти, запобігати, припиняти та розкривати злочини; припиняти адміністративні правопорушення; виконувати прийняті в установленому законом порядку і в межах своєї компетенції рішення прокурора та суду; охороняти на договірних засадах

приватне, колективне та державне майно тощо [185].

Тож можемо висновувати, що до компетенції міліції, крім іншого, належить також діяльність щодо мінімізації виникнення конфліктних ситуацій у випадках силового захоплення підприємств, установ та організацій.

Дуже часто силові захоплення приміщень підприємств, установ та організацій супроводжуються проведенням різноманітних масових акцій та заходів, організованих різними політичними силами з метою безперешкодного проведення рейдерських атак. У таких випадках працівники міліції мають вживати низку організаційних та профілактичних заходів щодо забезпечення надійної охорони громадського порядку та громадської безпеки.

МВС України у сфері протидії рейдерству доцільно проаналізувати досвід Російської Федерації щодо функціонування спеціалізованих слідчо-оперативних груп, створених для адекватного реагування на силове захоплення підприємств [41, с. 159].

Державна фінансова інспекція України здійснює контроль за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби у бюджетних коштах та взяття зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності в міністерствах та інших органах виконавчої влади, в державних фондах, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектора економіки, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів та державних фондів або використовують державне чи комунальне майно, виконанням місцевих бюджетів.

Зважаючи на те, що метою рейдерських атак є створення для підприємства максимальної кількості проблем, його фінансове виснаження, а потім захоплення у власників та директорів підприємства за значно зниженими цінами з метою продажу самого підприємства або його майна третій особі за ціною, нижчою від ринкової, через підставні компанії, можна дійти висновку, що органи Державної фінансової інспекції створені,

серед іншого, з метою мінімізації можливості виникнення таких випадків. Звісно ж, тоді, коли було прийнято Закон України «Про державну контрольно-ревізійну службу» (1993) [186], в Україні рейдерство як явище ще було мало відоме, тому в зазначеному нормативно-правовому акті немає положень про це. Але з розвитком суспільних технологій виникають нові правовідносини, які повинні своєчасно знаходити своє нормативне закріплення. Так само це стосується і поняття «рейдерство», його ознак, шляхів і методів боротьби з цим негативним явищем та переліку органів, уповноважених здійснювати це.

Тож можна вважати, що органи Державної фінансової інспекції, на наш погляд, уповноважені на провадження діяльності щодо профілактики рейдерства, розробку заходів, які б унеможливили протиправне поглинання тощо.

Погоджуючись із думкою М. Колесника, доцільно внести доповнення до переліку завдань органів Державної фінансової інспекції, передбачивши серед них: здійснення фінансового контролю з метою недопущення виникнення підстав для захоплення підприємств (або незаконної зміни керівництва), унеможливлення проведення рейдерських атак на державні підприємства та підприємства, що отримують кошти з бюджетів усіх рівнів та державних фондів або використовують державне чи комунальне майно [44, с. 103–104].

Відповідно до чинного законодавства України органи Державної фінансової інспекції здійснюють фінансовий контроль шляхом проведення аудиту, перевірок державних закупівель та інспектування. З метою недопущення виникнення підстав для захоплення підприємств (або незаконної зміни керівництва), унеможливлення рейдерських нападів на підприємства, у статутному капіталі яких є державна частка, органи Державної фінансової інспекції України уповноважені: перевіряти у підконтрольних установах фінансові та бухгалтерські документи, звіти, кошториси та інші документи, що підтверджують надходження і витрачання коштів та матеріальних цінностей; безперешкодно заходити під час проведення ревізій на склади, у сховища, виробничі та інші приміщення, що належать підконтрольним установам; вимагати від керівників

підконтрольних установ, що ревізуються, проведення інвентаризацій основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів та розрахунків; одержувати від банків та інших кредитних установ необхідні відомості, копії документів, довідки про банківські операції та залишки коштів на рахунках об'єктів, що ревізуються, а від інших підприємств та організацій, зокрема недержавних форм власності, – довідки і копії документів про операції та розрахунки з підприємствами, установами, організаціями, що ревізуються, тощо.

Слід зазначити, що у випадках виявлення зловживань і порушень чинного законодавства з боку установ, потурання яким з боку органів державної влади може стати підставою для проведення у майбутньому рейдерських атак на ці установи, ревізори зобов'язані передавати правоохоронним органам матеріали ревізій, а також повідомляти про виявлені зловживання та порушення відповідним державним органам [44, с. 104].

Розглядаючи функції органів, що протидіють рейдерству, варто виокремити повноваження Міністерства юстиції України, до компетенції якого належить: підготовка пропозицій щодо проведення правової реформи, сприяння розвитку правової науки, забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина у визначеній сфері; підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства, його систематизація, розроблення проектів нормативно-правових актів та міжнародних договорів України з правових питань; проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів, державна реєстрація нормативно-правових актів, ведення Єдиного державного реєстру таких актів; координація нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади та контроль за провадженням такої діяльності; організація виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) відповідно до законів України [187].

Фонд державного майна України, своєю чергою, є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що здійснює визначені законами України повноваження власника державного майна, виконує функції з управління об'єктами права державної власності, що належать до сфери управління Фонду, зокрема й у процесі приватизації, реалізує державну політику у

сфері приватизації державного майна, здійснює державне регулювання оціночної діяльності в Україні, а також є орендодавцем цілісних майнових комплексів підприємств, їх структурних підрозділів та нерухомого майна, яке становить державну власність.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України забезпечує: єдину та ефективну державну політику у сфері надання фінансових послуг; розроблення та реалізацію стратегії розвитку ринків фінансових послуг; здійснення державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг і додержанням законодавства у цій сфері; захист прав споживачів фінансових послуг шляхом застосування заходів впливу з метою запобігання порушенням законодавства на ринках фінансових послуг та їх припинення; узагальнення практики застосування законодавства України з питань функціонування ринків фінансових послуг, розроблення і внесення пропозицій щодо його вдосконалення; запровадження правил розвитку ринків фінансових послуг, визнаних у світі [188].

Така різнобічність повноважень органів державної влади й управління, на нашу думку, зумовлена сучасним рівнем рейдерства в Україні, різноманітністю та багатоплановістю об'єктів рейдерських посягань, якими, до речі, можуть бути як стратегічні підприємства загальнонаціонального масштабу, так і збиткові, зі значними матеріальними активами. Більше того, дослідження управлінських повноважень органів державної влади та управління щодо протидії цьому явищу свідчать, що вони (повноваження) є дещо розпоршеними, що вказує на необхідність координації та взаємодії адміністративних важелів управління задля ефективної боротьби з причинами та наслідками протиправних поглинань та захоплень підприємств. Адже дослідження явища рейдерства в Україні дає право стверджувати, що сама правотворча діяльність або ж реформування певного органу державної влади чи управління не вирішить цю проблему.

На підтвердження цього судження Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2007 р. № 257 було створено постійно діючий дорадчий орган – Міжвідомчу комісію з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств

[14]. Ця комісія повинна забезпечувати необхідну взаємодію органів державної влади й управління у сфері протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств, позаяк боротьба з рейдерством вимагає поєднання зусиль багатьох органів державної влади й управління.

Відповідно до мети створення Міжвідомчої комісії завданнями цього органу, зокрема, є:

1) збирання і моніторинг інформації про методи поглинання та захоплення підприємств, що призводить до погіршення інвестиційного клімату в Україні.

Зважаючи на бурхливий розвиток економічних відносин та посилення заходів протидії, рейдери змінили тактику: тепер атакам піддається найбільш вразливий бізнес-сегмент – малі та середні підприємства, адже у них немає значних ресурсів для ефективного захисту, зате є досить привабливі активи;

2) забезпечення взаємодії органів державної влади з питань посилення протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств.

Із огляду на характер рейдерства можна стверджувати, що це повноваження є основним у діяльності Комісії, адже, лише поєднавши зусилля суб'єктів управління та спрямувавши їх на вирішення конкретної проблеми, можна сподіватися на позитивний результат;

3) розробка комплексу заходів щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств, а також удосконалення механізму регулювання у сфері реалізації корпоративних прав учасників господарських товариств та інвесторів.

Останнім часом розвитку підприємництва в Україні властиве зниження активності підприємницької діяльності малого та середнього бізнесу щодо відстоювання частки у своїх ринкових нішах, що зумовлено недостатньо ефективною діяльністю державних органів у боротьбі з рейдерством у цьому сегменті національної економіки;

4) проведення оперативного обміну між органами державної влади та громадськими організаціями відповідною інформацією. Ця функція, на наш погляд, є дуже необхідною, особливо в

контексті Закону України «Про соціальний діалог» [189].

Варто зауважити, що такий широкий спектр функцій дозволяє Міжвідомчій комісії плідно здійснювати заходи щодо протидії вітчизняному рейдерству, беручи до уваги той факт, що Комісія має право на отримання в установленому порядку від центральних та місцевих органів виконавчої влади інформації, необхідної для виконання покладених на неї завдань. Також Міжвідомча комісія виносить на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції з питань, що належать до її компетенції.

Проте, аналізуючи адміністративно-правовий статус цього органу, все ж необхідно зауважити, що його рішення мають лише рекомендаційний характер. А це означає, що вони не є загальнообов'язковими, а отже, не можуть достатньо ефективно впливати на розвиток суспільних правовідносин.

Відтак, незважаючи на те, що в Україні існує спеціальна Комісія, яка повинна узгоджувати дії всіх органів влади, на нашу думку, її діяльність не може бути основним чинником протидії рейдерству в Україні, оскільки повноваження цього дорадчого органу не дозволяють реалізовувати справді необхідні функції, що могли би сприяти протидії рейдерству. Слушно з цього питання висловлюється М. Ковалів. За його словами, будь-яка діяльність тільки тоді має сенс, коли вона є засобом, а не метою. Мета зумовлює процес. Процес втілюється у рішення. Рішення визначають систему організаційно-правових, управлінських, науково-методичних, правоохоронних та інших засобів і інструментів впливу [190, с. 88–90]. Разом із конкретними діями та операціями суб'єктів вони становлять комплексну системну багатопрофільну діяльність із протидії рейдерству.

Незважаючи на те, що адміністративно-правове регулювання боротьби із рейдерством відбувається на державному рівні, в умовах перетворень в економіці зростає активність недержавних формувань і структур, які беруть дедалі більшу участь в адміністративно-правовому регулюванні не тільки громадських, а й державних справ, у вирішенні різних політичних, господарських і соціально-культурних проблем. Усе це повністю стосується громадських об'єднань – професійних спілок щодо боротьби із

рейдерством.

Отже, слід констатувати, що адміністративно-правове регулювання та громадське управління не суперечать одне одному та як різновиди публічного управління мають багато спільного. Це зумовлено єдністю публічних інтересів, мети і завдань, у досягненні і вирішенні яких обидві системи беруть участь, а також самою природою управлінської діяльності. Кожному з названих видів управлінської діяльності властиві специфічні ознаки, що виключає можливість їх ототожнення. Відмінності між ними зумовлені особливостями їх організації, характером форм і методів впливу.

Суб'єктами громадського управління, на думку В. Колпакова та О. Кузьменко, є недержавні утворення, до яких належать різні самоврядні структури та їх органи. Вони діють як суб'єкти публічного управління виключно від свого імені тільки для вирішення питань, що визначені їх установчими документами [191, с. 12–13].

Загалом участь громадськості у боротьбі з рейдерством є необхідною, оскільки за умови вдосконалення відповідної нормативно-правової бази громадські об'єднання – один із впливових важелів удосконалення адміністративно-правових засад цієї боротьби.

Таким чином, можна зробити висновок, що суб'єкти боротьби із рейдерством в Україні об'єднані єдиним предметом правового регулювання – суспільними відносинами, що виникають у процесі діяльності державних органів та громадських організацій у сфері боротьби з протиправним поглинанням підприємств, спрямованої на реалізацію положень статті 41 Конституції України, в якій вказано на те, що «ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності».

Наявність значної кількості суб'єктів, які провадять діяльність, спрямовану на боротьбу з рейдерством, визначає необхідність закріплення порядку комплексного застосування організаційно-правових, технологічних та економічних заходів з метою використання інноваційних, креативних підходів для вирішення конкретних завдань і проблем як похідної економічної безпеки.

Діяльність громадських об'єднань – один із чинників, які безпосередньо впливають на стан боротьби з рейдерством. Практика діяльності громадських організацій у зазначеній сфері свідчить про неодноразове ініціювання адекватних заходів впливу щодо конкретних правопорушень, які передбачені Кримінальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У БОРОТЬБІ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ

2.1. Сили та засоби органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством

Роль правових важелів у контексті запровадження українських економічних реформ надзвичайно важлива. Водночас правове регулювання зумовлює потребу в посиленні державного контролю за додержанням законодавства у корпоративній сфері [147, с. 50].

Для повного і всебічного аналізу рейдерства як правового явища ключове значення має дослідження адміністративно-правових засад діяльності основних суб'єктів боротьби з рейдерством. Насамперед це стосується чіткого окреслення кола державних органів, які беруть участь у протидії незаконному поглинанню, а також з'ясування специфічних особливостей їхньої діяльності.

Діяльність органів внутрішніх справ щодо боротьби з рейдерством у контексті забезпечення прав, свобод, законних інтересів громадян, захисту життя, здоров'я, майна від злочинних посягань потребує постійного вивчення та вдосконалення. МВС України, визначаючи основні завдання службової діяльності, ставить за мету забезпечення пріоритетних напрямів наукових досліджень проблем удосконалення діяльності міліції щодо зміцнення правопорядку на основі комплексного використання сил і засобів міліції, зокрема у боротьбі з економічною злочинністю [192].

Як впливає із контексту нашого дослідження, складові такого явища, як незаконне поглинання власності та активів, тобто рейдерства (корпоративні права, підприємницька та господарська діяльність, інститут оперативно-розшукової діяльності тощо), співвідносяться з боротьбою з рейдерством взагалі як частина з цілим.

У політико-правовому аспекті урівноваження організації та самоорганізації суспільства проявляється в питаннях оптимального збалансування повноважень держави та громадянського суспільства. У країнах розвинутої демократії при цьому керуються принципом: держава повинна виконувати лише те, чого не можуть або не хочуть робити недержавні структури (принцип залишковості) [93, с. 49]. Громадянське суспільство формує право, розробляючи норму права в межах фактичних відносин; держава формулює право, доводячи визнані фактичні відносини до статусу «юридичних», гарантуючи й захищаючи його від порушень з боку будь-кого [94, с. 55]. Усі потреби громадянського суспільства реалізуються за допомогою волі держави, вираженої у формі правового акта, що реалізується через адміністративно-правовий механізм, який є складовою механізму правового регулювання боротьби з рейдерством.

У цьому контексті вбачається актуальним визначення основних засад організації діяльності органів внутрішніх справ (залучення сил та засобів) у боротьбі з рейдерством.

Засади визначають зміст і спрямованість правового регулювання суспільних відносин щодо діяльності органів внутрішніх справ та відображають загальнолюдські, типологічні, конкретно-історичні, міжгалузеві й галузеві особливості.

Перші зумовлені певним рівнем розвитку цивілізації, втілюють прогресивні здобутки історії людства у тому числі адміністративного права, і зафіксовані у міжнародних документах. До них, зокрема, належать: захист прав і свобод людини; юридична рівність громадян перед законом; верховенство закону; верховенство закону як акту волевиявлення вищого представницького органу державної влади; єдність юридичних прав і обов'язків людей; закріплення в нормах права процесуальних механізмів захисту прав людей; застосування юридичної відповідальності тільки у разі вчинення особою винного протиправного діяння; право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [179].

До типологічних особливостей засад діяльності органів внутрішніх справ щодо боротьби із рейдерством належать: гуманізація діяльності, збільшення питомої ваги відомчих

нормативних актів, які гарантують соціальну захищеність кожної людини; закріплення охорони різних форм власності; розширення застосування сучасних технічних засобів; посилення громадського контролю як гарантії законності у діяльності підрозділів [193, с. 4].

Конкретно-історичні особливості відображають специфіку діяльності органів внутрішніх справ у реальних соціальних умовах. Це стосується тактичних прийомів оперативно-службової діяльності; зміни організаційно-штатної структури; інтенсифікації нормотворчої діяльності насамперед з питань соціального захисту громадян та протидії рейдерству; різноманіття форм і методів застосування сил та засобів.

Міжгалузеві особливості засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством характеризують передусім організацію взаємодії з іншими правоохоронними органами, громадськістю.

Галузеві охоплюють лише організаційну побудову, визначають завдання і функції, оперативні та організаційно-правові форми, методи і засоби їх реалізації. За своїм правовим і практичним становищем галузева служба є основним видом діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством.

Організаційну структуру підрозділів органів внутрішніх справ визначають завдання, які вона виконує. Загалом вони окреслені у Законі України «Про міліцію».

Основні завдання органів внутрішніх справ конкретизуються у функціях їх підрозділів. При цьому необхідно враховувати специфічний зв'язок між ними: якщо завдання характеризують мету, якої необхідно досягти, то функції визначають зміст діяльності для досягнення цієї мети.

Аналіз рішень колегій, інших документів МВС України свідчить про те, що в діяльності підрозділів органів внутрішніх справ виникають проблеми, пов'язані з необхідністю вдосконалення правового регулювання, організації і тактики боротьби з рейдерством, налагодження взаємодії з іншими суб'єктами протидії незаконному поглинанню підприємств, підвищення професійної підготовки тощо [194].

Органам внутрішніх справ для ефективного виконання

свого основного завдання, що полягає у боротьбі зі злочинністю, зокрема рейдерством, вкрай необхідні відповідні кадрові, достатні матеріальні та технічні ресурси, які в адміністративній та оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ прийнято називати терміном «сили і засоби». Від правильного розташування сил і засобів, а також умілого їх використання значною мірою залежить успішне виконання завдань органів внутрішніх справ щодо боротьби з рейдерством [194].

Сили і засоби – основні елементи організаційної структури органів внутрішніх справ, що призначені для боротьби з рейдерством. Сили – це підрозділи органів внутрішніх справ, які здійснюють профілактику та попередження правопорушень у сфері економіки, ведуть боротьбу з незаконним поглинанням підприємств, посяганнями на власність, корпоративні права громадян і організацій, застосовують юрисдикційні повноваження щодо протиправних дій суб'єктів корпоративних суперечок.

До засобів органів внутрішніх справ щодо боротьби з рейдерством слід віднести оперативні та оперативно-технічні засоби, які застосовуються відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», різні види технічних засобів та криміналістична техніка, що є на озброєнні органів внутрішніх справ. Правильна розстановка та вміле використання сил і засобів належать до організаційної діяльності органів внутрішніх справ [181; 195, с. 53–55].

Боротьбу з рейдерством здійснює система підрозділів з відповідними апаратами управління. Вони мають певну організаційну побудову, згідно з якою за нею та її складовими закріплено весь комплекс завдань і функцій, спрямованих на забезпечення боротьби з рейдерством [196, с. 4–5].

Об'єкт організації визначає суб'єкт управління, його функції, склад та структуру. Ці положення стосуються як системи апаратів та підрозділів органів внутрішніх справ загалом, так і внутрішньої організації кожної з її окремих ланок.

Організаційна структура органів внутрішніх справ становить цілісну систему, засновану на поділі функцій між посадами та підрозділами, що взаємодіють між собою. Їй

притаманні такі властивості, як централізація і децентралізація, інтегрування і диференціація, структуризація і проектування, адаптація і саморегулювання, регулювання тощо. Вона є засобом, за допомогою якого забезпечується максимальна ефективність виконання завдань у боротьбі з рейдерством.

Наявність у структурі органів внутрішніх справ організаційних зв'язків не тільки забезпечує цілісність організації, а й впорядковує розташування усіх її елементів. Ці зв'язки можуть по-різному поєднувати між собою посади та структурні підрозділи.

Під організаційною структурою підрозділів органів внутрішніх справ слід розуміти сукупність підрозділів, наділених функціями та повноваженнями для виконання завдань щодо боротьби з рейдерством, систему взаємовідносин цих підрозділів.

Практичну реалізацію функцій та завдань забезпечують керівники органів внутрішніх справ, начальники та командири апаратів і підрозділів органів внутрішніх справ за двома взаємопов'язаними напрямками: внутрішньо- та зовнішньо-організаційним [197].

Об'єктами управлінського впливу насамперед є: а) адміністративно-виконавча діяльність апаратів управління і підрозділів органів внутрішніх справ; б) забезпечення виконання функціональних обов'язків особового складу; в) управління службовою діяльністю співробітників; г) підбір, розстановка, навчання і виховання кадрів; ґ) планування роботи; підготовка та прийняття рішень щодо розстановки сил і засобів; д) оперативне управління підрозділами; е) контроль та перевірка виконання поставлених завдань; є) узагальнення та поширення передового досвіду тощо [198, с. 60–62].

Другий напрям полягає у лінійній координації діяльності підрозділів з іншими державними органами, галузевими службами відділів, органів внутрішніх справ, громадськими об'єднаннями, а також іншими суб'єктами боротьби із рейдерством.

Органічний зв'язок між апаратами управління та підрозділами органів внутрішніх справ полягає в тому, що зазначені апарати (згідно з галузевим розподілом функцій в органах внутрішніх справ) здійснюють керівництво підрозділами,

які знаходяться в їх оперативному підпорядкуванні, контролюють їхню службову діяльність, надають їм практичну допомогу в організації роботи на місцях тощо [199; 200, с. 23–24].

Підрозділи органів внутрішніх справ – це структурні ланки, які безпосередньо входять до складу відповідних органів внутрішніх справ і виконують функції з організації боротьби з рейдерством та мають закріплені у відомчих нормативних актах владні повноваження щодо їх здійснення [103]. У такому розумінні організація означає складову змісту діяльності щодо впорядкування певних суспільних відносин, спрямованих на ефективну протидію рейдерським атакам підприємств на території оперативного обслуговування, стабілізацію оперативної обстановки, раціональну побудову служб апарату (суб'єктів організації) за напрямками діяльності органів внутрішніх справ, а також системи загалом як сукупності відповідних елементів, що взаємодіють між собою і утворюють органічну єдність.

Так, МВС України намагається якомога ефективніше забезпечити нормативно-правове закріплення структури, функцій та компетенції підрозділів, а також своєчасно здійснювати організаційно-структурну перебудову системи організації підрозділів у випадку її невідповідності меті та завданням щодо стабілізації оперативної обстановки й підвищення ефективності боротьби з рейдерством.

У контексті досліджуваної теми доцільно зауважити, що підрозділи органів внутрішніх справ – це підрозділи міліції, які безпосередньо борються зі злочинністю, зокрема у сфері корпоративного законодавства, охороняють громадський порядок і виконують інші адміністративно-виконавчі функції.

Ефективність практичної діяльності підрозділів органів внутрішніх справ багато в чому залежить від організації роботи відповідних апаратів управління. З іншого боку критерієм оцінки роботи апаратів органів внутрішніх справ є кінцевий результат практичної діяльності підрозділів у боротьбі з рейдерством, запобіганні злочинам, їх припиненні та розкритті, забезпеченні захисту власності від протиправних посягань.

Підрозділи органів внутрішніх справ, що здійснюють боротьбу з рейдерством, мають свою систему, а саме:

- на відомчому рівні організаційно-методичне керівництво здійснює Департамент державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України;

- на регіональному рівні у складі головних управлінь МВС України в областях та управлінь на залізницях функціонують управління або відділи державної служби боротьби з економічною злочинністю, що здійснюють оперативне управління відповідними підрозділами органів внутрішніх справ;

- на місцевому рівні у міських, районних та лінійних відділах діють відділення, групи державної служби боротьби з економічною злочинністю, на які покладено боротьбу з рейдерством і якими керує начальник органу внутрішніх справ [201; 202].

Безперечно, спільною ознакою всіх підрозділів органів внутрішніх справ (посадових осіб) є те, що кожен із них діє в межах власної компетенції, здійснюючи при цьому заходи щодо боротьби з рейдерством.

Тут варто говорити про три підгрупи повноважень працівників органів внутрішніх справ. Причому один підрозділ може бути наділений повноваженнями як однієї з груп, так і всіх трьох разом. Для послідовності розглянемо кожен з елементів запропонованої класифікації:

1) підрозділи державної служби по боротьбі з економічними злочинами, які безпосередньо зобов'язані виявляти порушення законодавства у сфері економіки, зокрема щодо корпоративних прав суб'єктів господарської діяльності;

2) підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю, які відповідно до чинного законодавства зобов'язані реагувати на порушення корпоративних прав, вчинених організованими злочинними групами;

3) підрозділи міліції громадської безпеки, зокрема служби дільничних інспекторів міліції, державної служби охорони (щодо охорони власності);

Між вказаними підрозділами існують відповідні зв'язки, які можна назвати вертикальними й горизонтальними. Причому вертикальні характерні насамперед галузевим органам, які наявні у структурі, що відрізняється чіткою підпорядкованістю.

Підрозділи Державної служби боротьби з економічними злочинами є провідними у боротьбі з рейдерством. Мета їхньої діяльності – своєчасне припинення злочинів у сфері економіки та запобігання їм, аналіз і прогнозування криміногенних процесів в економіці та своєчасне інформування органів виконавчої влади, виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень у сфері корпоративних прав, вжиття заходів щодо їх усунення.

Цілком закономірно, що працівники підрозділів, які постійно й безпосередньо здійснюють оперативне обслуговування об'єктів господарювання різних форм власності, аналізують стан злочинності, перевіряють у встановленому законом порядку матеріали про корисливі зловживання, забезпечують захист фінансованих програм уряду щодо розвитку галузей економіки України або окремих регіонів та сфери захисту населення від злочинних посягань у державному, колективному і приватному секторах економіки, в яких досить часто трапляються порушення корпоративного законодавства взагалі. Розуміючи це, законодавець надав їм певні права щодо застосування заходів оперативно-розшукового та адміністративного характеру під час проведення контрольних заходів. Однак ці повноваження досить обмежені – працівники Державної служби боротьби з економічною злочинністю мають право лише реагувати на факти злочинної діяльності, які передбачені Кримінальним кодексом України або Кодексом України про адміністративні правопорушення, тобто їхня участь у корпоративному конфлікті обмежується.

Існуюча структура підрозділів органів внутрішніх справ забезпечує організацію боротьби з рейдерством з використанням сил і засобів усіх підрозділів міліції.

Основою правового регулювання і документування діяльності міліції у боротьбі з рейдерством є Конституція України, Закони України «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про інформацію», Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України, чинні підзаконні нормативно-правові акти та відомчі інструкції [154; 181; 182; 185; 203]. Таке нормативно-правове забезпечення прямо вказує на необхідність об'єднання зусиль усіх служб органів внутрішніх

справ в організації боротьби з незаконним поглинанням підприємств.

Притягнення учасників рейдерських захоплень до встановленої законом відповідальності здійснюється із залученням усіх галузевих служб у процесі щоденної оперативно-службової діяльності: за провадженнями підрозділів боротьби з організованою злочинністю, карного розшуку, державної служби боротьби з економічними злочинами під час проведення оперативно-профілактичних і цільових операцій по лінії органів внутрішніх справ; під час розкриття тяжких та резонансних злочинів; у місцях позбавлення волі (у взаємодії з Державною пенітенціарною службою); за кордоном (у взаємодії з правоохоронцями інших держав).

Підрозділи Державної служби боротьби з економічними злочинами виконують такі функції: виявляють злочини у сфері економіки, пов'язані з незаконним поглинанням підприємств, учинені громадянами та особами без громадянства на території України; здійснюють оперативний контроль за суб'єктами господарської діяльності всіх форм власності; в процесі перевірок спрямовують зусилля на отримання інформації щодо корумпованих зв'язків лідерів і учасників рейдерських угруповань; забезпечують перевірку наявної інформації щодо зловживань і хабарництва посадових та інших осіб; відпрацьовують спільно з працівниками органів державної податкової служби порядок реєстрації суб'єктів господарської діяльності, надання ними податкової звітності тощо.

Під час проведення оперативно-розшукових, оперативно-профілактичних заходів та цільових операцій, спрямованих на боротьбу з рейдерством, підрозділи боротьби з організованою злочинністю у взаємодії з органами СБУ України вживають заходів щодо запобігання та припинення протиправної діяльності осіб і організацій, які порушують корпоративне законодавство; узагальнюють та відпрацьовують матеріали, зокрема й інших служб, для притягнення до кримінальної відповідальності організаторів рейдерських захоплень; забезпечують недопущення проникнення та перебування в Україні бойовиків чи членів екстремістських організацій; виявляють і знешкоджують злочинні угруповання, що займаються незаконним захопленням власності,

відчуженням активів унаслідок порушення корпоративного законодавства, що здійснюють структури з міжрегіональними та міждержавними зв'язками.

Підрозділи карного розшуку виявляють і розкривають злочини, віднесені відомчими нормативними актами до їх компетенції та пов'язані з незаконним перерозподілом власності на території України; узагальнюють і відпрацьовують матеріали, зокрема й інших служб, для притягнення до кримінальної відповідальності організаторів, керівників, пособників незаконного перерозподілу власності, а також розшукуваних осіб для своєчасної організації роботи з розкриття злочинів та викриття осіб, які їх вчинили; вживають оперативно-розшукових заходів щодо осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, учинених внаслідок рейдерських дій.

Національне центральне бюро Інтерполу в Україні та відповідні підрозділи на місцях організують спільно з правоохоронними органами зарубіжних країн інформаційне забезпечення структурних підрозділів каналами Інтерполу щодо організаторів рейдерських захоплень та їх пособників, розшук іноземних громадян у випадках, передбачених міжнародними договорами України; здійснюють перевірки іноземців, затриманих за порушення національного законодавства України, які пов'язані з рейдерською діяльністю за даними Генерального секретаріату Міжнародної організації кримінальної поліції (МОКП Інтерполу) та Національного центрального бюро Інтерполу; супроводжують оперативно-розшукові справи та кримінальні провадження стосовно транснаціональних структур та іноземців у спробах незаконного заволодіння власністю, активами внаслідок порушення корпоративних прав на території України.

Підрозділи Державної міграційної служби України забезпечують обліково-реєстраційну дисципліну, пов'язану з перебуванням в Україні іноземних громадян; вживають заходів із недопущення легалізації іноземців, в'їзд і перебування яких в Україні не дозволяється відповідно до вимог ст. 25 Закону України «Про правовий статус іноземців»; організують роботу з виявлення осіб, які не мають підстав для подальшого

перебування в Україні, і скорочення наданого їм терміну перебування у випадку участі у рейдерських захопленнях.

До підрозділів міліції громадської безпеки у нашому контексті відносять: підрозділи патрульної служби, які забезпечують у межах своєї компетенції охорону громадського порядку та громадську безпеку під час корпоративних конфліктів із захопленням основних фондів, територій підприємств; підрозділи державної служби охорони, що здійснюють охорону об'єктів власності згідно з укладеними угодами; підрозділи державної автомобільної інспекції, котрі забезпечують безпеку дорожнього руху в межах транспортної інфраструктури території корпоративного конфлікту і в межах наявних автоматизованих інформаційних банків даних здійснюють систематизацію та облік інформації щодо автотранспортних засобів і водіїв, причетних до порушень правопорядку у зв'язку з незаконним перерозподілом власності.

Слідчі органів внутрішніх справ здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень у сфері рейдерської діяльності, забезпечують взаємодію зі слідчими інших правоохоронних органів.

Криміналістичні підрозділи здійснюють аналіз підроблених документів, забезпечують розроблення експрес-засобів для їх виявлення.

Підрозділи внутрішньої безпеки виявляють працівників міліції, які сприяють діяльності рейдерів і схильні до корумпованих дій, здійснюють оперативно-профілактичні заходи з оперативного супроводження виконання вказівок МВС України щодо боротьби з рейдерством.

Підрозділи інформаційних технологій у межах Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України організують програмно-технічне забезпечення ведення інформаційного банку даних щодо окремих категорій осіб; формують базу дактилоскопічних карт затриманих за злочини, пов'язані із рейдерською діяльністю; забезпечують накопичення інформації, що надходить від оперативних підрозділів та інших джерел; здійснюють облік осіб, причетних до організації незаконного захоплення власності та інших дій кримінального спрямування тощо [204].

До компетенції підрозділів транспортної міліції належить боротьба із рейдерськими захопленнями об'єктів транспортної інфраструктури.

Підрозділи зв'язків із громадськістю забезпечують надання засобам масової інформації об'єктивної інформації про діяльність міліції щодо боротьби з рейдерством шляхом активізації співпраці з редакціями засобів масової інформації, сприяння журналістам у висвітленні щоденної праці та конкретних здобутків працівників органів внутрішніх справ, окремих органів та підрозділів під час виконання ними своїх службових обов'язків.

Органи внутрішніх справ борються з порушенням закону у сфері корпоративного права (у тому числі шляхом накладення фінансових та адміністративно-господарських санкцій), що передбачає притягнення винних до юридичної відповідальності у сфері публічного права тільки засобами кримінально-процесуального та адміністративно-процесуального характеру.

Водночас для більшості державних органів – суб'єктів боротьби із рейдерством – виконання деяких правоохоронних дій, пов'язаних з охороною корпоративного права, здійснюється паралельно з їхніми основними (неправоохоронними) завданнями. Їхня діяльність не обмежується вирішенням цих важливих, але вузьких завдань щодо безпосереднього захисту законності та правопорядку. Для вказаних органів першочерговими є інші завдання – вирішення поточних і перспективних економічних проблем.

Конституційні приписи (ст. 3; ч. 2 ст. 14; п. 1, 7, 12, 14 ч. 1 ст. 92; п. 1, 2 ч. 1 ст. 116 [179]) вимагають, щоб усі без винятку державні органи захищали права та свободи людини і громадянина, охороняли права і законні інтереси державних і недержавних організацій, брали участь у боротьбі з правопорушеннями. На нашу думку, це пов'язано з тим, що в чинному українському законодавстві згадка про рейдерство зустрічається досить часто, проте загальне поняття рейдерської діяльності або рейдерства все ще відсутнє.

Ми вважаємо за доцільне розглядати сили та засоби органів внутрішніх справ щодо боротьби з рейдерством у

контексті взаємодії з державними органами і недержавними структурами. Поряд із традиційними громадськими об'єднаннями, які беруть участь у правоохоронній діяльності (громадські формування з охорони громадського порядку та державного кордону), виникають нові, наприклад, спеціалізовані комерційні структури правоохоронного напрямку (недержавні охоронні та детективні агентства, власні служби безпеки тощо). На відміну від громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону, громадських організацій, які у статутах декларують участь у протидії рейдерству, вони охороняють приватні, групові інтереси. Саме цим визначається їх компетенція.

Тому, безперечно, у структурі органів внутрішніх справ має бути підрозділ, який би відповідав за організацію взаємодії з державними органами і недержавними (громадськими або приватними) структурами у питаннях боротьби зі злочинністю, зокрема щодо рейдерства, оскільки різна юридична природа недержавних організацій зумовлює виключно профілактичний напрям співпраці. Наявність у складі органів внутрішніх справ підрозділів щодо зв'язків із громадськістю та взаємодії з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку та державного кордону у складі служби дільничних інспекторів міліції не охоплюють весь спектр економічних правопорушень, відповідно, відсутня співпраця органів внутрішніх справ з недержавними приватними структурами щодо боротьби з рейдерством.

Теоретична розробка проблем застосування сил та засобів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством має міждисциплінарний характер, що дозволяє виявити політичні, соціально-економічні, правові чинники, які найбільш суттєво впливають на ситуацію у царині дотримання корпоративних прав, дати об'єктивну оцінку її стану, виявити аспекти, що вимагають удосконалення у сфері правового регулювання застосування сил та засобів у зазначеній сфері діяльності.

Розроблені впродовж останніх десятиліть теоретичні концепції, методологічні принципи та методичні підходи, що становлять арсенал необхідних наукових знань щодо управління

в органах внутрішніх справ, сприяють переосмисленню теоретичної спадщини та створенню на її основі нових конструктивних і дієвих методів залучення сил та засобів органів внутрішніх справ.

Саме вони дозволяють розглянути усі складові сил, дослідити виникнення та розвиток взаємодії, проаналізувати та оцінити внутрішні і зовнішні зв'язки, закономірності та суперечності, що дає змогу сформулювати комплексний підхід до залучення сил та засобів у боротьбі з рейдерством, спрямований на реалізацію повноважень між учасниками цих відносин, у випадку порушення яких застосовуються заходи управлінського впливу.

Основними складовими комплексного підходу до застосування сил та засобів органів внутрішніх справ є: правовідносини у сфері боротьби з рейдерством як різновид суспільних відносин, що регламентуються правовими нормами і забезпечують взаємодію останніх із відповідними суб'єктами корпоративних суперечок; норми права, що визначають права та обов'язки суб'єктів корпоративних правовідносин; нормативно-правові акти, які регламентують різноманітні аспекти організації та діяльності суб'єктів господарювання і корпоративне законодавство; державні органи, що регулюють корпоративні правовідносини, які виникають у процесі підприємницької та господарської діяльності, створюючи належні умови для реалізації права власності; кримінальна та адміністративна відповідальність як складова державного примусу, що застосовується до суб'єктів корпоративних суперечок за умови порушення ними чинного законодавства України.

Розкриваючи зміст комплексного використання сил і засобів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством, необхідно згадати і про організацію та проведення інформаційно-аналітичної роботи, що дозволяє керівникам підрозділів міліції вживати необхідних, достатньо повних та своєчасних організаційних заходів.

Під організаційними заходами в науці адміністративного права розуміють свідомий акт керівника апарату, командира стройового підрозділу, пов'язаний із вибором мети дій, шляхів та засобів її досягнення [205, с. 219–220].

З огляду на правову характеристику та зміст відомих нормативних актів, на підставі яких залучаються сили та засоби органів внутрішніх справ у сфері боротьби з рейдерством, їх можна умовно поділити на три основні групи.

До першої групи належать установчі акти, що визначають найбільш загальні положення діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством. Такими є закони, постанови Кабінету Міністрів України, накази, інструкції, положення, статuti та інші нормативно-правові акти на рівні МВС України. Наприклад, Закон України «Про міліцію» [185], Постанова Ради Міністрів Української РСР від 27 лютого 1991 р. № 49 «Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку», наказ МВС України від 28 липня 1994 р. № 404 «Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України» [197].

Зазначені відомчі нормативно-правові акти посідають важливе місце серед усієї сукупності документів, що стосуються сил та засобів органів внутрішніх справ, регламентуючи основні складові їхньої діяльності, і передбачають заходи, спрямовані на підвищення ефективності функціонування. Вони також слугують підґрунтям для розробки конкретних заходів, наприклад, проведення відповідних операцій із залученням додаткових сил або організації діяльності органів внутрішніх справ під час проведення масових заходів унаслідок переростання корпоративного конфлікту в соціальний, що зумовлено двосторонньою чи багатосторонньою взаємодією між суб'єктами та об'єктами процесу перерозподілу власності або активів, зокрема у тих соціокультурних умовах, в які потрапляють працівники підприємств, акціонери та члени їхніх сімей.

Доречно буде відзначити, що окремі рішення приймаються на підставі протоколів та рішень спільних нарад і робочих зустрічей Міністерств внутрішніх справ України, Російської Федерації, Білорусі, Молдови, Литви відповідно до угоди щодо співпраці у боротьбі зі злочинністю, а також Словаччиною, Чехією, Польщею, Румунією, Угорщиною на підставі угод і договорів.

Другу групу становлять заплановані заходи організаційного характеру, передбачені різними планами, що розробляються в

МВС України, головних управліннях та управліннях МВС України та органах внутрішніх справ. Нормативна цінність їх полягає в тому, що ці плани містять найважливіші питання щодо сил та засобів органів внутрішніх справ, реалізація яких вимагає додаткових зусиль.

Насамперед це плани роботи МВС України, головних управлінь та управлінь МВС України. Для територіальних та лінійних підрозділів органів внутрішніх справ передбачено складання квартальних планів роботи. Крім загальних планів роботи, існують і спеціальні:

- плани забезпечення громадського порядку під час проведення масових заходів, зокрема щодо корпоративних конфліктів;

- типові плани діяльності органів внутрішніх справ під час заходів щодо боротьби з рейдерством в окремих галузях економіки;

- плани основних заходів щодо попередження злочинів проти власності [206].

Планування дає можливість правильно вирішити найскладніші завдання, поставлені перед працівниками міліції, зосередити увагу на основному, забезпечити комплексне використання сил та засобів для досягнення високої ефективності роботи.

Третя група організаційних документів містить розроблені на основі всебічного аналізу та оцінки оперативної обстановки плани комплексного використання у боротьбі з рейдерством сил міліції, громадських формувань у масштабах міських, районних та лінійних органів внутрішніх справ.

Застосування принципу системності, тобто комплексного підходу, визначається потребою врахування чинників, які впливають на стан боротьби з рейдерством, обов'язковою координацією зусиль різних органів держави, а також громадських організацій, різноманітних служб та підрозділів органів внутрішніх справ у вирішенні завдань з боротьби з рейдерством, необхідністю узгодженого, гармонійного впливу на громадські відносини та сукупністю причин, які їм сприяють [207]. Комплексність використання сил та засобів міліції як

один із принципів боротьби з рейдерством одночасно охоплює як організаційний, так і тактичний аспекти. Перший полягає у необхідності комплексної розстановки сил, зважаючи на можливості служб та засобів оперативно-розшукової діяльності. Другий охоплює процес патрулювання, коли особовий склад поряд зі специфічними функціональними обов'язками виконує комплекс завдань, спрямованих на попередження порушень чинного законодавства та розкриття злочинів, які були вчинені під час незаконного перерозподілу основних фондів, активів тощо. При цьому надзвичайно важливо те, як апарат обласного управління – організатор та координатор боротьби з рейдерством – зможе надати конкретну допомогу міським, районним, лінійним відділам у питаннях організації оперативної роботи.

Комплексний підхід до боротьби з рейдерством у діяльності міліції як територіальної, так і транспортної, об'єктивно впливає з її функцій щодо профілактики правопорушень, покладення цих обов'язків на інші державні органи та громадські формування. Слід зазначити, що підвищення ефективності діяльності сил та засобів у боротьбі з рейдерством забезпечує своєчасна практична допомога підлеглим підрозділам з питань зміцнення виконавчої дисципліни, підбору та комплектування кадрів, поліпшення роботи з ними, професійної підготовки особового складу, наполегливого вдосконалення форм і методів організації та управління силами міліції на основі впровадження передового досвіду і сучасних технічних засобів.

Удосконалення боротьби з рейдерством зумовлює необхідність «проекування» високоефективної організації залучення сил та засобів:

- відповідно до поставленої мети добирається необхідна сукупність засобів та визначається їх структурно-функціональний зміст;

- здійснюється вибір найбільш раціональних форм і методів (способів) об'єднання цих засобів у єдину систему;

- регламентуються їх взаємозв'язки та взаємодія у разі переходу від одного рівня організованості до іншого.

Аналіз наукових праць, які стосуються організації боротьби з рейдерством, дає змогу в комплексі розглянути співвідношення питань організації боротьби з рейдерством та залучення сил і засобів органів внутрішніх справ. Процес удосконалення організаційної будови органів внутрішніх справ щодо сил та засобів вимагає приведення її у відповідність до вимог сьогодення. Застосування наукових методів проектування структур надає можливість ще до впровадження тих чи інших пропозицій у практику оцінити їх, побачити недоліки й обрати найбільш оптимальний варіант [208]. Якщо ж такі зміни здійснювати часто, то це може призвести до небажаних наслідків, що полягатимуть у неякісному виконанні завдань, які стоять перед органами внутрішніх справ.

Важливість комплексного підходу, по-перше, підтверджується низкою аргументів у працях М. Мельника [11], О. Кальмана, М. Погорецького [15], Л. Скалозуба [16] та ін. По-друге, відповідною диференціацією між періодами, які визначають специфіку кожного етапу розвитку та функціонування економіки країни, а відтак і пріоритетів у діяльності органів внутрішніх справ. Достатньо повно розроблені лише питання залучення оперативних сил та оперативно-технічних засобів. Однак вказані відомості віднесені наказом Служби безпеки України від 12 серпня 2005 р. № 440 «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю» до інформації з обмеженим доступом і у цьому дослідженні не розглядаються [209]. Фактично не опрацьованими залишаються проблеми забезпечення громадського порядку силами та засобами органів внутрішніх справ в умовах корпоративних конфліктів. По-третє, кожне головне управління, управління, міський, районний та лінійний орган має свої особливості функціонування, які зумовлені соціально-економічними умовами регіону обслуговування, що впливає на діяльність підрозділів міліції. Тому одним із завдань дослідження було співвіднести всі особливості і визначити оптимальний варіант організації, завдяки якому можна було б ефективно впливати на окремо обраний напрям службової діяльності органів внутрішніх справ.

Враховуючи складність цієї проблеми, пов'язаної з

існуванням окремих аспектів господарської діяльності в економіці держави, нашим завданням було сформулювати основні напрями організації органів внутрішніх справ. Допомогою в цьому стали праці Д. Андрєєва [104], К. Васильченка [107], М. Коваліва, І. Паньонка, Я. Скиби [196] та ін. З такою позицією узгоджується побудова майже всіх посібників щодо управління в органах внутрішніх справ країни.

Резюмуючи викладене в цьому підрозділі, можна констатувати, що теоретична розробка проблем застосування сил та засобів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством має міждисциплінарний характер, що дозволяє виявити політичні, соціально-економічні, правові чинники, що найбільш суттєво впливають на ситуацію у сфері дотримання корпоративних прав, дати об'єктивну оцінку її стану, виявити аспекти, які вимагають удосконалення у сфері правового регулювання застосування сил та засобів у зазначеній сфері діяльності.

Сили і засоби є основними елементами організаційної структури органів внутрішніх справ, що призначені для боротьби з рейдерством.

Сили – це підрозділи органів внутрішніх справ, які здійснюють профілактику та попередження правопорушень у сфері економіки, ведуть боротьбу з незаконним поглинанням підприємств, посяганнями на власність, корпоративні права громадян і організацій, застосовують юрисдикційні повноваження щодо протиправних дій суб'єктів корпоративних суперечок.

До засобів органів внутрішніх справ щодо боротьби з рейдерством доцільно віднести оперативні та оперативно-технічні засоби, які застосовуються відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», різні види технічних засобів та криміналістична техніка, що є на озброєнні органів внутрішніх справ.

До основних складових комплексного підходу застосування сил та засобів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством належать: правовідносини у сфері боротьби з незаконним перерозподілом власності як різновид суспільних відносин, що регламентуються правовими нормами і забезпечують взаємодію останніх з відповідними суб'єктами корпоративних суперечок;

норми права, що визначають права та обов'язки суб'єктів корпоративних правовідносин; нормативно-правові акти, які регламентують різноманітні аспекти організації та діяльності суб'єктів господарювання і корпоративне законодавство; державні органи, що регулюють корпоративні правовідносини, які виникають у процесі підприємницької та господарської діяльності, створюючи належні умови для реалізації права власності; кримінальна та адміністративна відповідальність як складова державного примусу, що застосовується до суб'єктів корпоративних суперечок за умови порушення ними чинного законодавства України.

У структурі органів внутрішніх справ має бути підрозділ, який би відповідав за організацію взаємодії з державними органами і недержавними (громадськими або приватними) структурами у питаннях боротьби зі злочинністю у сфері економіки з метою підвищення ефективності профілактичної роботи щодо корпоративних прав та права власності.

Ефективність функціонування сил та засобів у боротьбі з рейдерством забезпечує своєчасна практична допомога підлеглим підрозділам з питань зміцнення виконавчої дисципліни, підбору та комплектування кадрів, поліпшення роботи з ними, професійної підготовки особового складу, наполегливого вдосконалення форм і методів організації та управління силами міліції на основі впровадження передового досвіду і сучасних технічних засобів.

2.2. Тактика дій підрозділів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством

З огляду на практичне спрямування цього дослідження обрано конкретну сферу – тактику дій підрозділів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством. Такий підхід пояснюється, по-перше, тим, що обсяг дослідження не дасть змоги розкрити повну схему правовідносин щодо боротьби з рейдерством усіх суб'єктів, які залучаються до попередження незаконного поглинання підприємств, перерозподілу активів та власності. По-друге, фокусування на загальних проблемах

боротьби з рейдерством призведе до невизначеності багатьох конкретних питань, зокрема й аспектів тактики дій кожного суб'єкта. Наукові розробки такого рівня вкрай необхідні, але їх слід брати до уваги, зважаючи на всі сфери правовідносин щодо боротьби з рейдерством, що ми і намагалися зробити стосовно органів внутрішніх справ. І, по-третє, тактика дій підрозділів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством сьогодні залишається поза межами наукових досліджень. Є певні напрацювання, однак наукові розробки, які не охоплено положеннями Переліку інформації, що в системі МВС України віднесена до категорії конфіденційної і є власністю держави, з'являються на шпальтах видань досить рідко [207]. Їх питома вага залишається незначною як для окремих галузевих служб міліції, так і для всіх органів внутрішніх справ. У своїй сукупності ці дослідження конкретизують лише окремі правові проблеми, пов'язані з порушеннями права власності. Саме тому, що правове підґрунтя боротьби з рейдерством залишається не достатньо вивченим, інтерес до цього напряму ще тривалий час спостерігатиметься в будь-якій галузі права, зокрема в кримінальному, цивільному, адміністративному праві тощо.

Проаналізуємо літературу, яка стосується діяльності органів внутрішніх справ у сфері боротьби з рейдерством. З'ясовано, що в цій сфері існує проблема співвідношення норм кримінального та адміністративного права з нормами, які регулюють правовідносини у сфері боротьби з незаконними поглинаннями у конкретній галузі економіки. У такому напрямі досліджені праці В. Акімова [22], А. Єфименка [37], І. Костіна [47], В. Потапенка [61], Б. Саніна [64], М. Іонцева [125] та інших авторів. Аналіз зазначених праць дає змогу в комплексі розглядати проблеми співвідношення норм публічного права та його складової, що регулює корпоративні права суб'єктів підприємницької та господарської діяльності.

Саме тому ми прагнули дослідити насамперед адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні як специфічним суспільним явищем.

Важливість такого підходу, на нашу думку, полягає в низці

фактів. По-перше, треба мати на увазі, що відповідні напрацювання існують, наприклад, у роботах В. Василичука, Л. Скалозуба [16], Ю. Берлача [25], Н. Гуторової [35], Е. Кісілюка [43], В. Крутова [48], М. Мельника [51], В. Тутихіна [148], Б. Андрушківа, Ю. Вовка [149] та ін.

По-друге, існує відповідна диференціація між періодами, які визначають специфіку кожного етапу розвитку та функціонування корпоративних правовідносин – відповідно і тактики боротьби з рейдерством органами внутрішніх справ. Однак дослідження охоплюють тільки певну сферу правовідносин у корпоративних конфліктах, до прикладу, праці О. Белікова [32], В. Галунька [32], Є. Коломієць-Людвіга [45], А. Орлеана, Н. Якимчук [53; 56], О. Пашенка [59], О. Плешакової [60], О. Осипенка [93] та ін.

У юридичній науці існує конкуренція між окремими дослідницькими напрямками, що зумовлює відсутність єдиного підходу до дослідження правовідносин у сфері боротьби з рейдерством. Тому сьогодні залишається чимало питань, які поки не знайшли свого вирішення. Відносно розроблений лише оперативно-розшуковий напрям діяльності органів внутрішніх справ; фактично не опрацьованою залишається діяльність міліції громадської безпеки та її галузевих служб щодо боротьби з рейдерством і підготовка керівних кадрів системи МВС України із зазначених питань [211, с. 3–4].

Тому одне із завдань нашого дослідження – співвіднести всі особливості й визначити оптимальний варіант тактики дій підрозділів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством, завдяки якому можна було б ефективно впливати як на окремо обраний напрям правового регулювання корпоративних правовідносин щодо профілактики та попередження незаконного захоплення власності внаслідок рейдерських атак, так і на діяльність у цьому напрямі конкретної галузевої служби органів внутрішніх справ.

З іншої точки зору розглядає боротьбу з рейдерством М. Колесник у науковому дослідженні «Компетенція правоохоронних органів України у сфері протидії рейдерству» [44]. Метою його дослідження було визначення умовної межі, яка поділяє правовідносини між суб'єктами боротьби з

рейдерством, юридичною та фізичною особами. Однак, по-перше, межа між ними дійсно умовна, а, по-друге, природа цих правовідносин єдина. Саме такий підхід було використано в дослідженні.

Зважаючи на існування окремих напрямів діяльності органів внутрішніх справ щодо боротьби зі злочинністю, охороною громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, що здійснюється різними галузевими службами, нашим завданням було сформулювати чітку позицію саме щодо тактики дій.

Огляд праць дає змогу визначити низку важливих моментів. По-перше, що наукова думка розглядає боротьбу з рейдерством як єдину систему, яка сприяє підйому економіки і є специфічною сферою суспільних відносин [8, с. 9]. По-друге, у боротьбі з рейдерством розрізняють тактику дій для різних підрозділів органів внутрішніх справ. З такої позиції цю проблему розглядають у межах подібних економічних систем [72; 76; 82; 95; 97]. Загалом Концепція розвитку держави, проголошена Президентом України з нагоди 20-ї річниці Декларації про державний суверенітет, визначає боротьбу з рейдерством як окрему проблему, яка в широкому розумінні слова впливає на функціонування відповідних суспільних відносин [212].

На організаційному рівні боротьба з рейдерством адміністративно-правовими методами й засобами здійснюється органами (посадовими особами), наділеними розпорядчими повноваженнями. Тож новизна нашого дослідження полягає саме в тому, щоб визначити значущість адміністративних категорій для формулювання найдоцільніших напрямів підвищення ефективності діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з незаконним поглинанням підприємств, що призводить до порушення права власності на майно та фінансові активи.

Варто відзначити, що під тактикою дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством розуміють систему заходів, які охоплюють дії особового складу та підрозділу загалом і спрямовані на застосування на практиці теоретичних знань щодо правильної оцінки конкретної ситуації з подальшим прийняттям рішень та їх реалізацією.

Вважаємо за доцільне визначити основні аспекти тактики дій

органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в умовах повсякденної службової діяльності й активізації рейдерської практики, що може бути пов'язана з політичною нестабільністю в суспільстві, недосконалістю корпоративного законодавства, кримінального, кримінально-процесуального та адміністративного законодавства, відомчого регулювання діяльності окремих служб та підрозділів органів внутрішніх справ.

Назагал тактику дій органів внутрішніх справ визначатиме організація:

1) інформаційно-аналітичної діяльності як системи організаційних заходів і методологічних прийомів глибокого та всебічного вивчення й оцінки інформації про структуру, рівень та динаміку злочинності, пов'язаної з рейдерською діяльністю та дотриманням громадського порядку на території, що прилягає до об'єкта корпоративного спору [213, с. 3];

2) дій оперативних служб органів внутрішніх справ (застосування сил та засобів оперативного та оперативно-технічного характеру у зв'язку з законодавчим обмеженням доступу до інформації не розглядаємо [209; 210]);

3) дій підрозділів міліції громадської безпеки щодо:

а) взаємодії з підрозділами оперативних служб за напрямками їхньої оперативно-службової діяльності, спрямованої на боротьбу з рейдерством;

б) забезпечення охорони громадського порядку на території, прилеглий до зони корпоративного конфлікту, та майна підприємств, установ та організацій, яке становить об'єкт рейдерського захоплення;

в) забезпечення громадської безпеки, тобто безпеки життя, здоров'я та майна громадян з боку джерел підвищеної небезпеки у зоні корпоративного конфлікту [214, с. 220];

4) дій внутрішніх військ МВС України, спрямованих на стабілізацію оперативної обстановки, що виникла внаслідок корпоративного конфлікту, в якому здійснюють свої функції конкретні міські, районні, лінійні органи внутрішніх справ.

Теоретичне та практичне вирішення цих проблем дозволить відпрацювати тактику управління силами та засобами під час проведення заходів, передбачених відповідними оперативними

планами головних управлінь, управлінь МВС України в областях та на залізницях у взаємодії з органами місцевого самоврядування, Служби безпеки України та зацікавленими органами державної влади з метою виконання завдань, які стоять перед підрозділами внутрішніх справ.

Функції галузевих служб міліції, спільні спеціальні заходи щодо координації дій, сил та засобів територіальних підрозділів (міські, районні та лінійні органи із структурними підрозділами, які входять до організаційно-штатної структури – відділення, лінійне відділення, лінійний пункт міліції, територіальне управління та відділ у складі районного управління у м. Києві, надалі – територіальні підрозділи) та апарату головного управління, управління МВС України в області, на залізниці повинні охоплювати такі напрями:

1. Забезпечення правопорядку в разі виникнення локальних конфліктних ситуацій, що вимагають розробки спеціального плану дій територіальних органів та управлінь МВС України (головне управління, управління в Автономній республіці Крим, містах Києві та Севастополі, областях та залізницях – далі управління МВС України) із залученням усіх галузевих служб за напрямками оперативно-службової діяльності (для оперативних служб – щодо отримання відповідної інформації, розкриття злочинів, пов'язаних із рейдерським захопленням; міліції громадської безпеки – щодо охорони громадського порядку; штабам – щодо організації взаємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування, засобами масової інформації відповідно до рекомендацій щодо проведення органами виконавчої влади системної роз'яснювальної роботи з пріоритетних питань державної політики).

2. Забезпечення правопорядку за умови виникнення регіонального або галузевого корпоративного конфлікту (в межах конкретної галузі економіки держави або певного регіону); в разі незаконного перерозподілу фінансових активів та основних фондів виробництва з іноземними інвестиціями та монополій на внутрішньому ринку; у зв'язку зі змінами в структурі управління економікою України, що вимагають розробки спеціального плану дій стосовно проведення комплексу заходів апаратом МВС

України, управліннями МВС України та територіальними органами.

Необхідність розробки відповідних планів проілюстрували приклади, наведені у працях Є. Пустовойта [62], С. Рахуби [63], З. Чистякова [78], Ю. Борисова [85], П. Василенка [86], причому це характерно не тільки для української, а й для російської та інших перехідних економік.

Складність завдань, які вирішують органи внутрішніх справ, визначають їх організаційно-штатну структуру. Повсякденна оперативно-службова організація лише частково відповідає завданням територіальних органів внутрішніх справ, які вирішуються в разі активізації рейдерської діяльності. Проблема полягає в тому, що економічно недоцільно мати в штаті управлінь МВС України структуру, призначену тільки для роботи в умовах посилення рейдерської активності, а у повсякденній діяльності зайняту лише спеціальною, бойовою, морально-психологічною і тактичною підготовкою особового складу, що відповідає організаційній побудові сил оперативного реагування (підрозділи спеціального призначення міліції громадської безпеки «Беркут» та підрозділи спеціального призначення управлінь (відділів) боротьби з організованою злочинністю «Сокіл» управлінь МВС України в областях¹). Однак сучасне життя вимагає пристосування структури органів внутрішніх справ до діяльності в умовах можливого загострення корпоративних конфліктів.

Зважаючи на те, що завдання боротьби з незаконним поглинанням підприємств за умов активізації рейдерської діяльності за окремими напрямками оперативно-службової діяльності галузевих служб органів внутрішніх справ значною мірою відповідає діям міліції у звичайних умовах, доцільно використати накопичений досвід для прогнозування можливих форм і методів застосування підрозділів, тобто тактики дій.

З 1992 р. в органах внутрішніх справ формувалися

¹ В організаційно-штатній структурі управлінь МВС України на залізницях підрозділи спеціального призначення відсутні.

спеціальні підрозділи боротьби з економічною злочинністю, до функціональних обов'язків яких належала боротьба з незаконним перерозподілом власності.

Зі створенням указаних підрозділів керівництво управлінь МВС України та територіальних органів отримало інструмент впливу на оперативну обстановку, створюючи та маневруючи у найважливіших оперативних напрямках. Сформувалася нова структура підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю територіальних органів, яка відповідала аналогічним моделям організації територіальних органів внутрішніх справ країн з ринковою економікою [179, с. 5]. Це передбачало заходи організаційно-штатного, кадрового та професійного узгодження та розробки тактики дій органів внутрішніх справ щодо захисту власності, оскільки відсутність тактики ускладнювала організацію взаємодії як між ланками підрозділу по боротьбі з економічною злочинністю, так і загалом між органами внутрішніх справ.

Це пояснюється тим, що діяльність працівника міліції, який працює на території обслуговування міського, районного, лінійного відділу, відрізнялася за змістом. Працівники незначних за чисельністю підрозділів виконували весь спектр завдань, передбачених нормативними документами МВС України, тоді як інспектори (надалі оперативно уповноважені підрозділу по боротьбі з економічною злочинністю) обласних та міських управлінь (обласних центрів, міст Києва та Севастополя) спеціалізуються на окремих напрямках діяльності.

За роки реформування економіки країни методи захисту власності органами внутрішніх справ зазнали докорінних змін. Змінювалась тактика дій органів внутрішніх справ у визначеному напрямі оперативно-службової діяльності.

В нинішніх умовах тактика дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством повинна забезпечити дотримання принципу єдності управління, взаємодію між структурними одиницями. Організація підготовки керівного складу в органах внутрішніх справ повинна здійснюватися на підставі тематичних планів щодо кримінального, адміністративного, цивільного законодавства, корпоративного права, де основний акцент має бути спрямований на запобіжну та профілактичну діяльність.

Надзвичайно важливо у цьому контексті проводити заходи матеріально-технічного забезпечення, підготовки працівників оперативних служб, міліції громадської безпеки, які виконують функції щодо захисту власності під час виконання безпосередніх посадових обов'язків.

Такий підхід щодо тактики органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством зумовлений необхідністю досягнення максимального результату в процесі виконання надзвичайно складних завдань, які покладаються на міліцію. В разі виникнення конфліктної ситуації, що викликана рейдерською атакою, підрозділи міліції повинні своєчасно, динамічно та раціонально реагувати на зміни в оперативній обстановці щодо діяльності суб'єктів корпоративного конфлікту.

Тактика як система заходів має на меті забезпечення належного використання потенціалу підрозділу в процесі проведення відповідних операцій, спрямованих на попередження кримінально та адміністративно караних дій під час незаконного перерозподілу майна та активів. Досягнення цієї мети пов'язане з виконанням низки завдань, насамперед щодо здійснення у повному обсязі організаційного циклу, що має сприяти ефективній локалізації та ліквідації небезпечних чинників. Керівники повинні забезпечувати оперативність дій відповідних підрозділів, розглядаючи процес підготовки як складну систему, що охоплює мету, завдання, вплив, засоби, суб'єкти та об'єкти, зовнішнє і внутрішнє середовище функціонування підприємства, яке є предметом рейдерської атаки.

Система підготовки повинна забезпечити ефективну діяльність підрозділів у певних економічних умовах, маючи конкретно визначені мету, завдання і механізми їх реалізації [189]. Цього можна досягти шляхом дотримання законності у практичній діяльності підрозділів органів внутрішніх справ, оскільки у ситуаціях забезпечення охорони громадського порядку під час корпоративних конфліктів застосовується сила у вигляді примусових заходів, що вимагають роботи в посиленому режимі, а це, своєю чергою, зумовлює особливий підхід до розгляду змісту діяльності.

Необхідно зазначити, що оперативність реагування на

інформацію щодо рейдерської атаки є важливим аспектом діяльності керівника територіального органу внутрішніх справ, а далі, у порядку службового інформування, – керівника відповідної служби управління МВС України з метою проведення запобіжних заходів щодо недопущення переростання корпоративного конфлікту в соціальний. Кожний з них діє засобами, що відповідають повноваженням, і досягають мети властивими для них методами.

Відпрацювання тактики дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством спрямоване на забезпечення: постійної готовності особового складу і технічних засобів до дій в умовах переростання корпоративного конфлікту в соціальний; достатньої кількості людей (особового складу) та засобів для підтримки функціонального стану готовності до виконання завдань, передбачених спеціальними планами; планування за обсягом та часом відповідно до прийнятих схем; організації органу оперативного управління на рівні управління МВС або територіального відділу, а також штабних підрозділів; реагування на швидкі та приховані зміни в оперативній обстановці; приведення підрозділу у стан такої готовності, яка дасть змогу досягти позитивного результату, насамперед забезпечити належну охорону громадського порядку з найменшим негативним впливом на особовий склад, залучений до забезпечення правопорядку.

Окрім цього, підготовка керівного складу підрозділів повинна передбачати чіткий алгоритм процесу навчання, який максимально наблизить його до реальних умов корпоративних конфліктів [175, с. 21]. За таких обставин від керівника підрозділу вимагатиметься не лише знання окремої галузі економіки, а й закономірностей перебігу соціальних процесів, значної гуманітарної ерудиції, що в сукупності дозволить відпрацювати тактику щодо захисту особового складу та охорони громадського порядку в умовах, обмежених технологічними особливостями виробничої діяльності підприємства.

Під час навчання значну увагу слід приділяти питанням формалізованого розподілу функцій між підрозділами, зокрема в процесі взаємодії з іншими органами виконавчої влади, процедурі застосування засобів адміністративно-господарських санкцій,

особливостям застосування силових заходів та спеціальних засобів охорони тощо [190, с. 94].

Надання змістові функціональної підготовки спрощеного вигляду, скороченої схеми, тобто обмеження її етапами планування, організації (організаційне проектування; організаційно-штатна робота тощо) та контролю, призводить до неповного дотримання положень організації діяльності підрозділів (не охоплюються всі аспекти корпоративного конфлікту).

Суттєвою особливістю підготовки особового складу всіх галузевих служб, що залучаються до боротьби з рейдерством, в організаційно-функціональному аспекті є умови проведення комплексу заходів, спрямованих на переведення корпоративного конфлікту в законне русло та недопущення порушень чинного кримінального та адміністративного законодавства загалом. Така підготовка якнайліпше здійснюється шляхом навчання керівного складу підрозділів міліції у відомчих навчальних закладах.

Провідні навчальні заклади, які готують фахівців юридичних спеціальностей, за наявності значних напрацювань із методики підготовки, висококваліфікованих науково-педагогічних працівників, широких можливостей для проведення педагогічного експерименту, залучення суспільно та професійно значущих баз практики, демонструють водночас практичну відсутність психолого-педагогічних досліджень і відповідного системного наукового доробку в теорії протидії злочинності, зокрема економічній, та її окремим різновидам, у тому числі рейдерству.

Природно, у зв'язку зі змінами суспільних умов розвитку економіки програми навчання мають постійно контролюватись і корегуватись шляхом розроблення нових концепцій, визначення перспективних напрямів спеціалізації, надавши необхідне наукове обґрунтування цим змінам, для уникнення суб'єктивізму, інтуїтивних підходів і, відповідно, непрофесіоналізму в організації діяльності підрозділів міліції.

Важливою особливістю навчання також є те, що нормативні документи, які регламентують цю сферу, здебільшого містять інформацію з обмеженим грифом доступу, що є доволі вагомим аргументом на користь підготовки винятково у навчальних закладах МВС України.

У контексті нашого дослідження доцільно також нагадати, що галузеві служби управлінь МВС України в областях у програмах зі службової підготовки не мають тем, присвячених боротьбі з рейдерством [190, с. 86; 191].

Варто погодитися з М. Ануфрієвим та С. П'ятковим у тому, що на ефективність навчання у школі підвищення оперативної майстерності позитивно впливатиме план підготовки керівного складу галузевих служб міліції щодо тактики дій у боротьбі з рейдерством, який повинен ґрунтуватися на впровадженні наукових концепцій, моделей, форм і методів професійної підготовки, які підтвердили свою ефективність [192, с. 36].

До основних завдань, що обов'язково мають бути висвітлені у такому плані, належать: розробка та реалізація конкретних заходів, спрямованих на нейтралізацію й усунення обставин, які сприяють ускладненню оперативної обстановки внаслідок корпоративного конфлікту; забезпечення єдності загальних і спеціальних заходів попередження злочинів та правопорушень щодо перерозподілу власності та фінансових активів; координація та узгодженість дій органів внутрішніх справ з органами державної влади, адміністрацією підприємств, громадськими правоохоронними формуваннями та громадськими організаціями, які функціонують на підприємстві, щодо якого виникла корпоративна суперечка та застосовуються рейдерські прийоми й методи, з урахуванням завдань, компетенції та можливостей кожного з них у попередженні правопорушень; концентрація та раціональне використання сил і засобів, спрямованих на попереджувальну діяльність, що сприятиме недопущенню переростання корпоративного конфлікту в соціальний.

Безперечно, логічно було би надати у дослідженні проект плану, однак нормативні акти, що обмежують доступ до інформації, віднесеної до таємної та конфіденційної, унеможливають наші зусилля, а пропозиції щодо проекту документа у скороченому вигляді втратять свою логіку.

С. Петков вказує, що заплановані заходи мають бути спрямовані на підготовку до дій [175], найбільш властивих певній галузі національної економіки, регіону розташування,

населеного пункту, зокрема щодо характеру та особливостей дій в умовах корпоративних конфліктів.

Необхідність виділення основних напрямів зумовлена ще й тією обставиною, що можливості територіальних органів внутрішніх справ одночасно і кваліфіковано впливати на всю сукупність причин і умов ускладнення оперативної обстановки внаслідок корпоративного конфлікту дещо обмежені. Саме тому з усього комплексу питань необхідно виокремити першочергові завдання, від вирішення яких залежатиме досягнення мети.

Вивчення та узагальнення практичного досвіду боротьби з рейдерством (на підставі документів МВС України, які не мають грифу обмеженого доступу до інформації) цілком аргументовано доводить доцільність використання вищенаведеної структури організації навчання у системі службової підготовки з метою вивчення особливостей тактики дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством. Водночас, на нашу думку, не менш важливо враховувати й особливості конкретного підприємства. Так, за наявності у структурі основних фондів житлового сектора, необхідно передбачити заходи щодо забезпечення прав мешканців, а в разі переростання корпоративного конфлікту в соціальний – заходи щодо попередження блокування міських або приміських транспортних комунікацій.

Окрім того, досягненню ефективного та якісного виконання плану підготовки сприятиме чітко організована система контролю за його виконанням. Забезпечувати практичний контроль за реалізації планів підготовки підрозділів, на нашу думку, слід доручити тим органам, що його розробляли.

Безперечно, вказаний аспект має дискусійний характер з огляду на наукові позиції представників Львівського державного університету внутрішніх справ та Академії управління МВС України [163; 190; 215]. Однак у визначенні пріоритетного підходу до вказаного питання слушною видається позиція П. Педюкова (Академія управління МВС України), висловлена у праці «Роль органів внутрішніх справ України у забезпеченні національної безпеки держави, реалізації вимог Указу Президента України «Про додаткові заходи щодо забезпечення прав і свобод громадянина, громадського порядку та посилення

боротьби зі злочинністю» [215, с. 6–13]. Дослідник указує, що для посилення боротьби з економічною злочинністю на сучасному етапі важливою є розробка та здійснення заходів, спрямованих на запобігання рейдерству стосовно підприємств, організацій та установ, захоплення землі та спекуляції нею, виявлення розкрадачів державного майна та запобігання таким злочинам. На нашу думку, це має здійснювати насамперед Департамент Державної служби боротьби з економічними злочинами МВС України. Відтак стратегія боротьби з рейдерством виходить із наявності стабільних чинників суспільного розвитку, властивих певному періодові розвитку національної економіки. Відповідно, тактика, підпорядкована стратегії, спрямовується на вирішення поточних завдань порівняно короткого періоду, що визначається конкретним етапом реформування економіки загалом та конкретної галузі зокрема.

Враховуючи наведене, можна усунути суперечності, й на основі чинного українського законодавства сформуванати цілісну позицію щодо регулювання правовідносин у сфері боротьби з рейдерством, що визначатиме тактику дій органів внутрішніх справ.

Проаналізувавши роботи М. Нобатової [137; 139], В. Фатєєвої [151], О. Дічека [152], можна відзначити, що автори поділяють підходи до боротьби з рейдерством, тобто тактику в її теоретичному аспекті, на загальногалузеві та спеціальні. Погоджуючись із цим, не можна не помітити, що, в такому випадку тактика боротьби з рейдерством фактично є нагромадженням певних напрямів, які не узгоджені між собою та ускладнюють можливість чіткої диференціації, говорячи військовою термінологією, розбалансовують «механізм підготовки до ведення бою підрозділами». Саме тому, на нашу думку, доцільно запропонувати якісно нове бачення тактики боротьби з рейдерством на основі потреб сучасного українського суспільства щодо інтеграції до Європейського Союзу, міжнародних організацій за напрямками економічної інтеграції. Однак у межах нашого дослідження це складно зробити у зв'язку з відсутністю можливості викласти основні напрями діяльності

керівників, командирів, штабів щодо підготовки до проведення заходів силами та засобами органів внутрішніх справ, уточнення даних обстановки, прийняття рішень і доведення завдань до підлеглих, планування і підготовки спеціальних операцій, передбачених типовими планами в системі МВС України, проведення оперативно-розшукових, слідчих дій, заходів з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки і керування підрозділами, матеріально-технічне та інформаційне (Закон «Про доступ до публічної інформації» [216]) забезпечення дій, застосовуючи тільки відкриті наукові джерела.

Наступним кроком дослідження щодо тактики дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством є вирішення питань, пов'язаних із переростанням корпоративних конфліктів у соціальні.

Однак у цьому контексті необхідно зауважити, що в наведених роботах [22–88; 116–162] проблемні питання висвітлюються однобічно і неповно, що призводить до відсутності чіткого окреслення видів діяльності органів внутрішніх справ і розмиває їхню функціональну самостійність. Що стосується сфери охорони громадського порядку та громадської безпеки під час корпоративного конфлікту, науковці відходять від положень Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення. Диференціація та закріплення тактичних завдань за окремими суб'єктами вимагає відповідного дослідження, яке у цій галузі ще не проводилось.

Науковцям, які працюють у системі МВС України, в контексті Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 рр. варто розробити тактику діяльності цих органів в умовах активізації рейдерства [217]. Ми підтримуємо такий підхід, оскільки ефективно впливати на соціально-економічні процеси органи внутрішніх справ можуть лише за умови усвідомлення і передбачення реальних відносин у сфері корпоративного конфлікту зараз і в майбутньому. В подальшому тактика має бути спрямована на проведення групових або масових заходів відповідно до Інструкції про дії органів і підрозділів внутрішніх справ щодо організації й забезпечення охорони

громадського порядку [218]; Методичних рекомендацій щодо порядку дій працівників міліції в умовах надзвичайних ситуацій, пов'язаних з аваріями, техногенними катастрофами, повеннями, землетрусами тощо; Порядку взаємодії підрозділів відомчої воєнізованої охорони на залізничному транспорті та лінійних підрозділів транспортної міліції; Методичних рекомендацій щодо компетенції міліції України в охороні прав громадян та громадського порядку під час виборчого процесу та багатьох інших відомчих документів [219–221].

Але аналіз цих актів свідчить про те, що фактично не існує загальновизнаного тлумачення категорії «тактика» і визначення цього терміна щодо діяльності органів внутрішніх справ, що призводить до ототожнення тактики з порядком та алгоритмом дій. Навіть у такому фундаментальному виданні, як Юридична енциклопедія (Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004 р.), немає визначення тактики, яке би стосувалося саме боротьби з правопорушеннями. Більше того, юридичні словники та енциклопедії не дають вичерпного тлумачення цього терміна або взагалі не подають його. Невизначеність у формулюванні термінів призводить до недоліків не тільки у вирішенні проблеми застосування сил та засобів, а й у забезпеченні ефективності всієї правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ, зокрема в аспекті боротьби з рейдерством.

Тож, орієнтуючись на методологію адміністративно-правового регулювання діяльності органів внутрішніх справ України, тактика охоплюватиме алгоритм дій та порядок дій (хоча, на нашу думку, різниця між ними полягає в організації управління), питання впровадження та використання в охороні громадського порядку інформаційно-телекомунікаційних технологій (Інтегрована інформаційно-пошукова система органів внутрішніх справ України), технічних засобів контролю та керування нарядами патрульної та дорожньо-патрульної служб, супроводження приміських та пасажирських поїздів; досвід взаємодії із засобами масової інформації з метою ефективного виконання оперативно-службових завдань [222]; сучасні форми та методи організаційної та управлінської діяльності у підрозділах, засоби та методи виконання різних оперативно-службових

завдань; організацію взаємодії керівників структурних підрозділів з органами державної влади та місцевого самоврядування.

Тактика також охоплює методику визначення та доведення керівниками підрозділів до особового складу оперативно-службових завдань, порядок управління силами та засобами в умовах ускладнення оперативної обстановки із застосуванням сучасних спеціальних засобів, систем зв'язку та інформаційних технологій.

Підготовка до забезпечення правопорядку під час корпоративних конфліктів вимагає застосування тренінгових технологій психологічного спрямування. За родом своєї діяльності працівники міліції зустрічаються з різними категоріями громадян, поведінку яких не завжди легко передбачити. Від їхнього уміння спілкуватися з різними людьми нерідко залежить ефективність виконання ними своїх обов'язків. Зважаючи на різноманітність ситуацій спілкування, основними у психологічному аспекті завданнями є: встановлення контакту і пошук оптимальних способів спілкування з різноманітними категоріями громадян; уміння викривати брехню; прогнозування можливості агресивних дій з боку індивідів та груп людей з метою запобігання їм.

У сучасних умовах органи внутрішніх справ України володіють достатнім потенціалом для ефективного забезпечення охорони й захисту законних прав та інтересів громадян під час корпоративних конфліктів, заснованих на єдиних принципах, формах і методах організації та тактики боротьби з рейдерством. До того ж, це стосується контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької та господарської діяльності не адміністративно-правовими засобами, а завдяки результатам діяльності недержавних суб'єктів, зокрема професійних спілок України та інших громадських формувань, оскільки ефективна діяльність органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством можлива лише за умови демократичної системи влади в державі. З іншого боку, широке застосування економічних, опосередкованих методів впливу вимагає наявності значних матеріальних і фінансових ресурсів у державі, що, з огляду на складні процеси в українській економіці, накладає значні обмеження на можливості їх викорис-

тання, що стимулює керівництво МВС України удосконалювати тактику дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством, в основі якої лежить баланс конституційних прав і свобод людини й необхідності державного втручання у цивільно-правові, приватно-правові та господарські відносини із застосуванням кримінального та адміністративного законодавства. Підтримання цього балансу – найважливіше завдання, зважаючи на відсутність в Україні сталих демократичних традицій та існування соціально небезпечної системи «нелегальна економіка – корупція – організована злочинність» [223, с. 14]. Можливо, часткове її вирішення лежить у площині реформування законодавства, яке регулює діяльність органів внутрішніх справ, та впровадження механізмів вирішення корпоративних суперечок, що діють у країнах Європейського Союзу.

Необхідність застосування новітньої тактики дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством підтверджується наявністю труднощів у практичному застосуванні чинних положень законодавства щодо корпоративних конфліктів. Це зумовлено не лише об'єктивними причинами (наприклад, неналежне фінансування правоохоронних органів і заходів протидії рейдерству, малочисельність оперативних підрозділів міліції тощо), а й суб'єктивними – незнанням або недостатньою обізнаністю працівників органів внутрішніх справ із положеннями законодавства, що регулюють корпоративні права, відсутністю взаємодії органів, які приймають рішення у корпоративній сфері, та органів, які здійснюють правоохоронні заходи.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, слід зазначити, що під тактикою дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством розуміють систему заходів, які охоплюють дії особового складу та підрозділу загалом і спрямовані на застосування на практиці теоретичних положень щодо правильної оцінки конкретної ситуації з подальшим прийняттям рішень та їх реалізацією.

Основним завданням тактики дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством як системи заходів є забезпечення належного використання потенціалу підрозділу органів внутрішніх справ у процесі проведення операцій, спрямованих на попередження під час незаконного перерозподілу майна та активів кримінально та адміністративно караних дій.

Тактика дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством охоплює алгоритм та порядок дій щодо впровадження та використання в охороні громадського порядку інформаційно-телекомунікаційних технологій, технічних засобів контролю та керування нарядами патрульної та дорожньо-патрульної служб; взаємодію із засобами масової інформації з метою ефективного виконання оперативно-службових завдань; сучасні форми та методи організаційної та управлінської діяльності у підрозділах, засоби та методи виконання оперативно-службових завдань; організацію взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування, методика визначення та доведення до особового складу оперативно-службових завдань, порядок управління силами та засобами в умовах ускладнення оперативної обстановки із застосуванням сучасних спеціальних засобів, систем зв'язку та інформаційних технологій.

Тактика дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством має бути спрямована на забезпечення: постійної готовності особового складу і технічних засобів до дій в умовах корпоративного конфлікту та переростання його у соціальний; людських ресурсів (особового складу) та засобів для підтримки функціональності, спрямованої на виконання завдань, передбачених спеціальними планами; планування за обсягом та часом відповідно до прийнятих схем; організації оперативного управління на рівні головного управління, управління МВС в області, на залізниці або міського, районного, лінійного відділу; реагування на швидкі та приховані зміни в оперативній обстановці; належної охорони громадського порядку з найменшим негативним впливом на особовий склад, залучений до забезпечення правопорядку; організації контролю за додержанням законності у діяльності особового складу.

В основі удосконалення тактики дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством лежить баланс конституційних прав і свобод людини й необхідності державного втручання із застосуванням кримінального та адміністративного законодавства у цивільно-правових, приватноправових та господарських відносинах, які зумовлюють виникнення, розвиток та вирішення корпоративного конфлікту методом рейдерського захоплення.

2.3. Профілактична діяльність органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством

Сьогодні в Україні гостро постала проблема профілактики дій, пов'язаних із рейдерством. Вона потребує свого вирішення не тільки на рівні учених (кримінологів, філософів, економістів, практичних співробітників правоохоронних органів, у тому числі працівників органів внутрішніх справ), а й на рівні керівників держав.

Ступінь розвитку права й демократії в нашій країні дозволяє ставити питання боротьби з рейдерством на рівень соціальних завдань, які вирішуються єдиними зусиллями держави, її інститутами, громадськими організаціями, колективами підприємств та окремими громадянами. Головним напрямом у діяльності держави щодо боротьби з рейдерством є профілактика дій, пов'язаних із незаконним поглинанням підприємств, що кваліфікуються як злочини та адміністративні правопорушення.

У теоретичному аспекті профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, ґрунтується на засадах кримінології й адміністративної деліктології. Упродовж останнього десятиріччя розвиток указаних наук підготував теоретичний фундамент досліджень за конкретними напрямками профілактичної діяльності. Тому в нашій роботі посилаємося на досягнення та розробки видатних учених-кримінологів та адміністративістів: О. Алексеева, С. Алімова, А. Бандурки, С. Бородіна, В. Голіна, М. Голоднюка, Є. Додіна, Л. Давиденка, В. Кудрявцева, В. Лобзякова, В. Лихолоба, О. Остапенка, В. Сальникова, В. Філонова та ін. Їхні роботи стали теоретичним підґрунтям наукових розвідок щодо профілактики дій, пов'язаних із рейдерством.

Досліджуючи категорію «профілактика дій, пов'язаних із рейдерством», візьмо за основу позицію кримінологів у сфері попередження злочинності з огляду на розвиток адміністративної деліктології в сучасний період.

У працях, які стосуються цієї проблеми, подано декілька визначень категорій «профілактика» та «попередження». «Попередження злочинності є кримінологічною категорією, що

визначає систему об'єктивних і суб'єктивних передумов локалізації та зниження рівня злочинності, а також комплекс державних і суспільних заходів, спрямованих на викорінення цього соціального явища, причин та умов, які його породжують» [224, с. 274].

На думку А. Бандурки та Л. Давиденка, попередження злочинності – це специфічний вид діяльності (держави та суспільства), спрямований на визначення шляхів і засобів, а також інших можливостей ефективного впливу на злочинність як соціально-правове явище з метою його викорінення. Профілактика злочинності – це перший етап попереджувальної діяльності, який пов'язаний з виявленням та нейтралізацією причин злочинів та умов, які сприяють їх вчиненню [225, с. 8].

О. Джужа та Ю. Іванов під профілактикою розуміють систему державних і громадських заходів, спрямованих на виявлення, усунення і нейтралізацію причин та умов злочинності [226, с. 184].

У юридичній літературі поряд із терміном «профілактика злочинності» використовують терміни «запобігання злочинності», «попередження злочинності» та деякі інші [227, с. 409]. Заслуговує на увагу точка зору Л. Шестопалової щодо термінологічних колізій норм законів стосовно попередження правопорушень. Дослідниця зазначає, що різниця між термінами «попередження» та «профілактика» в тому, що перший відображає діяльність із недопущення яких-небудь явищ, а другий – діяльність із недопущення негативних змін у явищах [228].

Що ж до терміна «попередження», то про нього доцільно говорити як про окремі дії, пов'язані з рейдерством. Попередити можна злочини та адміністративні проступки, які ще не вчинені, але можуть бути вчинені, або ті проступки, які ще не скоєні, але спостерігається тенденція до їх скоєння.

З цього приводу треба зазначити, що профілактика здійснюється не тільки тоді, коли рейдерство вже вчинено; вона необхідна і в разі корпоративних конфліктів в акціонерних товариствах, де є суттєві розбіжності між акціонерами, а також між акціонерами і самим товариством в особі його органів управління

та посадових осіб щодо питань корпоративного управління товариством і його фінансово-господарської діяльності, викликані різним розумінням акціонерами і посадовими особами окремих положень корпоративного законодавства України, зважаючи на економічні, психологічні, галузеві та інші особливості й мотиви учасників таких конфліктів. За своєю природою корпоративні конфлікти є економічними, тому що їх кінцева мета – присвоєння учасниками конфлікту матеріальних благ, створених акціонерним товариством або пов'язаних з ним (дивіденди, дохід від продажу цінних паперів товариства, використання майна і коштів акціонерного товариства на підставі контролю над ним тощо). За способом вирішення корпоративні конфлікти є правовими. Учасники конфліктів обґрунтовують свої права та обов'язки, юридичні й фактичні дії нормами права. У випадку неможливості самостійно вирішити конфлікт шляхом доказу одним із учасників конфлікту наявності або пріоритетності свого права, відсутності або неістотності свого обов'язку такий конфлікт вирішується судом шляхом розгляду господарського, цивільного або (нерідко) кримінального провадження.

Профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, виражає особливу соціально керовану діяльність. І якщо дотримуватися положення Конституції України про те, що Україна є правовою та соціальною державою, а людина, її безпека, життя, здоров'я є найвищою соціальною цінністю, то доцільно зупинитися саме на термінові «профілактика дій, пов'язаних із рейдерством» та дати йому таке визначення:

Профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, – це соціально спрямована діяльність держави, її органів та їх посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян щодо виявлення причин та умов вчинення дій протиправного характеру, пов'язаних із корпоративним управлінням та фінансово-господарською діяльністю акціонерних товариств, ліквідації чинників, які сприяють формуванню корпоративного конфлікту, недопущення незаконного перерозподілу матеріальних благ, створених акціонерним товариством або пов'язаних з ним, та забезпечення у процесі такої діяльності захисту прав та свобод громадян.

Теоретичні дослідження дій, пов'язаних із рейдерством, на рівні системної розробки організаційних та управлінських засад діяльності щодо попередження окремих видів або груп злочинів з боку різних державних органів, а також вжиття заходів впливу на причини та умови злочинів з метою поступової їх нейтралізації та блокування традиційно становлять коло інтересів кримінології. Але, як зазначав І. Карпець, ця галузь права розробляє лише загальні рекомендації, виконує роль «сигналізуючої науки», визначаючи основні напрями та заходи профілактики злочинів, і не розробляє конкретних профілактичних засобів і прийомів, оскільки вони належать до компетенції інших галузей знання [229, с. 164].

Утім, профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, не обмежується організаційно-функціональними засадами відповідної діяльності, адже це комплекс зворотних зв'язків між елементами системи на основі інтеграції різних рівнів впливу на криміногенні чинники. Диференціація останніх, своєю чергою, зумовлює необхідність виділення рівнів профілактики з огляду на класичні й новітні підходи.

У юридичній літературі здебільшого розглядають адміністративно-територіальні та соціальні рівні відповідної діяльності [230, с. 65]. На нашу думку, така класифікація не є повною, оскільки рівні можна визначати і за іншими критеріями, наприклад: суб'єктно-функціональним, предметно-об'єктивним, цільовим призначенням, правовим, організаційним тощо. Структура діяльності щодо боротьби з рейдерством як система певного рівня узагальнення відображає певні види соціальної та економічної діяльності. Проблема дослідження системи на різних рівнях має важливе значення не лише теоретичне, а й практичне, оскільки кожному рівню притаманні свої завдання, суб'єкти діяльності та об'єкти впливу і, відповідно, форми і засоби діяльності органів внутрішніх справ [230, с. 66].

Виникає питання правомірності застосування методів пізнання інших галузевих наук у дослідженнях. Відзначимо, що кримінологія розглядає профілактику злочинності як специфічний вид соціального управління діяльністю різних суб'єктів, який має як об'єктивні (соціальні), так і суб'єктивні (психологічні)

чинники. Тому дієвий підхід не тільки має, а і повинен використовуватися як один з міждисциплінарних способів організації конкретних досліджень дій, пов'язаних із рейдерством.

На підтвердження цієї тези доцільно зазначити, що у кримінологічних дослідженнях соціальна складова об'єктно-предметної сфери дій, пов'язаних із рейдерством, має домінувати. «Загально визнано, – відзначає О. Литвинов, – що профілактика правопорушень розглядається як діяльність, здійснювана на рівні суспільства в цілому, окремих соціальних груп і конкретної особи» [230, с. 66].

Соціальний механізм дій, пов'язаних із рейдерством, полягає у цілеспрямованому впливі різноманітних суб'єктів діяльності на відповідні об'єкти. Суттєвими ознаками цього механізму, на думку О.М. Литвинова, є різноманітні рівні виконання завдань, а також специфіка заходів і засобів реалізації профілактичних функцій кожною з ланок цього механізму [230, с. 66]. Пізнання цього механізму, особливостей його функціонування, дослідження взаємодії всередині самої системи, взаємозв'язок різноманітних рівнів профілактики можна здійснити лише за умови широкого застосування системного аналізу, що водночас передбачає окремий якісний аналіз компонентів цілого та їх системних функцій. Беручи до уваги наведені аргументи окреслимо структурування рівнів дій, пов'язаних із рейдерством.

По-перше, зважаючи на момент початку профілактичної діяльності та її спрямованість, можна виокремити чотири рівні відносин: 1) усунення слабких ланок і диспропорцій корпоративного законодавства, що ускладнюють економічні процеси розвитку виробництва та запровадження ефективного менеджменту й уможливають формування умов, за яких незаконний перерозподіл власності та фінансових активів підприємств є доцільним; 2) протидія негативним впливам в економіці та суспільстві (у широкому розумінні) та їх ліквідація; 3) припинення розпочатого формування корпоративного конфлікту з протиправної позиції (яка міститься в порушеннях корпоративного законодавства), щоб відвернути перетворення її в злочин або правопорушення (вплив на певних осіб або певні

контингенти, усунення обставин, що негативно впливають на підприємницьку та господарську діяльність); 4) заходи профілактики, пов'язані зі вчиненими злочинами та правопорушеннями, для запобігання новим.

По-друге, з позиції виділення групового суб'єкта профілактичної діяльності органів внутрішніх справ щодо дій, пов'язаних із рейдерством, можна говорити про три рівні здійснення. Перший – діяльність на рівні великих соціальних груп (трудових колективів підприємств, акціонерів), другий – на рівні малих (мажоритарних акціонерів, адміністрацій підприємства), третій – на рівні окремої особи щодо дій, пов'язаних із рейдерством.

По-третє, за суб'єктно-функціональним змістом діяльності правоохоронних органів щодо протидії рейдерству можна виокремити такі підструктури: на рівні суспільства загалом – діяльність усієї системи суб'єктів дій, пов'язаних із боротьбою з рейдерством; на рівні окремих груп населення – діяльність окремих суб'єктів дій, пов'язаних із боротьбою з рейдерством; на рівні окремих осіб – діяльність структурних підрозділів та служб або конкретних працівників органів внутрішніх справ.

По-четверте, з об'єктно-функціонального боку ця діяльність характеризується також трьома рівнями диференціації кримінологічного впливу: на загальному рівні об'єктом впливу відповідної системи є злочинна діяльність як системний прояв множинності окремих злочинних актів; на рівні особливого – сукупність злочинних проявів певного виду або злочинна діяльність певної соціальної (маргінальної) групи; на рівні окремого – злочинний акт конкретного індивіда як форма прояву девіантної поведінки.

Залишається тільки констатувати, що системно-структурний принцип як один зі спеціальних методів пізнання кримінологічної науки дозволяє адаптувати предмет нашого дослідження (рівні системи профілактики дій, пов'язаних із рейдерством) до новітніх проблем організації відповідної діяльності. При цьому зміст останньої розкривається в таких її ознаках: а) системний характер діяльності як спільної соціально корисної сукупності дій та операцій, під час якої виникають соціальні за характером зв'язки;

б) усвідомлення кожним суб'єктом діяльності (індивідом, соціальною групою, суспільством загалом) необхідності об'єднання зусиль і поява на цій основі колективного суб'єкта діяльності (як антипод – групова, організована злочинність); в) за умови розуміння спільноти як колективного суб'єкта діяльності з'являється реальна можливість вивчити всі її атрибути – потреби, мотиви, цілі тощо.

Крім того, зважаючи на досліджувані аспекти, необхідно, на наш погляд, також зіставити профілактику дій, пов'язаних із рейдерством, з адміністративним наглядом та контролем у сфері корпоративних правовідносин. Таке зіставлення доцільне, по-перше, тому, що існує відповідна правова політика в цьому питанні (наприклад, відповідно до указу Президента України «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації» [231] визначаються спільні контрольні-наглядові функції (п. 1)); а по-друге, тому, що при різниці змісту нагляду та контролю для цього наукового дослідження це не є принциповим.

Рейдерство – доволі масове соціальне явище, яке охоплює економічні та юридичні аспекти (корпоративне, кримінальне, адміністративне право) і не може сприйматися безпосередньо як об'єкт правової статистики. Тому статистичні дані та динаміку цього явища доцільно досліджувати із застосуванням кримінологічних моделей, що зумовлено глибокими трансформаційними змінами у національній економіці як цілісної та складної соціальної системи, що здійснюються в умовах швидкого розгортання глобалізаційних процесів [232, с. 409]. Статичні моделі, які відображають структуру злочинності, пов'язану з рейдерством, тобто кількісне співвідношення між різними видами злочинів, учинених під час корпоративних конфліктів, не обліковуються відповідно до Інструкції про єдиний облік злочинів [233]. Динамічні ряди показників рівня злочинності за кілька років з відповідними розрахунками – тобто динамічну модель – можна отримати тільки на підставі наукових досліджень, при цьому взявши за основу мету вчинення злочинів та адміністративних правопорушень і цілі профілактичних дій. Це дасть імовірний, але науково обґрунтований висновок про поточну динаміку злочинності у сфері рейдерства щодо якісних та

кількісних показників (використовуючи екстраполяцію попередніх статистичних даних та експертних оцінок щодо стану злочинності у зазначеній сфері, що повністю відповідає Системі оцінки діяльності органів внутрішніх справ України з використанням сучасних технологій та прогнозування [234]).

Цілями профілактики дій, пов'язаних із рейдерством є:

- обмеження впливу негативних соціальних явищ та процесів, які не лежать у сфері корпоративних правовідносин, але взаємопов'язані з нею;

- усунення (нейтралізація) причин виникнення корпоративних конфліктів засобами рейдерства;

- вплив на суб'єктів корпоративного конфлікту, які за своїми морально-психологічними якостями здатні організувати або вчинити дії, пов'язані з рейдерством.

Враховуючи ці положення, профілактична діяльність органів внутрішніх справ щодо дій, пов'язаних із рейдерством, має базуватися на таких принципах:

- законності – дотримання вимог Конституції України та законів України усіма без винятку суб'єктами профілактики, здійснення тільки тих заходів, які передбачені цими Законами;

- гуманізму – всебічний захист прав та свобод громадян у процесі профілактичної діяльності;

- гласності – систематичне висвітлення у засобах масової інформації відомостей про профілактику дій, пов'язаних із рейдерством;

- комплексності – участь у профілактиці дій, пов'язаних із рейдерством, не тільки підрозділів міліції, а й усіх інших державних органів, організацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, об'єднань громадян та окремих громадян;

- науковості – на підставі дослідження практики боротьби з рейдерством та узагальнення досвіду профілактики дій, пов'язаних із рейдерством, у країнах з перехідними економіками та у країнах Європейського Союзу застосування новітніх форм, методів та засобів профілактичної діяльності;

- диференційованого підходу – врахування як загальних особливостей, так й індивідуальних властивостей корпоративного конфлікту та його суб'єктів;

- плановості та прогнозування – всебічне вивчення та аналіз стану рейдерства, складання та реалізація відповідних програм профілактики дій, пов'язаних із рейдерством;

- взаємодії та координації зусиль суб'єктів профілактики;

- адекватності методів та засобів профілактики дій, пов'язаних з рейдерством, тобто відповідність типові конфліктної ситуації.

Говорячи про профілактику дій, пов'язаних із рейдерством, як систему певних заходів, варто вказати на функції цієї діяльності.

1) Ідеологічна функція. В умовах постійного розвитку та вдосконалення методів та форм профілактичної діяльності сама її теорія забезпечує насамперед загальну ідейну спрямованість такої діяльності. Ця функція є науково-теоретичною основою профілактики дій, пов'язаних із рейдерством, і визначає загальну орієнтацію профілактичних заходів, ідеологічне обґрунтування цих заходів, методів та принципів щодо їх реалізації.

Ця функція відображає спрямованість на:

- забезпечення, охорону та захист прав і свобод людини та громадянина, які закріплені Конституцією України та міжнародно-правовими актами;

- соціальний аспект;

- гуманізм у діях суб'єктів профілактики та ін.

2) Прогностична функція. Вона спрямована на вибір найбільш оптимальних шляхів удосконалення системи профілактики дій, пов'язаних із рейдерством, і передбачає зміни соціального механізму профілактичної діяльності, перспективи її подальшого розвитку, прогнозування та оцінку стану рейдерства в Україні.

3) Операційна функція. Виражає безпосередній зв'язок між теорією профілактики та практичною діяльністю з профілактики дій, пов'язаних із рейдерством. Сутність цієї функції в тому, що теорія профілактики становить наукове підґрунтя для прийняття конкретних рішень щодо профілактичної діяльності.

Профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, як вид діяльності забезпечується певними методами, до яких належать:

1) економічні (вдосконалення системи економічного аналізу

та звітності, використання системи товарно-грошових відносин у процесі профілактики дій, пов'язаних із рейдерством);

2) соціально-політичні (посилення боротьби з впливом негативних чинників, підвищення суспільно-політичної активності громадян, посилення та розвиток профілактичної функції колективів та інших соціальних груп);

3) соціально-психологічні (подолання елементів антисуспільної психології, формування ставлення до правопорушників за принципом громадського осуду протиправної поведінки);

4) культурно-виховні (підвищення рівня моральної та правової культури громадян, формування в них поваги до соціальних, правових та інших норм, поваги до закону);

5) адміністративно-правові (способи та прийоми безпосереднього і цілеспрямованого впливу виконавчих органів (посадових осіб) на підставі закріпленої за ними компетенції у встановлених межах та відповідній формі на перебіг корпоративного конфлікту).

Важливими методами є переконання та примус. У профілактиці дій, пов'язаних із рейдерством, враховуючи її соціальну спрямованість, домінуючим має стати переконання – система заходів правового і неправового характеру, які проводяться державними та громадськими органами, що проявляється у здійсненні виховних, роз'яснювальних та заохочувальних методів, спрямованих на формування у громадян розуміння необхідності чіткого виконання законів та інших нормативних актів.

Профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, досліджувалась як особлива частина соціального регулювання процесами, що пов'язані з блокуванням та усуненням причин і умов рейдерства. Системна характеристика профілактики передбачає комплексність, взаємодію всіх засобів профілактики, їх координованість, яка досягається шляхом планування профілактичної діяльності, розробки організаційних заходів щодо її координації.

За змістом профілактичну діяльність щодо дій, пов'язаних із рейдерством, поділяють на: а) загальносоціальну; б) спеціальну.

Мета загальносоціальної профілактики – послідовне вдосконалення нашого суспільства. Загальносоціальна

профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, охоплює корпоративну та господарську діяльність. Слід погодитись із Є. Горловим, В. Пендюром, Є. Громовою, що визначальною метою рейдерських атак є отримання прибутку шляхом захоплення з можливою наступною реалізацією виробничих активів, нерухомості, майна, цінних паперів, що охоплює соціально-економічні, соціально-психологічні, правові та організаційно-управлінські заходи [235, с. 403; 236, с. 312; 109, с. 12].

До загальносоціальних заходів профілактики належать практично всі соціально-економічні перетворення нашого суспільства на сучасному етапі. Це насамперед удосконалення корпоративного законодавства, зменшення впливу тіньової економіки, ефективна боротьба з корупцією, вдосконалення податкового законодавства, імплементація нормативної бази вирішення корпоративних конфліктів Європейського Союзу у національну правову систему, підвищення ефективності громадського контролю за умови розвитку громадянського суспільства. Окрім цього, важливу роль відіграє реальне закріплення та реалізація прав і свобод людини та громадянина, забезпечення правового захисту особи, затвердження принципів соціальної справедливості.

Базу загальносоціальних заходів профілактики становлять заходи щодо покращення соціальних, економічних та правових умов господарської діяльності, яка обмежує використання державної власності з метою особистого та групового збагачення, зменшує можливість фінансових шахрайств, проявів нечесного бізнесу і протиправної конкуренції, ухилення від сплати податків, обмежує протиправні дії у сфері фінансово-банківської діяльності та фондового ринку, водночас впроваджуючи новітні технології у виробництво і забезпечуючи всебічний розвиток культурного рівня населення, підвищення політичної, правової та трудової культури громадян. Усі ці заходи є основою перебудови суспільства, його гуманізації, а звідси й підґрунтям профілактики протиправних учинків у сфері корпоративного права. Їх види й способи застосування зумовлені рівнем загальної злочинності, її станом і характером діючих криміногенних детермінантів.

Загальносоціальна профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, – це система заходів економічного, соціального, ідеологічного, правового характеру, які опосередковано спрямовані на ліквідацію, усунення або нейтралізацію криміногенних чинників, тобто причин та умов порушень права власності на частку (пай) у статуті, фонді (капіталі) юридичної особи, у тому числі права на управління, отримання відповідної частки прибутку цієї юридичної особи, а також частки активів у разі її ліквідації. Ці заходи за своєю сутністю не спрямовані спеціально на ліквідацію причин та умов дій, пов'язаних із рейдерством на конкретному підприємстві, а у разі свого застосування мають певний профілактичний ефект, що зумовлений методами реалізації.

Спеціальна профілактика охоплює проведення заходів, які спрямовані виключно на усунення або нейтралізацію криміногенних чинників. Спеціальні заходи профілактики дій, пов'язаних із рейдерством, здійснюються підрозділами кримінальної міліції та міліції громадської безпеки та відрізняються від загальносоціальних своєю спрямованістю на боротьбу зі злочинами й адміністративними правопорушеннями (у той час як загальносоціальні здійснюються незалежно від криміногенних чинників, хоча з їх урахуванням). Водночас загальносоціальні та спеціальні заходи взаємопов'язані та взаємозумовлені. Загальносоціальні заходи створюють відповідні економічні, ідеологічні та організаційні умови для застосування спеціальних заходів профілактики.

Економічні методи спрямовані на підвищення ефективності адміністративно-правових засад господарської діяльності й управління акціонерними товариствами та передбачають:

1) вплив на ризик рейдерства. Враховуючи, що нині серед дослідників нема єдиного погляду на економічну природу та методи рейдерства, основні загальнопрофілактичні заходи щодо дій, пов'язаних із рейдерством, повинні перебувати у площині управління ризиком рейдерства. Ризик рейдерства доцільно розглядати як один із ризиків суб'єкта господарської діяльності. Суб'єктами ризику є професійні рейдерські організації, комерційні та некомерційні підприємства, менеджмент,

акціонери, працівники за наймом, кредитні організації, державні та муніципальні органи влади;

2) вплив на зовнішні та внутрішні методи й інструменти господарської діяльності: вдосконалення банківського регулювання, зменшення залежності від загальносвітових тенденцій перерозподілу власності та стану світової економіки, необхідність здійснення довгострокових інвестицій, дослідження показників оцінки ринкової рівноваги;

3) покращення внутрішніх та зовнішніх механізмів корпоративного управління, спрямованих на підвищення персональної відповідальності менеджменту, вдосконалення внутрішнього та зовнішнього аудиту, інституту банкрутства щодо зменшення впливу судового та адміністративного ресурсу;

4) застосування процедури фінансового оздоровлення як методу протидії рейдерству.

Ідеологічні заходи спрямовані на підвищення рівня морального, трудового, естетичного, правового виховання людини. Моральне виховання повністю відповідає завданням профілактики дій, пов'язаних із рейдерством. Воно забезпечує формування світогляду, що не приймає несправедливість, нечесність, порушення прав та свобод інших осіб. Естетичне виховання також має профілактичний ефект. Література та мистецтво розвивають і збагачують духовний світ людини, виховують правильне ставлення до соціальних цінностей. Завдання правового виховання – розвинути у громадян правосвідомість, тобто сформувати сукупність поглядів, уявлень, почуттів, ідей щодо правових явищ шляхом правової освіти; правової пропаганди; правової агітації тощо. Правовими методами загальної профілактики дій, пов'язаних із рейдерством, є заходи правового регулювання та заходи правової охорони.

До першої групи належать певні заходи щодо вдосконалення «позитивного права», яке регулює цивільні, трудові та інші суспільні відносини. Друга група містить заходи щодо вдосконалення законодавства про адміністративну, кримінальну, фінансову відповідальність. Правові методи зумовлюють взаємодію різних державних і громадських органів, яка полягає в розробці певних нормативно-правових актів або їх

удосконаленні, прийнятті органом законодавчої влади та подальшій реалізації в суспільних відносинах.

Загальносоціальну профілактику дій, пов'язаних із рейдерством, здійснюють неспеціалізовані суб'єкти профілактики (органи законодавчої та виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадські організації): Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України, об'єднання громадян, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування.

Для перелічених суб'єктів (державних і громадських), зважаючи на різницю в змісті й спрямованості їхньої діяльності у боротьбі з рейдерством, спільним є те, що функція профілактики не є для них основною. Але беручи до уваги, що рейдерство соціальне явище, ці суб'єкти загальносоціальної профілактики спроможні вирішувати завдання профілактичної протидії негативним соціальним явищам, зокрема у сфері корпоративних конфліктів.

Сфера застосування заходів спеціальної профілактики дій, пов'язаних із рейдерством, вужча, ніж сфера загальносоціальних, але в окремих випадках ці заходи набувають масштабності в межах якої-небудь галузі економіки або щодо окремих груп підприємств.

Суб'єктами спеціальної профілактики є: правоохоронні органи (внутрішніх справ, служби безпеки, юстиції, державної податкової та митної служб, податкової міліції, прокуратури, судів тощо); органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, інші державні органи, діяльність яких спрямована на профілактику дій, пов'язаних із рейдерством щодо конкретних підприємств та установ, що знаходяться у сфері управління корпоративними правами; підприємства, установи, громадські організації, окремі громадяни.

Відтак спеціальна профілактика охоплює законотворчу діяльність, зокрема видання підзаконних нормативно-правових актів, інформаційно-правових та наукову роботу.

Правоохоронні органи в межах своєї компетенції видають накази, спрямовані на здійснення профілактичних заходів щодо дій, пов'язаних із рейдерством, зокрема це стосується визначення

конкретних суб'єктів – осіб, які здійснюють ці заходи, – їх повноважень, переліку та змісту цих заходів тощо (наприклад, наказ МВС України від 9 лютого 2011 р. № 38 «Про затвердження плану організаційно-практичної діяльності органів внутрішніх справ щодо супроводження програми розвитку інвестиційної діяльності в Україні» [237]).

Інформаційно-правовиховна робота здійснюється згідно зі ст. 22 Закону України «Про інформацію», що визначає: «правова інформація – це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення, боротьбу з ними, профілактику тощо» [203]. Відповідно до цього органи спеціальної профілактики дій, пов'язаних із рейдерством, забезпечують громадянам України доступ до інформації щодо корпоративних конфліктів, рейдерства, робить її доступною. Уповноважені державні органи в межах своєї компетенції оприлюднюють її, через засоби масової інформації сповіщають населення про стан і динаміку правопорушень (зокрема дій, пов'язаних із рейдерством), заходи щодо їх профілактики. У контексті діяльності органів внутрішніх справ цю функцію покладено на підрозділи зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації [238].

Місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування здійснюють профілактику дій, пов'язаних із рейдерством, відповідно до положень законів України «Про місцеве самоврядування» та «Про місцеві державні адміністрації».

У системі суб'єктів профілактики дій, пов'язаних із рейдерством, органи внутрішніх справ посідають особливе місце, зумовлене призначенням, компетенцією та реальними можливостями (інформаційними, кадровими, матеріально-технічними, організаційними і методичними). Стаття 10 Закону України «Про міліцію» у пунктах 3, 5, 8, 12 прямо вказує на обов'язок міліції щодо профілактики злочинів, адміністративних правопорушень [185].

МВС України відповідно до покладених на нього завдань та згідно з Положенням про Міністерство внутрішніх справ України [183]: забезпечує реалізацію державної політики щодо боротьби зі

злочинністю; організовує роботу органів внутрішніх справ, пов'язану з охороною громадського порядку, запобіганням злочинам, адміністративним правопорушенням, їх припиненням та забезпеченням проваджень, розгляд яких законом покладено на ці органи; здійснює профілактику правопорушень, вносить центральним і місцевим органам виконавчої влади, підприємствам, установам і організаціям подання щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів і правопорушень, організовує проведення серед населення роз'яснювальної роботи з питань охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю; бере участь у наукових, кримінологічних і соціологічних дослідженнях, на основі яких розробляє державні програми боротьби зі злочинністю й охорони громадського порядку; організовує інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів внутрішніх справ, формує центральні довідково-інформаційні фонди, веде оперативно-пошуковий та криміналістичний облік, у межах своїх повноважень складає державну статистичну звітність.

Профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, є функцією органів внутрішніх справ усіх рівнів, їхніх галузевих служб, підрозділів і співробітників, що здійснюють у межах своєї компетенції загальну й спеціальну профілактику, запобігання проступкам, що готуються. Поряд із безпосередньою профілактичною діяльністю органи внутрішніх справ надають іншим суб'єктам профілактики правопорушень інформаційну, організаційну і методичну допомогу.

Профілактика органами внутрішніх справ дій, пов'язаних із рейдерством, передбачає:

1) прийняття підзаконних нормативних актів, що регулюють питання профілактики злочинів і адміністративних проступків (спеціальна профілактика);

2) участь у межах компетенції в нейтралізації, усуненні причин та умов;

3) виявлення учасників корпоративних конфліктів, учинки яких вказують на реальну можливість протиправності й вчинення адміністративних проступків чи злочинів; здійснення щодо них профілактичного впливу (зокрема шляхом прийняття

превентивних адміністративно-правових заходів), а також здійснення позитивного впливу на їх найближче оточення (спеціальна профілактика).

Соціально-економічне сьогодення вимагає перетворення профілактики дій, пов'язаних із рейдерством, на керований процес, який підпорядковується відповідним закономірностям, що можуть розкриватися за допомогою юридичних, педагогічних та психологічних наук. Їх знання та використання в практичній профілактичній діяльності є показником наукового рівня або компетентності суб'єкта профілактичної діяльності, а також свідченням наукової обґрунтованості заходів з профілактики дій, пов'язаних із рейдерством. Одночасно практичне здійснення профілактичної діяльності щодо боротьби з рейдерством – це складний соціальний процес, який має об'єктивні та суб'єктивні умови. Науковість в управлінні ним передбачає глибоке знання його сутності, сил, засобів, механізму функціонування, що забезпечують досягнення мети профілактичної діяльності. На втілення цих гуманістичних ідей та принципів і спрямована практична діяльність органів внутрішніх справ.

Підсумовуючи викладене в цьому підрозділі, можна констатувати, що профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, – це соціально спрямована діяльність держави, її органів та посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян щодо виявлення причин та умов вчинення дій протиправного характеру, пов'язаних із корпоративним управлінням та фінансово-господарською діяльністю акціонерних товариств, ліквідації чинників, які сприяють формуванню корпоративного конфлікту, недопущення незаконного перерозподілу матеріальних благ, створених акціонерним товариством, або пов'язаних з ним забезпечення прав та свобод громадян.

Відсутність реальних статистичних даних стосовно дій, пов'язаних із рейдерством, тобто невстановлення Інструкцією про єдиний облік злочинів кількісного співвідношення між різними видами злочинів, учинених в процесі корпоративних конфліктів, зумовлює доцільність проведення досліджень профілактичної діяльності органів внутрішніх справ у зазначеній сфері із застосуванням кримінологічних моделей.

Ефективність профілактичних заходів органів внутрішніх справ щодо дій, які пов'язані з рейдерством, визначається динамікою злочинності у співвідношенні з якісними та кількісними показниками на підставі екстраполяції статистичних даних та експертних оцінок стану злочинності у зазначеній сфері з огляду на мету вчинення злочинів, адміністративних правопорушень та завдань профілактичних дій.

2.4. Взаємодія органів внутрішніх справ з органами Служби безпеки України у боротьбі з рейдерством

У діяльності державних органів України в боротьбі з рейдерством сьогодні існують певні труднощі, пов'язані, зокрема, з формами правовідносин, що швидко змінюються в економічній, господарській та інших сферах життєдіяльності держави. І це закономірно, оскільки обраний шлях ринкових перетворень вносить зміни в різноманітні сфери діяльності соціальних груп, суб'єктів підприємництва й окремих громадян, деякі з яких, на жаль, стають на шлях вчинення правопорушень.

Існуюча система державних органів України, що протидіють рейдерству, побудована так, що дозволяє в основному боротися зі злочинними проявами у сфері корпоративних конфліктів суто кримінального й адміністративного характеру та в економічній сфері.

Боротьба з рейдерством не може бути ефективною без взаємодії відповідних органів, які її здійснюють, без їх спільної діяльності, спрямованої на запобігання правопорушень і причин, що їх зумовлюють.

Дослідження проблеми в цьому аспекті зумовлюється не тільки правовим статусом державних органів та природою рейдерства, а й тією обставиною, що суспільні відносини, які виникають у корпоративній сфері, опосередковують процеси, пов'язані з конфліктами навколо власності. Іншими словами, постановка питання щодо взаємодії суб'єктів боротьби з рейдерством саме в такому контексті надає, на наш погляд, змоги більш предметно з'ясувати адміністративно-правові засади

боротьби зі злочинами та адміністративними правопорушеннями у корпоративній сфері. Адже, без сумніву, корпоративні суспільні відносини є саме тією сферою, на яку спрямовують свій вплив державні органи. Відтак врегулювання, узгодженість і визначеність корпоративних суспільних відносин є тим позитивним моментом, яким буде визначатися якість взаємодії державних органів у боротьбі з рейдерством та профілактики дій, пов'язаних із цим явищем [16; 23; 31; 42].

Підрозділи внутрішніх справ та Служби безпеки України – це державні органи, що спеціалізуються на виявленні й розкритті окреслених вище видів злочинів та правопорушень, які загрожують суспільним, економічним та іншим інтересам особистості й держави. Запропонована дефініція відображає: по-перше, спеціалізацію підрозділів (виявлення і розкриття визначених Кримінальним кодексом України видів злочинів, згрупованих з огляду на специфіку їх учинення); по-друге, концентрацію і координацію зусиль різноманітних правоохоронних відомств, якщо в них такі підрозділи будуть створені; по-третє, можливість досягнення відчутних результатів за умови цілеспрямованої діяльності та високого рівня фахової підготовки співробітників цих підрозділів. При цьому йдеться не про створення нових підрозділів, а про організацію взаємодії у боротьбі та профілактиці рейдерства, зважаючи на оперативну обстановку. Такий підхід, на наш погляд, цілком виправданий та необхідний нині і в українському законодавстві буде передбачена кримінальна відповідальність за такі дії, як рейдерство й легалізація злочинно здобутих прибутків та власності, правопорушення у корпоративній сфері, які вже становлять загрозу суспільним та економічним інтересам держави.

Безумовно, це вимагає законодавчого закріплення та докладної відомчої регламентації умов функціонування та взаємодії підрозділів органів внутрішніх справ і Служби безпеки України. Цього вимагає життя насамперед це в інтересах безпеки особистості, суспільства, держави.

Проведення заходів боротьби з рейдерством передбачає вивчення специфіки національної економіки (як цілісної галузі) і тієї її ланки, у сфері якої відбувається корпоративний конфлікт,

що зумовлюється низкою чинників. По-перше, за єдності економічної системи України всім їй складовим притаманні специфічні ознаки, які не тільки визначають особливість кожної з них, а й певною мірою відмежовують і розмежовують їх. По-друге, внаслідок специфічності кожної з галузей економіки у процесі їх взаємодії під час корпоративного конфлікту виникають певні негативні обставини, які можуть спричинити соціальні конфлікти в іншій галузі. По-третє, в процесі діяльності підприємств національної економіки у сфері зовнішньоекономічної діяльності вирішення корпоративного конфлікту із застосуванням рейдерських технологій та схем може призвести до втрати ринків збуту та погіршення міжнародного іміджу країни одночасно.

Вказані чинники, на наш погляд, необхідно брати до уваги у зв'язку з застосуванням Україною ефективних моделей економічного розвитку, наприклад, щодо реалізації Концепції Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011–2015 рр. [239].

У науці управління під взаємодією розуміють систематичне виконання дій, спрямованих на те, щоби викликати відповідну реакцію партнера. Ця реакція, своєю чергою, породжує реакцію того, хто впливав на партнера. Великий тлумачний словник сучасної української мови В. Бусела поняття взаємодії трактує як взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджену дію між ким-небудь [240, с. 85]. Деякі дослідники базуються на філософському визначенні, яке означає взаємний зв'язок і взаємну зумовленість предметів, явищ. У сучасній психологічній науці взаємодію розглядають як дії індивідів, спрямовані один на одного. Основою взаємодії є процеси спілкування.

У військовій термінології суть взаємодії розглядають як спільні за метою, завданням, місцем, часом, способом виконання дії для досягнення мети операції. Характерно, що у військових науках взаємодію трактують як об'єднання в одне ціле процесів планування, прийняття рішення і ведення військових дій.

У соціальному управлінні взаємодія – це одна із форм спрямованого впливу для досягнення конкретної мети, а також процесу обміну інформацією.

Взаємодія – одна з основних філософських категорій, яка відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємну зумовленість, зміни стану, а також породження одного об'єкта іншим. Взаємодія – це вид безпосередніх або опосередкованих, зовнішніх або внутрішніх відносин, зв'язків.

Науковці Одеського державного університету внутрішніх справ Л. Головіна, О. Коропатов, Є. Поляков, С. Продаймо, В. Тарасенко вважають, що взаємодія – цілеспрямований процес впливу суб'єктів (об'єктів) один на одного з метою досягнення певної бажаної загальної мети [241, с. 5].

Визначення В. Пчолкіна [242, с. 97], який розглядає взаємодію як засновану на спільності цілей і завдань, погоджену за часом, місцем і змістом, визначену законодавством діяльність компетентних суб'єктів щодо раціонального застосування наявних сил, засобів і методів для забезпечення охорони громадського порядку та громадської безпеки, більш повно характеризує взаємодію органів внутрішніх справ та Служби безпеки України у боротьбі з рейдерством.

Необхідними умовами взаємодії є: наявність суб'єктів та об'єкта взаємодії, норм і правил поведінки суб'єктів у процесі взаємодії, зацікавленість обох суб'єктів в оволодінні об'єктом або впливом на нього; наявність контакту між суб'єктами, в результаті якого налагоджуються постійні відносини.

У практичному сенсі важливо розглядати взаємодію як процес взаємовпливу та взаємодоповнення діяльності суб'єктів, зокрема щодо боротьби з рейдерством. Обов'язкова ознака взаємодії – наявність у суб'єктів спільної мети, в даному випадку це боротьба з рейдерством. Однак спільність мети не означає однаковості функцій та завдань, а навпаки, передбачає їх диференціацію. Кожний суб'єкт наділений певною компетенцією, відповідно до якої провадить діяльність притаманними йому методами. Водночас компетенція органів внутрішніх справ та Служби безпеки щодо боротьби з рейдерством є визначеною та доволі схожою (наприклад, засади, що визначають оперативно-розшукову діяльність, організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю тощо).

Дослідження практики взаємодії міліції та Служби безпеки,

узагальнення літературних джерел дало можливість виявити те, що в процесі боротьби з рейдерством зростає потреба у співробітництві органів правопорядку і безпеки щодо забезпечення прав і свобод людини й громадянина, з одного боку, і досить слабкий рівень цієї співпраці в силу історичних причин, об'єктивних та суб'єктивних чинників.

Центральне місце в механізмі взаємодії належить координації. Будучи цілком самостійними органами, міліція та Служба безпеки мають свої можливості для незалежної, відособленої організації та проведення правоохоронних заходів. Тобто в будь-якій справі, особливо у вирішенні питань компетенції та визначення пріоритетів, велике значення має принциповий вибір політики конкретного об'єднання в процесі взаємодії, що виникає лише за узгодженості, координованості дій суб'єктів та їх взаємодоповнення [241, с. 6].

Координація дій як неодмінна ознака взаємодії зумовлює необхідність регламентації окремих тактичних заходів органів внутрішніх справ та підрозділів Служби безпеки України між собою та з громадськістю (наприклад, щодо трансакцій на ринку корпоративного контролю, інституційних і соціально-економічних чинників та механізму дій аутсайдерського й інсайдерського поглинання, структурно-функціонального аспекту поглинання в окремі галузі економіки).

Основними формами взаємодії органів внутрішніх справ та Служби безпеки під час здійснення адміністративних функцій є:

- спільний аналіз стану рейдерства;
- взаємний обмін інформацією щодо проведеної роботи;
- планування спільних заходів;
- обмін позитивним досвідом роботи щодо боротьби з рейдерством.

Вихідний пункт взаємодії – спільний аналіз стану рейдерства, грінмейлу й силового підприємництва, на основі якого потім готується інформація для місцевих органів влади, здійснюється планування роботи, проводяться заходи щодо боротьби з правопорушеннями, втілюється позитивний досвід взаємодії.

Планування роботи, зокрема спільна розробка органами внутрішніх справ і Служби безпеки заходів щодо охорони порядку та власності, є важливою формою взаємодії.

Органи внутрішніх справ та Служби безпеки взаємодіють у два етапи:

- організація взаємодії;
- узгоджена, спільна діяльність із виконання завдань і функцій щодо боротьби з рейдерством.

На першому, організаційному етапі всі заходи компетентних органів забезпечують спільну, узгоджену діяльність, створюють для неї необхідні умови. Стосовно організації взаємодії міліції й Служби безпеки ці заходи знаходять своє відображення в конкретних формах: прийняття нормативних актів з її правового забезпечення, проведення спільних організаційних заходів; розробка й прийняття планів і перспективних програм щодо взаємодії; розробка критеріїв оцінки спільної роботи; організація взаємодії із засобами масової інформації, населенням, громадськими організаціями, інформування громадськості про стан боротьби з рейдерством, заходи державних органів щодо протидії рейдерству. У процесі реалізації форм організації взаємодії створюються спеціальні умови, які забезпечують максимальну ефективність спільної діяльності [24], с. 7–8].

Другим етапом взаємодії є спільна діяльність щодо боротьби з рейдерством, здійснювана в різних формах, що мають певні особливості залежно від способів впливу на встановлення відомостей щодо протиправних дій із незаконного придбання права на володіння, користування, використання результатів діяльності юридичної особи в умовах, коли відсутність визначення механізму протиправного придбання прав на чуже майно не дозволяє розпочати кримінальне провадження (з різних кримінально-правових підстав).

Найважливішою умовою ефективності взаємодії є її чітка правова регламентація.

Варто відзначити, що діюча нормативна база з питань взаємодії має низку недоліків. Однак особливо слід підкреслити, що відсутня чітка регламентація обов'язків посадових осіб міліції

щодо організації самого процесу взаємодії. В нормативних актах, на нашу думку, необхідно чітко окреслити коло осіб, відповідальних за організацію взаємодії підрозділів міліції з органами Служби безпеки України у боротьбі з рейдерством.

Друга важлива умова підвищення ефективності взаємодії – зміцнення у свідомості громадян соціально-правової активності, необхідності взаємодії з органами внутрішніх справ та Службою безпеки у протидії незаконному поглинанню підприємств. Зміст соціально-правової активності охоплює діяльність, спрямовану на благо суспільства в таких організаційних формах, як громадські об'єднання правоохоронної спрямованості, а також діяльність окремих громадян в особистих, охоронюваних законом інтересах чи інтересах суспільства. Загалом завдання підвищення рівня суспільної, соціально-правової активності громадян продиктоване об'єктивним розвитком нашого суспільства і потребує подальшого вирішення.

Третьою умовою ефективності взаємодії є інформаційне забезпечення спільної роботи з охорони громадського порядку та власності на території та об'єктах, що обслуговуються.

Другий етап взаємодії – спільна діяльність у боротьбі з рейдерством, здійснювана в різних формах, що мають певні особливості залежно від способів і методів оперативно-службової діяльності.

Аналіз законів України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» дає підстави стверджувати, що діяльність міліції та підрозділів Служби безпеки щодо рейдерства може здійснюватися в гласній і негласній формах співробітництва з населенням, працівниками підприємств тощо. Головним змістом такої взаємодії є: 1) отримання конфіденційної інформації від громадян (про факти правопорушень та відповідних дій, пов'язаних зі встановленням схеми злочинної діяльності щодо кримінального поглинання юридичної особи та її майнових комплексів можливе лише шляхом визначення цієї діяльності як незаконної); 2) легалізація оперативно-розшукових дій, надання кримінальному судочинству задокументованих фактів щодо протиправних дій. У Законі України «Про оперативно-розшукову

діяльність» визначено, що взаємодія оперативних підрозділів із громадянами здійснюється у формі надання допомоги для проведення оперативно-розшукових заходів.

Під взаємодією органів внутрішніх справ (далі – міліцією) з органами Служби безпеки слід розуміти наявність між ними стійких контактів, що виникають і розвиваються на основі загальних інтересів з метою боротьби з рейдерством, зміцнення громадського правопорядку і громадської безпеки під час корпоративних конфліктів.

Координація автоматично зумовлює необхідність регламентації окремих видів спільної діяльності служб та підрозділів міліції з органами Служби безпеки за напрямками:

- по-перше, щодо встановлення суб'єктів рейдерства: засновники, між якими виник конфлікт з нагоди розподілу прибутків або напрямів розвитку підприємства; міноритарні акціонери, які намагаються захопити підприємство; конкуруюча організація; представники регіональної та місцевої влади; рейдерські організації, що діють спільно з організованими злочинними групами, наявність змови менеджменту й рейдерських організацій;

- по-друге, щодо уточнення мети рейдерських захоплень – отримання прибутків шляхом захоплення з можливою подальшою реалізацією виробничих активів, нерухомості, майна, цінних паперів.

На думку російського дослідника А. Шашкова, взаємодія органів міліції та органів Служби безпеки у функціональному аспекті є тактичним засобом протидії рейдерству. Потреба у взаємодії ініціюється низкою обставин: неочевидність злочину; протидія з боку представників організованих злочинних груп (необхідність забезпечення безпеки), складність реалізації тактичної операції або тактичної комбінації тощо [243, с. 13–14].

Під час опитування працівників органів внутрішніх справ, діяльність яких пов'язана з протидією рейдерству, виявлено додаткові обставини, що підсилюють потребу у взаємодії: наявність нових способів вчинення злочинів проти власності акціонерних товариств; адаптація раніше відомих способів до

існуючих умов; високий ступінь професіоналізму злочинців, що зумовлює необхідність інтегрування знань у галузі економіки, бухгалтерського обліку, податків; маскуванню злочинної діяльності під законну; низький рівень оперативного супроводу підприємств із високоліквідними фондами, великою часткою іноземних інвестицій, монополістів на регіональних ринках тощо (Додаток 1).

Тому щодо змісту цього напрямку взаємодії можна зазначити, що завдяки всеосяжній функції права у врегулюванні суспільних відносин створюється такий правовий механізм, який підсилює вплив певних суб'єктів боротьби з рейдерством (органів внутрішніх справ та Служби безпеки) шляхом взаємопроникнення компетенції одного з них у сферу компетенції іншого.

Зауважимо, що підвищення ефективності взаємодії двох окреслених служб значною мірою залежить і від якості нормативних актів, що регулюють ці відносини, і від своєчасного інформування суб'єктів, які здатні в процесі основної своєї діяльності виявляти ознаки рейдерства. З числа правоохоронних органів такими суб'єктами є прокуратура, підрозділи Служби безпеки, відповідні служби органів внутрішніх справ (Державна служба боротьби з економічною злочинністю (ДСБЕЗ), підрозділи боротьби з організованою злочинністю (БОЗ), органи дізнання), податкові органи, суди загальної юрисдикції. Суб'єктами інших органів, що найчастіше виявляють ознаки рейдерства, є: банки щодо акцій, нотаріуси, оцінювачі, арбітражні керівники, посадові особи служби фінансового моніторингу, засоби масової інформації.

У країнах Європейського Союзу пріоритетним напрямом у боротьбі з рейдерством є взаємодія між поліцією і суб'єктами корпоративного регулювання, яка здійснюється у формі адміністративно-правової регламентації захисту конституційних та інших законних інтересів особи. Існують різні види регламентації, цільова спрямованість яких зумовлена однорідними благами і цінностями, складовими конституційних та інших законних інтересів особи. За цим критерієм виокремлюють адміністративно-правові форми щодо: надання державних послуг; забезпечення державних гарантій; надання

державних пільг; забезпечення захищеності конституційних та інших законних інтересів особи тощо. Їх цільова спрямованість зумовлена однорідними чинниками й умовами криміногенного характеру, здатними заподіяти шкоду благам і цінностям, складовим конституційних та інших законних інтересів особи [95; 96].

За такого підходу особливий науковий і практичний інтерес становлять форми протидії рейдерству, зумовлені такими чинниками і ситуаціями криміногенного характеру, які не повністю охоплюються оперативно-розшуковими засобами і, отже, створюють високу вірогідність спричинення шкоди конституційним та іншим законним інтересам особи [96].

В Україні ще не вироблено цілісної державної політики у цій сфері. Нормативно-правова база потребує відповідних змін, доповнень, систематизації і конкретизації. Неухильне виконання норм законодавчих та підзаконних актів залишається наріжним каменем правотворення в державі. Переосмисленню підлягає сама філософія діяльності міліції у цій сфері відповідно до Концепції Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 р. [239].

Важливе значення у контексті формування адміністративно-правових засад взаємодії органів внутрішніх справ з органами Служби безпеки України у боротьбі з рейдерством має визначення принципів цієї діяльності.

Аналіз матеріалів свідчить, що багато недоліків організації процесу виявлення, припинення та розслідування фактів рейдерства можна виявити й усунути, забезпечуючи системний підхід до організації взаємодії. В межах нашого дослідження система взаємодії визначається як поєднання зусиль практичних органів у їхніх функціях, що безпосередньо пов'язані з виявленням, припиненням та розслідуванням рейдерства.

З позиції системного підходу необхідно вдосконалювати процес взаємодії органів внутрішніх справ та Служби безпеки у боротьбі з рейдерством, що зумовлено: тісним зв'язком елементів системи (єдність указаних органів за сферою діяльності, яка регулює економічні правовідносини); наявністю зв'язків і відносин між її елементами (органами внутрішніх справ та

Службою безпеки); ієрархічністю елементів; специфікою функціонування кожного елемента системи взаємодії.

Взаємодія органів внутрішніх справ та Служби безпеки у боротьбі з рейдерством на основі знання принципових характеристик будь-якої системи дозволяє: здійснити раціональне виокремлення таких оперативних чинників, які можуть суттєво вплинути на посилення протидії рейдерству; встановити прямий та опосередкований контакт із зацікавленими фізичними особами, а отже, визначити державні органи, здатні впливати на корпоративний конфлікт із метою попередження його криміналізації; виявити додаткові форми і види рейдерства у конкретній галузі економіки, розкриття яких стане можливим за умови вивчення функціонування системи органів корпоративного управління та економічних зв'язків; сформувати механізм попередження ризиків рейдерства.

Принцип спільності інтересів пояснюється тим, що наявність у підрозділів міліції та органів Служби безпеки спільних інтересів у галузі боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та власності є найважливішою передумовою зазначеної взаємодії. Існуючи у вигляді прагнень до задоволення повсякденних потреб, інтереси міліції й органів Служби безпеки визначають тривалість і періодичність взаємодії, її форми, використання сил, засобів та методів правоохоронної діяльності. Аналіз інтересів і об'єктів, на які вони спрямовані, а також цільових завдань та функцій суб'єктів взаємодії дозволяє зробити висновок про ступінь їх сумісності, прогнозувати їх узгоджену діяльність.

Безперервність взаємодії міліції зі Службою безпеки у сфері охорони громадського порядку, власності та боротьби з рейдерством полягає у виконанні узгоджених дій у контексті правоохоронних функцій. Організацію такої взаємодії в жодному разі не можна розглядати як короткострокову акцію, розраховану лише на вирішення якогось конкретного завдання. Щодо боротьби з рейдерством взаємодія міліції та Служби безпеки повинна охоплювати різні напрями оперативно-службової діяльності залежно від:

1) етапу розслідування і його елементів (загальна взаємодія, взаємодія на окремих етапах кримінального поглинання);

2) кількості органів, що беруть участь у системі взаємодії (повна чи обмежена взаємодія);

3) процесуально-правової форми (взаємодія, не пов'язана з карно-процесуальною діяльністю, карно-процесуальна, оперативно-розшукова чи комбінована взаємодія);

4) відомчого підпорядкування (внутрішньовідомча, міжвідомча);

5) повноважень: провідні суб'єкти взаємодії (органи прокуратури, слідства, оперативні підрозділи), інші учасники взаємодії з протидії рейдерству (ревізори, аудитори, бухгалтери, арбітражні керівники).

Будь-який прояв соціального управління передбачає систему, комплекс різних пов'язаних між собою завдань. Ці завдання неоднакові за своїм значенням, місцем у загальному ланцюгу подій, способами та часом їх вирішення. Необхідно визначити головну ланку, основне завдання, виконання якого дозволить вирішити всю сукупність проблем. Така вимога стосується і діяльності щодо охорони громадського порядку, власності та боротьби з правопорушеннями, яка здійснюється в порядку взаємодії між міліцією та Службою безпеки. Принцип «головної ланки» у процесі взаємодії полягає у тому, що основна увага суб'єктами взаємодії має бути приділена саме профілактиці правопорушень у корпоративній сфері їх попередження, тобто превентивним заходам [241, с. 26–27].

Взаємодія міліції та Служби безпеки ґрунтується на принципі маневреності, що полягає в оперативності та гнучкості. Звичайно, існує певний план, однак він не може передбачити всі деталі взаємодії, надати чіткий алгоритм узгоджених дій представників двох різних підсистем в умовах постійно змінюваної оперативної обстановки. Це зумовлює необхідність коригування плану.

Координації належить центральне місце в механізмі взаємодії, що особливо проявляється у взаємодії різних за своєю правовою природою суб'єктів – працівників міліції та військовослужбовців служби безпеки. Скоординованість надає співпраці працівників міліції і представників органів Служби безпеки стійкого та цілісного характеру, забезпечує

оптимальний розподіл правоохоронної діяльності, єдність стратегічних і тактичних задумів цих суб'єктів у сфері охорони власності, прав та свобод громадян.

Принцип паритетності дозволяє окресленим службам діяти як рівні, а не підпорядковані один одному суб'єкти. Їх паритетність проявляється в конкретній сфері існуючих відносин між державними суб'єктами правоохоронної діяльності.

Зміст принципу спеціалізації полягає у тому, що працівники органів внутрішніх справ та Служби безпеки повинні виконувати передбачені нормативно-правовими актами, тільки їм властиві завдання та обов'язки щодо охорони громадського порядку, об'єктів власності й боротьби з правопорушеннями у корпоративній сфері [241, с. 28–29].

Принцип взаємодопомоги є однією з найважливіших умов успішної співпраці. Зокрема, велике значення має систематичне взаємне інформування про вчинені правопорушення, хід виконання спільних заходів тощо. Працівники міліції повинні надавати працівникам органів Служби безпеки необхідну для їх правоохоронної діяльності інформацію про оперативну обстановку за місцем провадження їхньої діяльності щодо:

1) економічного змісту ризику рейдерства як виду ризиків господарюючого суб'єкта щодо класифікації методу перерозподілу прав власності за ознакою легітимної діяльності;

2) специфіки сучасного періоду регіональної та галузевої економіки, що сприяє настанню ризику рейдерства (погіршення фінансового стану господарюючих суб'єктів, розширення тіньового сектора економіки, зниження ринкової вартості виробничих активів, зростання соціального невдоволення, перерозподіл адміністративних повноважень, неадаптоване застосування зарубіжних інструментів захисту від ризику рейдерства);

3) зовнішніх і внутрішніх елементів механізму корпоративного управління, що дозволяють виявити нові форми взаємозв'язку чинників інституційного середовища, які сприяють настанню ризику рейдерства;

4) процедури фінансового оздоровлення як комплексного превентивного методу захисту й оптимізації економічних відносин кредитних організацій і підприємств;

5) моделі управління ризиком рейдерства, що складається з п'яти взаємопов'язаних динамічних етапів (визначення цілей, розроблення заходів щодо запобігання настанню ризику, фінансування заходів щодо управління, вплив на ризик, контроль результатів).

Принцип пропорційної відповідальності за наслідки взаємодії не можна реалізувати без обліку та оцінки діяльності суб'єктів взаємодії. Але сьогодні немає надійних критеріїв оцінки спільної діяльності міліції зі Службою безпеки, оскільки немає чіткої системи обліку результатів їх роботи. Серед науковців існують різні підходи щодо питання відповідальності за наслідки взаємодії. Один з них передбачає встановлення для всіх суб'єктів взаємодії рівну (солідарну) відповідальність за вирішення спільного завдання. Відповідно до іншого – ці суб'єкти повинні нести відповідальність лише за той обсяг роботи, який був покладений на них у межах їхньої компетенції, що, на нашу думку, більш доцільно [241, с. 30].

Водночас, на думку О. Фролової, досить природно, що, з одного боку, у зв'язку з винятковою складністю багатоваріантністю зв'язків і взаємодій об'єктів і суб'єктів управління в органах внутрішніх справ, а також досліджуваних і пов'язаних з ними кримінально-правових і кримінологічних явищ і процесів з оточуючим їх навколишнім середовищем, з другого боку, беручи до уваги їх власну внутрішню складність, яка зумовлює прихований або опосередкований середовищем механізм саморозвитку, і досить часто непередбачувані зміни зовнішнього середовища зі стопроцентною точністю описати досліджувані об'єкти та процеси в органах внутрішніх справ, їх практичні результати та ефективність, досліджувані чи пов'язані з ними кримінально-правові та кримінологічні явища і процеси, які постійно змінюються як у просторі, так і в часі, на сучасному рівні розвитку науки і техніки неможливо [244, с. 184].

Дотримання принципу системності взаємодії забезпечуватиме найвищу її ефективність, гармонійне та взаємопов'язане функціонування всіх її складових, оскільки слабкість заходів в одному напрямі стимулюватиме ослаблення інших і, навпаки, посилення однієї зі складових викликатиме

позитивне зрушення інших, взаємопов'язаних напрямів [245, с. 118].

Проаналізувавши принципи взаємодії міліції зі Службою безпеки у боротьбі з рейдерством, необхідно зазначити, що вони не є вичерпними; цей перелік можна продовжувати і звужувати. Але вони мають важливе значення, оскільки, лише розуміючи принципи взаємодії, можна досягти позитивних результатів сумісної правоохоронної діяльності.

Дослідження чинного законодавства, здійснені упродовж двох останніх років, дозволяють стверджувати, що недосконала нормативна база корпоративного права (відсутність прозорості в діяльності наглядових і контрольних органів у процесі здійснення ними перевірок діяльності юридичних осіб; дублювання контрольних функцій різними відомствами й організаціями; створення різних адміністративних бар'єрів) під час реалізації юридичними особами своїх прав, зокрема введення не передбачених законодавством процедур і заборон, зборів і платежів, витребування зайвих документів, а також відсутність адміністративно-правового механізму забезпечення конституційних прав учасників корпоративних правовідносин у процесі виконання правоохоронними органами завдань з визначення наявності ознак злочину права власності на частку активів або капіталу юридичної особи, відповідної частки прибутку цієї юридичної особи, а також частки активів у разі її ліквідації створюють умови для різних суспільно небезпечних діянь у сфері корпоративних відносин.

Водночас, на думку багатьох зарубіжних науковців, адміністративно-правові засади діяльності поліції у боротьбі з рейдерством, зокрема організація взаємодії зі спеціальними службами, є своєрідними індикаторами ефективності правової системи, яка забезпечує оптимальне співвідношення між ринковими та державними важелями регулювання економіки, між адміністративними, правовими та економічними важелями державного регулювання, впливає на ступінь досконалості механізмів використання економічних законів і вирішення економічних суперечностей, ефективної взаємодії всіх підсистем та елементів економічної системи держави [97; 105; 107; 108].

Корпоративні суспільні відносини, що виникають у процесі економічної й організаційно-правової діяльності юридичних осіб, регулюються численними законами та підзаконними актами. Сказане, зокрема, стосується процедур реєстрації, питань банкрутства, інвестиційної діяльності, вирішення проблем повернення боргів і кредитів, злиття, реорганізації підприємств тощо. Тому розслідування злочинів економічної спрямованості щодо рейдерства передбачає знання різних корпоративних правових норм (наприклад, Закону України «Про реєстрацію юридичних осіб» та ін.), норм приватного міжнародного права, цивільно-правових та фінансових норм, що зумовлені правовідносинами у сфері інвестиційної діяльності та контролю над офшорними компаніями, а не тільки кримінальним процесуальним законодавством. За словами В. Швеця, колишнього голови Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, ще немає єдиного розуміння низки ключових понять, необхідних для активної, компетентної та цілеспрямованої боротьби з рейдерством [246], що вимагає організації взаємодії органів внутрішніх справ та Служби безпеки.

Правові моделі організації взаємодії у сучасному законодавстві недостатньо опрацьовані, не узгоджуються, а за низкою напрямів взагалі відсутні. Водночас наявність якісної правової основи забезпечує обов'язковий і діяльний характер взаємодії сторін, закріплює за суб'єктами властиві тільки їм сили і засоби залежно від виконуваних ними основних функцій і рівня компетенції, що і зумовлює необхідність удосконалення взаємодії органів внутрішніх справ та Служби безпеки у боротьбі з рейдерством як основного індикатора ефективності системної правової протидії протиправному поглинанню і захопленню підприємств, деструктивна сутність яких проявляється у підриві економічної безпеки держави, шкоді для міжнародного іміджу та інвестиційної привабливості країни [247, с. 52–53].

Отже, досліджуючи взаємодію органів внутрішніх справ та Служби безпеки України у боротьбі з рейдерством, необхідно зазначити, що під такою взаємодією слід розуміти наявність між ними стійких контактів, які виникають і розвиваються на основі

загальних інтересів з метою боротьби з рейдерством, зміцнення громадського порядку і громадської безпеки під час корпоративних конфліктів, а у функціональному аспекті є тактичним засобом протидії порушенням права власності на майно, капітал, права на управління акціонерними та господарськими товариствами.

Потреба у взаємодії органів внутрішніх справ з органами Служби безпеки щодо боротьби з рейдерством зумовлена низкою обставин: недосконалістю нормативної бази у сфері корпоративних відносин, що є живильним середовищем різних суспільно небезпечних діянь, спрямованих на незаконний перерозподіл власності; відсутністю адміністративно-правового механізму забезпечення конституційних прав учасників корпоративних правовідносин у процесі визначення правоохоронними органами наявності ознак злочину в корпоративній сфері щодо права власності на частку активів, капіталу, прибутку; наявністю складної системи правових норм у сфері корпоративних правовідносин, які знаходяться у площині корпоративного, фінансового, цивільного, цивільно-процесуального, міжнародного приватного, міжнародного, кримінального, кримінально-процесуального та адміністративного права.

Правові моделі організації взаємодії органів внутрішніх справ з органами Служби безпеки у боротьбі з рейдерством, у контексті забезпечення економічної безпеки, у чинному законодавстві недостатньо опрацьовані, а за низкою напрямів оперативно-службової діяльності взагалі відсутні. Водночас наявність якісної правової основи забезпечує обов'язковий і діяльний характер взаємодії сторін, закріплює за суб'єктами властиві тільки їм сили і засоби залежно від виконання ними основних функцій і рівня компетенції, що і зумовлює необхідність удосконалення взаємодії органів внутрішніх справ та Служби безпеки у боротьбі з рейдерством в умовах реформування національної економіки.

Взаємодія органів внутрішніх справ з органами Служби безпеки України ґрунтується на принципах спільності інтересів, безперервності, маневреності, паритетності, спеціалізації, взаємодопомоги, пропорційної відповідальності, системності тощо.

Адміністративно-правові засади взаємодії органів внутрішніх справ з органами служби безпеки у боротьбі з рейдерством в Україні є основними індикаторами ефективності системної правової протидії протиправному поглинанню і захопленню підприємств, деструктивна сутність яких проявляється у підриві економічної безпеки держави та шкоді для інвестиційної привабливості країни.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У БОРОТБІ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ

Соціально-економічні трансформації, що відбуваються в українському суспільстві упродовж останніх років, мають масштабний характер, не тільки охоплюють сферу політичних і економічних відносин, а й суттєво впливають на модернізацію всієї системи соціальних відносин, цінності й життєві орієнтації людей. Проблема трансформаційної інституціалізації боротьби з рейдерством пов'язана з формуванням нових глобальних тенденцій розвитку світового співтовариства, курсом на демократизацію соціальних відносин і формування громадянського суспільства, становленням активних, незалежних і рівноправних суб'єктів соціально-економічних відносин.

Досліджуючи роль органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в тій чи іншій країні, насамперед слід зауважити, що ця роль залежить від того, яке значення для кожної конкретної країни мають корпоративні чинники, що можуть суттєво впливати на ситуацію всередині країни.

Доводиться констатувати, що ще декілька років тому для нашої держави подібні проблеми не мали суттєвого значення, адже вони їй майже не стосувалися.

Початок формування адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з посяганнями на власність в Україні треба віднести до першого етапу державотворення. Уже в Декларації про державний суверенітет, прийнятій Верховною Радою 16 липня 1990 р., серед іншого було проголошено, що Україна «забезпечує захист усіх форм власності» [248].

Аналіз становлення та розвитку державних органів управління корпоративними процесами свідчить про їх певну неадекватність. Проблеми боротьби з рейдерством щораз більше ускладнюються, а різні державні інституції без чіткої координації

своїї діяльності у цій сфері досить часто втрачають реальні можливості щодо їх прогнозування та регулювання. За таких умов у недалекій перспективі ситуація взагалі може вийти з-під державного контролю.

Тому сьогодні актуальним є створення нової, більш гнучкої та оперативної у своїй щоденній діяльності системи, яка повинна виконувати функції, що впливають як з економічної ситуації в Україні, так і з міжнародного досвіду регулювання процесом об'єднання акціонерних та господарських товариств. Основним елементом цієї системи, як ми вже зазначали вище, могли б стати спеціальні підрозділи органів внутрішніх справ України з відповідними повноваженнями, чітким розмежуванням їхніх функцій від інших відомств, які зараз хоч якось стосуються досліджуваної проблематики. Дієвість управління протидією незаконного поглинання, на наш погляд, полягає в належній координації правоохоронної діяльності, розширенні повноважень, матеріально-технічному, кадровому посиленні відповідних підрозділів, утворенні нових необхідних ланок.

Указане вище ілюструється науковими дослідженнями, що проводились у країнах з високоефективною економікою. Як соціальний феномен, рейдерство, його форми і методи, механізми реалізації залежать від багатьох чинників соціального, політичного, правового характеру. Особливістю пострадянських країн, зокрема й України, є те, що одночасно з перехідними тенденціями загальносвітового масштабу – процесами глобалізації світового простору, входженням в інформаційну еру, що характеризують сучасний процес розвитку й опосередковують реалізацію корпоративних прав у суспільстві, – ці держави переживають період політичних, економічних, правових, культурних змін. Унаслідок цього нові якісні перетворення всередині цих країн підсилюються глобальними загальносвітовими змінами, що значною мірою впливає на функціонування інституту боротьби з рейдерством і в українському суспільстві.

У такому контексті цілком слушно розглядати адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні як вагомий чинник управління стабілізаційними процесами соціального порядку й

організації комунікацій між людьми під час корпоративного конфлікту.

Комунікативні взаємодії за своєю природою виражають суб'єктні відносини між людьми. Тому в комунікативних взаємодіях так чи інакше проявляється соціальний статус сторін, які взаємодіють. Отже, комунікативні взаємодії можуть здійснюватися й у режимі паритетності, тобто рівностатусних взаємодій, і в режимі нерівності. Очевидно, що в тому випадку, коли виявляються нерівності у соціальних статусах учасників процесу комунікації, виникає потреба в актуалізації та включенні в комунікативний процес контролю, що може здійснюватися органами внутрішніх справ як уповноваженими координувати комунікативну взаємодію людей у сфері корпоративних конфліктів. У цій ситуації адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством є чинником, який не дозволяє механізму соціальної регламентації надавати привілейований статус одним учасником комунікативного процесу щодо інших і перейти із площини цивільно-правових у площину кримінально-правових та адміністративно-правових відносин.

Відзначимо, що в західноєвропейській науці у ХХ ст. особлива увага приділялася розробці комунікативного аспекту теорії корпоративного поглинання. С. Рід, А. Леджоукс [249] досліджували феномен рейдерства у межах концепції легітимного порядку. За визначенням цих дослідників, корпоративні відносини неможливі без узаконеного (легітимного) узгодження нерівностей між індивідами й групами. Управлінським інструментом такого узгодження і є корпоративні права, що специфічно легітимізує відносини панування й підпорядкування.

Варто звернути увагу й на ту обставину, що для розуміння сутності боротьби з рейдерством особливо важливим є чинник соціальної віднесеності учасників комунікативного процесу, тобто чинник їхньої статусної самоідентифікації.

Чинник статусної самоідентифікації суб'єктів комунікативних взаємодій має особливу значущість для розуміння боротьби з рейдерством як спеціалізованого управлінського інструмента.

Відтак необхідно удосконалити адміністративно-правові

засади діяльності органів внутрішніх справ у контексті оперативно-розшукової та адміністративної (охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки) діяльності, взаємодії з державними органами – суб'єктами боротьби з рейдерством.

Відзначимо, що сучасні процеси соціально-економічних, політичних і правових перетворень в Україні сприяють отриманню певного досвіду, даючи об'єктивну оцінку адміністративно-правовим засадам боротьби з рейдерством та обґрунтовуючи нові перспективні антирейдерські управлінські стратегії. Ці стратегії в практичному аспекті повинні мати чітку перспективну цільову здатність забезпечувати права та свободи учасників корпоративних конфліктів, а також визначати пріоритети й важливі регулятивні заходи, спрямовані на подолання деструктивних тенденцій в окремих галузях економіки й гармонізацію соціально-економічних відносин в українському суспільстві.

Адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні охоплюють суспільні відносини у сфері внутрішніх справ, які пов'язані із забезпеченням особистої безпеки громадян, захистом гарантованих законом прав, свобод та інтересів як окремої особи чи групи осіб, так і суспільства, держави загалом від злочинних та інших протиправних посягань, із попередженням і припиненням злочинів та адміністративних правопорушень, здійсненням оперативно-розшукової діяльності, слідчою практикою, забезпеченням безпеки дорожнього руху, зі здійсненням ліцензійно-дозвільної діяльності (наприклад, видача ліцензій на охоронну діяльність, зберігання зброї тощо), з охороною власності за договорами тощо, тобто суспільні відносини у сфері внутрішніх справ, регулювання і забезпечення яких відповідними нормативними актами поставлене за обов'язок органам внутрішніх справ.

Різноманіття і специфічність завдань органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством, що часто вирішуються в умовах невизначеності, неповної інформації, наявності випадкових чинників і ризику, соціально-психологічних та інших

особливостей осіб, схильних до здійснення правопорушень, а також фактів суб'єктивного тлумачення правових норм, вимагають розробки нової методології управління на основі сучасних інформаційних технологій, наукових методів, комп'ютерної техніки і зв'язку [250, с. 9].

Варто навести точку зору В. Авер'янова та Р. Калюжного, що стосується організації системи інформації в органах внутрішніх справ. Дослідники пропонують враховувати низку вимог, реалізація яких забезпечує ефективність цієї системи, а саме: інформація має бути, по-перше, необхідною; по-друге, достатньою; по-третє, мінімальною; по-четверте, вірогідною; по-п'яте, надійною; по-шосте, сучасною; по-сьоме, оперативною; по-восьме, такою, що може використовуватися для машинної обробки, тобто максимально формалізованою і з максимальною уніфікацією носіїв інформації [251, с. 397].

На думку В. Авер'янова та Р. Калюжного, мінімальність передбачає обмеження збирання та опрацювання інформації лише тими повідомленнями, без яких не можна керувати об'єктом. Достатність означає, що інформація дає вичерпне, повне уявлення про функціонування об'єкта, а також про оптимальні чи близькі до них рішення. Визначаючи необхідність інформації, треба насамперед брати до уваги її значущість для управління кожного виду, частоту створення, взаємозв'язок з іншими видами інформації. Без вірогідності інформації про об'єкт управління не можна організувати його роботу, використовуючи найбільш досконалі методи управління (тому що вони не принесуть бажаних результатів). Підвищення рівня вірогідності інформації В. Авер'янов та Р. Калюжний, зокрема, пропонують здійснити за рахунок скорочення ланок опрацювання, підвищення відповідальності за вірогідність даних, більш широкого впровадження сучасних технологічних засобів тощо [251, с. 398].

Успішному виконанню завдань управління в органах внутрішніх справ значною мірою сприяє функціонування системи їх інформаційного забезпечення, яка здійснює інформаційну підтримку діяльності органів внутрішніх справ у розкритті, розслідуванні та попередженні злочинів, а також у процесі встановлення та розшуку злочинців, надає багатоцільову

статистичну, аналітичну та довідкову інформацію, озброюючи керівників усіх рівнів і ланок, а також рядових працівників органів внутрішніх справ необхідною інформацією і знаннями, перевіряючи, аналізуючи і підсумовуючи отримані ними відомості, статистичні дані та результати.

Сучасні дослідження вчених (О. Остапенка [65], І. Личенко [252]) переконливо свідчать про суттєву, а в багатьох випадках пріоритетну роль системи інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ як ланки, що значною мірою зумовлює ефективність охорони власності (на нашу думку, це повністю стосується й боротьби з рейдерством).

У зазначеному аспекті доцільно внести доповнення до Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України у частині інформаційних ресурсів щодо зареєстрованих в органах внутрішніх справ злочинів, адміністративних правопорушень, подій, які загрожують особистій чи громадській безпеці, надзвичайних подій, вчинених під час корпоративних конфліктів (Додаток 2). Відповідно, доповнення доцільно також внести до Інструкції з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України, Переліку об'єктів обліку баз даних Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України та обліку адміністративних правопорушень (Додатки 3, 4).

Однак доповнення баз даних органів внутрішніх справ інформацією щодо корпоративних конфліктів вимагає посилення контролю за використанням відповідних відомостей, які в окремих випадках можуть містити інформацію, що віднесена до комерційної таємниці. Тому чітке законодавче (на відомчому рівні також) вирішення процедурних питань, пов'язаних із визначенням для кожного правозастосовного органу предмета його відання, повноважень у процесі розгляду і вирішення тієї або іншої категорії проваджень є необхідною умовою, що сприяє зміцненню законності. Все це унеможливить випадки необґрунтованого втручання суб'єктів правозастосування (у нашому випадку – органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів, яким у порядку взаємодії надаються відповідні інформаційні ресурси) у

сферу діяльності акціонерних та господарських товариств, які перебувають у стані організаційно-структурних змін та корпоративних конфліктів, уникнути помилок у реалізації правових актів тощо.

Водночас у сфері корпоративних правовідносин виникають ситуації, які з позицій правової системи або з огляду на склад учасників містять елементи, що відхиляються від ідеальної моделі правозастосування і вимагають від працівників органів внутрішніх справ додаткових пошукових зусиль у процесі розгляду конкретної справи [253, с. 16]. Необхідно відзначити, що викладене вище відповідає думці працівників органів внутрішніх справ, що показало опитування, проведене під час дослідження теми (Додаток 1).

До основних чинників, що гальмують удосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством, належить відсутність належної системи аналітичних досліджень їх розробки і впровадження. Відтак виникає потреба вдосконалення методологічних засад аналітичної діяльності, що створить можливість об'єктивно оцінювати результати службової діяльності міліції, зокрема в боротьбі з рейдерством.

Сучасна методологічна ситуація у дослідженні діяльності міліції України характеризується переходом від уніфікованої методології до різноманітних методологічних засад, парадигм, підходів (протягом 2008–2011 рр. у системі МВС України 4 рази змінювалась методика визначення ефективності службової діяльності [195; 234; 254– 256]). Це, безперечно, плідний процес, який збагачує, вивільняє та стимулює дослідницьку енергію, дозволяє повніше досягнути предмет цієї діяльності, специфічні державно-правові закономірності. Однак наявність значної кількості методологій не наближає, а навпаки, віддаляє від предмета дослідження, гальмує формування практично корисних висновків. Запобігти негативному впливу зазначеного процесу, на нашу думку, можна за умови дотримання принаймні трьох загальнометодологічних положень.

1. Об'єктивна зумовленість обраних методів дослідження визначається його предметом. Саме предмет дослідження (певний

аспект об'єкта) зумовлює вибір дослідницького метода і визначає межі його застосування (перш ніж рахувати, треба визначити, а що ж, власне, слід рахувати).

2. Необхідність установалення єдиної істини, вірогідність якої можна довести і перевірити за допомогою певних об'єктивних критеріїв.

3. Застосування дослідницького методу сприяє розкриттю соціальної сутності явищ, які вивчаються, допомагає з'ясувати те, що приховується. Такою сутністю є здатність явища задовольняти інтереси певної частини соціально неоднорідного суспільства (а інколи і всього суспільства) та відповідати такому визначальному критерію правильності методології, як реальні наслідки впровадження результатів в оперативно-службову практику. Саме практика й визначає, якою ж має бути методологія.

Водночас практика переконливо свідчить про неможливість існування абсолютно нейтральної в аспекті соціальної орієнтації методології соціального пізнання, яка не залежить від загального світогляду, переконань і установок дослідника. А такий світогляд є конкретним продуктом певних соціальних і природних умов, обставин службової діяльності його носія або тієї частини суспільства, інтересам якої об'єктивно відповідають результати дослідження [257, с. 618–619].

Окрім того, як стверджує В. Колпаков, злочини й адміністративні правопорушення як соціальні явища дуже близькі між собою, а межі між ними досить рухомі та надто умовні [258, с. 105], що дає можливість застосовувати єдині математичні підходи для аналізу інформації.

Діюча нині модель оцінювання ефективності діяльності органів внутрішніх справ з урахуванням співвідношень, виведених видатним математиком С. Пуассоном, демонструє, що події поточного періоду пов'язані з минулими діями за принципом, згідно з яким ніщо не відбувається без причини [259, с. 187, 466]. Однак ця модель не відображає особливості корпоративних конфліктів. Основними напрямками аналізу ефективності є: формування системи показників, що характеризують роботу аналізованого об'єкта; якісний аналіз досліджуваного явища (результату); кількісний аналіз цього

явища (результату) [163, с. 73]. Це відповідає дослідженню функцій діяльності органів внутрішніх справ щодо окремих видів злочинів та адміністративних правопорушень, не беручи до уваги взаємозв'язок між цивільно-правовими та фінансовими аспектами корпоративного права, що відповідно утворює систему, в якій неможливо аналізувати зв'язки окремих видів злочинів і адміністративних правопорушень, що були вчинені під час корпоративного конфлікту. Більше того, зміна значення навіть однієї величини в системі обов'язково так чи інакше позначиться на результатах відповідної оцінки.

Для повної характеристики ефективності діяльності ОВС необхідно розглянути оцінку в декількох аспектах, зокрема як функціональну систему та форму реалізації правоохоронної стратегії. Зважаючи на те, що поняття «функціональна система» визначається суто в математичному розумінні щодо статистичної інформації, доцільно погодитися з О. Кальманом, І. Христюк [260], Т. Костецькою [261, с. 624–625] щодо необхідності розробки нормативно-алгоритмічних моделей створення баз даних, проектування організаційних структур, забезпечення надійності функціонування систем загалом.

Чинники, що характеризують рейдерство, можна уявити як два взаємозумовлених блоки інформації, що взаємодіють і відображають стан середовища, в якому реалізуються майнові та фінансові права суб'єктів корпоративного конфлікту; умови, що відображають стан і діяльність органів внутрішніх справ. Однак на вказані чинники, на думку О. Остапенка, впливає профілактика правопорушень, що здійснюється на всіх рівнях та напрямках діяльності державних органів, громадських організацій щодо зменшення негативного впливу окремих соціально-економічних чинників. Неврахування заходів профілактики, у філософському розумінні – заходів, спрямованих на попередження правопорушень, не дасть об'єктивної оцінки діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством [262, с. 9].

Звідси з очевидністю випливає, що аналітичні дослідження адміністративно-правових засад боротьби з рейдерством мають бути об'єктом кількісного математичного аналізу: кримінально-правової статистики, що має своїм об'єктом кількісний аспект

злочинності у сфері корпоративних конфліктів; цивільно-правової статистики, безпосереднім об'єктом якої є кількість цивільних проваджень щодо корпоративних конфліктів, які розглядаються судами; адміністративно-правової статистики, об'єкт якої – кількісний аспект адміністративних правопорушень у сфері корпоративного права.

Наведене вище доводить необхідність внесення змін та доповнень до Системи оцінки діяльності органів внутрішніх справ України з використанням сучасних технологій та прогнозування (Додаток 5).

Раціональне використання інформаційних потоків потребує насамперед визначення видів та обсягу необхідної інформації, яку слід накопичувати в органах внутрішніх справ і їх галузевих службах для повного задоволення потреб у відомостях щодо рейдерства. Доцільно, на наш погляд, погодитися з П. Педюковим, В. Сушенком, О. Лупало, П. Кондартсьвим, М. Свіриним, Л. Шестопаловою, В. Котляром, І. Шкутьком, що під час розробки переліку такої інформації варто брати до уваги рівень управління, на якому вона збирається, накопичується та узагальнюється [213]. Інформація має використовуватися ефективно, тому кожен аналітичний підрозділ повинен володіти визначеною й достатньою інформацією для готування відповідного аналітичного документа.

Остаточна інформація щодо рейдерства базується на інформаційних підсистемах у межах Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України як складових системи інформаційного забезпечення, призначених для збирання, накопичення, зберігання та обробки інформації певних напрямів діяльності, орієнтованих на загальне використання галузевими службами, та має загальновідомчий характер. Показники, що характеризують рейдерство, мають обов'язково вивчатися в динаміці та у порівнянні з аналогічними усередненими показниками, що є в регіоні. Тож оцінка показників ефективності здійснюється шляхом порівняння.

Досліджувати правопорушення у сфері корпоративних конфліктів слід на основі вивчення зосереджених в органах внутрішніх справ, органах юстиції і судів статистичних

відомостей про зареєстровані злочини й адміністративні правопорушення.

Виходячи із загальних положень правової статистики, як правило, така робота розпочинається з аналізу динаміки зареєстрованих правопорушень за звітний період, використовуючи метод постійної бази, що дозволяє виявити принципову тенденцію в динаміці аналізованого періоду.

Розрахунки показників динаміки допомагають визначити, які саме види правопорушень зумовили зміну динаміки всього масиву правопорушень, зареєстрованих упродовж аналізованого періоду.

Однак під час розрахунку показників динаміки слід зважати на те, що чим коротший досліджуваний період, тим менше можливостей для поділу правопорушень на групи і види, оскільки висновки про які-небудь тенденції окремих видів злочинів на основі, наприклад, місячних даних, абсурдні. У цьому разі можна говорити лише про тенденції злочинності. Порівняння ж динаміки не тільки з попереднім періодом, а й з аналогічним періодом минулого відображає так звані сезонні коливання стану правопорядку, що часто бувають досить значними.

Рейдерство як явище, відображене в кримінально-, цивільно- та адміністративно-правовій статистиці, вимагає особливого дослідження, що базується на комплексному підході до аналізу й оцінки оперативної обстановки з огляду на зовнішні чинники (у нашому випадку – порушення корпоративного законодавства), що впливають на стан правопорядку й ефективність діяльності правоохоронних органів. Невирішеним з наукової точки зору залишається питання взаємозв'язку порушень корпоративного права з діями суб'єктів рейдерства у площині кримінальної та адміністративної юрисдикції правоохоронних органів. Окрім того, будь-яка оцінка припускає наявність певних умов та показників. У межах однієї математичної операції показники утворюють деяку взаємопов'язану систему, підпорядковану відповідній логіці. У зв'язку з множинністю параметрів такої системи щодо оцінки порушень корпоративного законодавства кінцеві конкретні результати (крім елементарних ситуацій) залежать від показників, обраних для аналізу.

Кількісний математичний аналіз методів правової статистики застосовується як в умовах визначеності, так і невизначеності. У першому випадку передбачається, що дані для аналізу заздалегідь відомі й фіксовані. Водночас у вітчизняній юридичній літературі з правової статистики відсутня методика дослідження корпоративних порушень [260; 263–265]. На нашу думку, доцільно внести відповідні доповнення у Перелік пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 рр. [217] (Додаток 6).

Однак, як зазначає академік Р.І. Тринько, дослідник економічних процесів у державі, аналіз і оцінка оперативної обстановки щодо рейдерства повинна доповнюватися прогнозом можливого розвитку корпоративних конфліктів у різних галузях економіки [266]. Наразі без цієї інформації аналітичний документ не може визнаватися задовільним.

Розробка методики прогнозу корпоративних конфліктів базується на постулатах економічних наук та дослідженнях у галузі економічної безпеки щодо аналізу рейдерства з позиції правової статистики. Українцям необхідними для підвищення ефективності адміністративно-правових засад боротьби з рейдерством органів внутрішніх справ є, на нашу думку, прогнозування корпоративних процесів і формування на цій основі цілісної політики боротьби з рейдерством, враховуючи на зміни політичної та економічної ситуації в державі (Додаток 7).

Боротьба з рейдерством є складовою економічної безпеки України. У Законі України «Про основи національної безпеки України» [267] до загроз національним інтересам і національній безпеці в економічній сфері віднесено: ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки; нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, зокрема фінансової (фіскальної) політики держави; відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам; зростання кредитних ризиків; неефективність антимонопольної політики та механізмів державного регулювання природних монополій, що ускладнює створення конкурентного середовища в економіці; «тінізація» національної економіки; переважання в діяльності управлінських структур

особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними. Усе наведене відчизняні та іноземні дослідники відносять до причин, які породжують рейдерство у сучасній економіці країни [23; 24; 34; 53; 63; 108; 109; 268].

Розглядаючи практичний аспект цієї проблеми, слід зауважити, що значну увагу проблемам боротьби з економічною злочинністю взагалі та усуненню вказаних вище чинників зокрема приділяє Рада оборони та національної безпеки при Президентові України. До прикладу, рішенням Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2010 р. запропоновано розробити і затвердити Концепцію забезпечення національної безпеки України у фінансовій сфері [269], у якій відображено концептуальні основи організації взаємодії усіх державних органів, яких стосується регулювання корпоративних правовідносин у фінансовій сфері з метою попередження порушень чинного законодавства.

Серед центральних органів виконавчої влади основні повноваження щодо боротьби з рейдерством належать Міністерству внутрішніх справ України. МВС узгоджує свою роботу з діяльністю інших міністерств і відомств України у зазначеній сфері шляхом розробки та прийняття нормативних актів.

Сюди можна віднести Інструкцію від 14 травня 2010 р. Державної служби фінансового моніторингу та МВС України «Про порядок розгляду узагальнених матеріалів Державного комітету фінансового моніторингу в системі органів внутрішніх справ України» [270], яка передбачає взаємодію підрозділів зазначених в Інструкції відомств із метою виявлення та попередження правопорушень кримінального й адміністративного характеру у сфері корпоративних відносин, протидії рейдерству та іншим економічним правопорушенням чинного законодавства.

До найважливіших нормативних актів МВС України щодо організації взаємодії з питань попередження, виявлення, розкриття та розслідування злочинів, зокрема рейдерства, також належать:

– наказ МВС України від 23 листопада 2010 р. № 578 «Про впровадження заходів з підготовки та виконання проектів інформації» [271], що дає змогу ефективно використовувати можливості взаємодії у сфері оперативно-розшукової діяльності

з метою розробки та проведення узгоджених заходів, спрямованих на запобігання, виявлення і розкриття порушень чинного корпоративного законодавства, протидії організованій злочинності щодо незаконного перерозподілу власності та фінансових активів;

– наказ МВС України від 9 серпня 2012 р. № 686 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України» [272]. Цей документ передбачає швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень, вжиття заходів для встановлення і з'ясування обставин злочинної діяльності тощо;

– наказ Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби, Державної податкової адміністрації України від 9 січня 1997 р. № 3/1/2/5/2/2 «Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів» (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 26 лютого 1997 р. за № 54/1858) [273], що дозволяє правоохоронним органам використовувати можливості НЦБ Інтерполу в Україні у боротьбі з рейдерством.

Одним із завдань органів внутрішніх справ є попередження рейдерства за допомогою оперативно-розшукових заходів, передбачених у ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», підставами для проведення яких є:

– по-перше, наявність достатньої інформації про злочини, що готуються або вчинені невстановленими особами, та осіб, які готують або вчинили злочини щодо корпоративних конфліктів, отриманої в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових засобів і способів;

– по-друге, потреба в отриманні розвідувальної інформації в інтересах безпеки суспільства і держави [181]. Крім того, оперативно-розшукові, слідчі та інші підрозділи органів внутрішніх справ у максимально стислий термін з моменту виявлення суспільно небезпечного діяння повинні вжити заходів, спрямованих на виявлення і закріплення доказів, встановлення обставин злочину та умов, що сприяли його вчиненню, забезпечити можливість

відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної потерпілим фізичним та юридичним особам.

У цьому контексті важливе значення мало би проведення загальнодержавної оперативно-профілактичної операції, яку доцільно назвати «Рейдер» [274]. Більшість із центральних органів виконавчої влади – суб'єктів боротьби з рейдерством – мають свої структури на місцях, де якраз і відбувається основна робота щодо протидії незаконному поглинанню підприємств.

Відповідно до Інструкції про організацію та порядок проведення оперативно-профілактичних заходів міські, районні, лінійні органи внутрішніх справ повинні під час їх підготовки провести робочі зустрічі з представниками управлінь Служби безпеки, інших суб'єктів боротьби з рейдерством, на яких обговорити заходи щодо вивчення та використання оперативної інформації з зазначених питань, спільного, із залученням членів громадських формувань, відпрацювання підприємств, на яких відбуваються корпоративні конфлікти, окреслити заходи щодо охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки за місцем розташування об'єктів корпоративних суперечок.

Вказана діяльність має супроводжуватись тісною співпрацею з місцевими органами влади, правоохоронними органами усіх рівнів та органами місцевого самоврядування. Сьогодні така співпраця є особливо важливою, подекуди вирішальною, оскільки можливості фінансування відповідних заходів з державного бюджету вкрай обмежені, існує серйозна потреба їхньої підтримки з боку місцевих бюджетів.

Водночас аналіз статистичних даних щодо стану рейдерства в Україні, який ми здійснили на підставі опублікованих у наукових джерелах відомостей про злочини та адміністративні правопорушення, вчинені під час корпоративних конфліктів, дозволяє зробити висновок про недостатній рівень взаємодії оперативних служб щодо протидії рейдерству і збільшення кількості правопорушень, вчинених під час корпоративних конфліктів і рейдерських атак (Таблиці 3.1, 3.2).

Таблиця 3.1

Корпоративні конфлікти за період 2007-2012 рр.

№ з/п	Форми корпоративних конфліктів	Кількість					
		2007	2008	2009	2010	2011	2012
1	Активи розміщені у різних регіонах держави	12	35	31	36	22	31
2	Наявність офшорного капіталу	3	4	6	2	4	5
3	Негативна оцінка засобів масової інформації	12	9	21	18	22	31
4	Негативна оцінка науковців	4	15	14	17	12	47

Таблиця 3.2

**Кількість
злочинів та адміністративних правопорушень, вчинених під час
корпоративних конфліктів та рейдерських атак у 2007–2012 рр.**

№ з/п	Вид злочину чи адміністративного правопорушення	Кількість					
		2007	2008	2009	2010	2011	2012
1	Цивільно-правових позовів:						
1.1	щодо рейдерських атак	14	32	31	36	39	42
1.2	щодо силових захоплень підприємств	12	21	24	22	12	22
1.3	соціальних конфліктів	2	6	12	9	9	12
2	Порушено кримінальних справ:						
2.1	ст. 128 «Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження»	1	0	0	0	0	0
2.2	ст. 129 «Погроза вбивством»	1	0	2	0	1	0
2.3	ст. 187 «Розбій»	2	1	0	1	0	0
2.4	ст. 189 «Вимагання»	0	1	2	3	0	0
2.5	ст. 202 «Порушення порядку зайняття господарською діяльністю та діяльністю з надання фінансових послуг»	0	1	1	0	0	0
2.6	ст. 205 «Фіктивне підприємництво»	0	1	0	0	0	0
2.7	ст. 206 «Протидія законній господарській діяльності»	0	1	1	1	1	4

2.8	ст. 219 «Доведення до банкрутства»	0	1	0	0	0	0
2.9	ст. 218 «Фіктивне банкрутство»	0	1	0	0	0	0
2.10	ст. 296 «Хуліганство»	1	8	6	10	12	13
2.11	ст. 355 «Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань»	2	1	1	1	0	0
2.12	ст. 357 «Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження»	1	1	2	1	0	0
2.13	ст. 358 «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів»	2	3	2	6	0	0
2.14	ст. 279 «Блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства»	1	1	0	0	0	0
3	Розглянуто кримінальних справ у судах	5	15	11	15	10	-
4	Закрито згідно зі ст. 6 КПК	1	2	2	1	5	-

5	Досудове слідство зупинено (ст. 206 ч. 3 КПК)	2	5	2	7	1	-
5.1	відсоток зупинених від порушених %	25	22,7	12,5	28	50	-
6	Складено адміністративних протоколів	23	43	27	38	12	15

Примітка: Узагальнені показники у строках 3–5.1 за 2012 рік відсутні у зв'язку з уведенням в дію з 20.11.2012 р. Кримінального процесуального кодексу України

Найважливішими причинами такого становища, на нашу думку, є:

- по-перше, низький рівень обміну інформацією між оперативними підрозділами органів внутрішніх справ, служби безпеки, податкової міліції;

- по-друге, відсутність на сьогоднішній день чіткої взаємодії між підрозділами органів внутрішніх справ, Служби безпеки, податкової міліції та інших державних органів – суб'єктів боротьби з рейдерством;

- по-третє, неопрацьованість нових підходів у боротьбі з організованою злочинністю, що визначені в Конвенції Організації об'єднаних націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятій у листопаді 2000 р. (Україна ввійшла до складу 128 держав світу, які підписали цю Конвенцію і два Протоколи до неї [275]);

- по-четверте, недосконалий механізм взаємодії МВС України з відповідними правоохоронними органами держав, які здійснюють інвестиції у привабливі у фінансовому розумінні сектори економіки щодо дослідження можливих рейдерських схем;

- по-п'яте, відсутність науково обґрунтованих рекомендацій щодо діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів усіх рівнів у боротьбі зі злочинами, вчиненими під час незаконного перерозподілу власності та фінансових активів акціонерних товариств, оперативного реагування на рейдерські атаки,

використовуючи арсенал кримінально-процесуального та адміністративного законодавства.

Вирішення вказаних проблем знаходиться у сфері адміністративно-правових заходів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством. Доцільно доповнити та внести зміни до Закону України «Про основи національної безпеки України» (Додаток 8), Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів.

Дослідивши шляхи вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні, можемо стверджувати, що одним з основних чинників, що гальмують удосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у цій сфері, є відсутність належної системи аналітичних досліджень їх розробки та впровадження.

Такі дослідження ефективності адміністративно-правових засад боротьби з рейдерством повинні базуватися на аналізі: кримінально-правової статистики, об'єкт якої – кількісний аспект злочинності, пов'язаної з корпоративними конфліктами; цивільно-правової статистики, безпосереднім об'єктом якої є кількість цивільних справ, що розглядаються судами під час корпоративних конфліктів; адміністративно-правової статистики щодо кількості правопорушень, зумовлених корпоративними конфліктами.

Відомості стосовно рейдерства повинні надходити в інформаційні підсистеми Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ, призначені для збирання, накопичення, зберігання та обробки інформації та орієнтовані на загальне використання галузевими службами.

Шукаючи оптимальні правові шляхи боротьби з рейдерством, необхідно звернути увагу на окремі адміністративно-правові заходи щодо підвищення рівня взаємодії та покращення обміну інформацією між підрозділами органів внутрішніх справ, Служби безпеки, іншими державними органами – суб'єктами боротьби з рейдерством, правоохоронними органами держав, які здійснюють інвестиції у привабливі сектори національної економіки тощо.

ПІСЛЯМОВА

Теорія боротьби з рейдерством у правовій доктрині України перебуває на початкових етапах свого розвитку, водночас є одним з актуальних напрямів науково-дослідницької діяльності щодо правомірної реакції держави на порушення прав, свобод чи інтересів особи, власності та корпоративних прав, спроби їх захисту і відновлення правовими засобами.

З огляду на те, що єдиного правового визначення рейдерства немає, правоохоронні органи можуть надавати різні юридичні оцінки та ухвалювати процесуальні рішення. Закріплення у правових нормах поняття «рейдерство» має на меті створити сприятливі юридичні умови для ефективної боротьби з цим явищем, до того ж визначає конкретні форми й механізми її реалізації, щоб забезпечити захист прав і свобод людини, інтересів держави та створити умови для ефективної діяльності суб'єктів господарювання відповідно до законодавства України.

Наявність багатьох суб'єктів боротьби з рейдерством визначає необхідність закріплення порядку комплексного проведення організаційно-правових та економічних заходів із застосуванням інноваційних, креативних підходів до вирішення конкретних завдань боротьби з порушеннями права власності як підґрунтям економічної безпеки держави.

Сили органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством – це органи та підрозділи, які здійснюють профілактику та запобігають правопорушенням у сфері економіки, борються з незаконним поглинанням підприємств, посяганнями на власність, корпоративні права громадян і організацій, застосовують юрисдикційні повноваження щодо протиправних дій суб'єктів корпоративних суперечок.

До засобів органів внутрішніх справ щодо боротьби з рейдерством належать оперативні та оперативно-технічні засоби, які застосовують відповідно до Закону «Про оперативно-розшукову діяльність», різні види технічних засобів та криміналістичну техніку, що є на озброєнні органів внутрішніх справ.

Основне завдання тактики дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством як системи заходів – забезпечення належного

використання потенціалу підрозділу органів внутрішніх справ у процесі проведення операцій, спрямованих на попередження кримінально та адміністративно караних дій під час незаконного перерозподілу майна та активів.

Профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, – це соціально спрямована діяльність держави, її органів та посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян щодо виявлення причин та умов вчинення дій протиправного характеру, пов'язаних із корпоративним управлінням та фінансово-господарською діяльністю акціонерних товариств, ліквідації чинників незаконного перерозподілу матеріальних благ, створених або пов'язаних з акціонерним товариством, та щодо забезпечення у процесі такої діяльності прав та свобод громадян.

Правові моделі організації взаємодії органів внутрішніх справ з органами Служби безпеки в зазначеній сфері опрацьовано недостатньо, а за низкою напрямів оперативно-службової діяльності вони взагалі відсутні. Водночас наявність якісної правової основи взаємодії щодо боротьби з рейдерством є головним індикатором ефективності системної правової протидії протиправному поглинанню і захопленню підприємств, деструктивна сутність яких виявляється у порушенні економічної безпеки держави, завданні шкоди міжнародному іміджу та інвестиційній привабливості держави.

З огляду на потребу вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством запропоновано внести зміни та доповнення:

а) до ст. 7 «Загрози національним інтересам і національній безпеці України» Закону «Про основи національної безпеки України» щодо механізму правового регулювання корпоративних конфліктів (Додаток 8);

б) до п. 3.2. Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ щодо інформації про корпоративні конфлікти з підстав розподілу майна та фінансових ресурсів (Додаток 2);

в) до п. 5.1. розділу 5 «Порядок формування БД «Факт» Інструкції з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ та Переліку об'єктів

обліку баз даних Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ щодо інформації про корпоративні конфлікти з підстав розподілу майна, фінансових ресурсів (Додаток 3);

г) до розділу «Відомості про правопорушення» Інформаційної картки про адміністративне правопорушення щодо корпоративного конфлікту (Додаток 4);

г) до форми Державного статистичного спостереження № 1-АП (річна) «Звіт про розгляд справ про адміністративні правопорушення та осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності, за 20__ рік» у частині введення розділу 2 «Корпоративні конфлікти» (Додаток 4);

д) до розділу 2 «Профілактична робота» Системи оцінки діяльності органів внутрішніх справ з використанням сучасних технологій та прогнозування щодо кількості зареєстрованих злочинів і адміністративних правопорушень, вчинених під час корпоративних конфліктів (Додаток 5);

е) до розділів 5 та 7 Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ на період 2010–2014 рр. щодо дослідження рейдерства як загрози економічній безпеці та вдосконалення системи інформаційного забезпечення охорони правопорядку під час корпоративних конфліктів (Додаток 6).

ДОДАТКИ

Додаток 1

Підсумки анкетування співробітників органів внутрішніх справ

Під час анкетування, проведеного у Львівському державному університеті внутрішніх справ, Головному управлінні МВС України у Львівській області, управлінні МВС України на Львівській залізниці, було опитано 228 співробітників міліції (100 відсотків), з яких:

- керівництво відділу, відділення, служби – 32%;
- старший та середній склад – 68%;
- співробітники кримінальної міліції, опитані в підрозділах – 58%;
- співробітники кримінальної міліції, які під час опитування перебували на курсах підвищення кваліфікації, – 42%.

Стаж роботи в органах внутрішніх справ:

- до 3 років – 8%;
- від 3 до 15 років – 64%;
- понад 15 років – 28%.

Основні положення, що уточнювалися:

1. Як Ви оцінюєте діяльність органів внутрішніх справ щодо боротьби з рейдерством в Україні?

- а) позитивно – 16%;
- б) негативно – 40,8%;
- в) важко відповісти – 43,2%.

2. Як, на Вашу думку, організована взаємодія органів внутрішніх справ зі Службою безпеки щодо боротьби з рейдерством:

- а) задовільно – 40,4%;
- б) незадовільно – 44,4%;
- в) важко відповісти – 15,2%.

3. Якщо незадовільно, то причинами цього є:

- відсутність ініціативи з боку керівництва ОВС – 40,4%;
- відсутність ініціативи з боку керівництва підрозділів СБУ – 40,6%;

- відсутність зацікавленості у взаємодії співробітників ОВС – 4%;
- відсутність зацікавленості у взаємодії підрозділів СБУ – 3,2%;
- великий обсяг роботи на території, що обслуговується – 0%;
- відсутність правової бази – 11,8%.

4. Чи доцільно включати у Кримінальний кодекс України поняття кримінального рейдерства?

- а) так – 76%;
- б) ні – 7%;
- в) важко відповісти – 17%.

5. Що, на Вашу думку, найбільш суттєво впливає на встановлення взаємозв'язку між порушенням (злочин чи адміністративне правопорушення) і сутністю корпоративного конфлікту?

- а) необхідність у знаннях щодо економіки галузі виробництва – 22%;
- б) необхідність у знаннях щодо бухгалтерського обліку – 25%;
- в) необхідність у знаннях щодо податків – 14%;
- г) низький рівень оперативного супроводу підприємств із високоліквідними фондами, великою часткою іноземних інвестицій, монополістів на регіональних ринках тощо – 27%;
- д) інше – 12%.

6. Як, на Вашу думку, організована аналітична робота у сфері рейдерства?

- а) задовільно – 22%;
- б) незадовільно – 26%;
- в) важко відповісти – 52%.

7. Що, на Вашу думку, підвищить ефективність боротьби з рейдерством:

- внесення змін до відомчих нормативних документів МВС – 16%;
- внесення змін до законів – 24%;
- внесення змін до відомчих нормативних документів суб'єктів боротьби з рейдерством – 4%;

- не можу відповісти – 56%.

8. Як впливає на стан боротьби з рейдерством відсутність оперативно-службової інформації щодо рейдерства?

- а) негативно – 71%;
- б) позитивно – 4%;
- в) важко відповісти – 25%.

9. Чи доцільно, на Вашу думку, доповнити Перелік об'єктів обліку баз даних Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України відомостями щодо рейдерства?

- а) так – 83%;
- б) ні – 10%;
- в) важко відповісти – 7%.

10. Якщо доцільно доповнити Перелік об'єктів обліку баз даних Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України відомостями щодо рейдерства, то причинами цього є те, що:

- у сфері корпоративних правовідносин виникають ситуації, які не врегульовані чинним законодавством – 45%;
- від працівників органів внутрішніх справ вимагають додаткових пошукових зусиль у процесі вирішення конкретної справи – 29%;
- не відповіли на поставлене питання – 26%.

**Положення
про Інтегровану інформаційно-пошукову систему
органів внутрішніх справ України**

(Затверджено Наказом Міністерства внутрішніх справ України від
12 жовтня 2009 р. № 436. Зареєстровано в Міністерстві юстиції
України 28 грудня 2009 р. за № 1256/17272)

Доповнити пункт 3.2. такими словами:

3.2. Джерелами формування інформаційних ресурсів ІПС є:

– зареєстровані в ОВС заяви і повідомлення про злочини та адміністративні правопорушення;

– повідомлення працівників ОВС у разі звернення до них громадян або службових осіб із заявою чи повідомленням про події, які загрожують особистій чи громадській безпеці, або у разі безпосереднього виявлення таких;

– повідомлення про аварії, пожежі, катастрофи, стихійні лиха та інші надзвичайні події, що підлягають реєстрації в ОВС;

– повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи;

– рішення органів (посадових осіб), виконання яких покладено на ОВС відповідно до чинного законодавства;

– **інформація про корпоративні конфлікти щодо розподілу майна, фінансових ресурсів.**

Далі за текстом.

Інструкція
з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України
(Затверджено Наказом Міністерства внутрішніх справ України
від 10 березня 2010 р. № 75)

Доповнити розділ 5 «Порядок формування БД «Факт» і викласти його в такій редакції:

Пункт 5.1. Обліку в БД «Факт» підлягають відомості щодо злочинів (правопорушень), подій, які загрожують особистій чи громадській безпеці, надзвичайних подій, **інформація про корпоративні конфлікти щодо розподілу майна, фінансових ресурсів**, викладені у заявах (повідомленнях, рапортах) та зареєстровані у черговій частині ОВС згідно з Переліком об'єктів (додаток 1).

Внести доповнення до Переліку об'єктів обліку баз даних Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України.

(Додаток 1 до Інструкції з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України)

Доповнити:

Стовпчик 2. БД «Факт»

г) події, що не містять явних ознак злочину, в тому числі аварії, пожежі, катастрофи, стихійні лиха та інші надзвичайні події, **корпоративні конфлікти щодо розподілу майна, фінансових ресурсів**.

Стовпчик 3. Злочин, правопорушення, подія, надзвичайна подія, **корпоративний конфлікт**.

Далі за текстом.

Інформаційна картка про адміністративне правопорушення
(Додаток 1 до Наказу МВС України від 22 травня 2002 р. № 470
«Про затвердження зразка інформаційної картки про адміністративне правопорушення, Статистичного звіту за формою 1-АП про адміністративну діяльність працівників органів внутрішніх справ, інших правоохоронних і державних органів та представників громадських формувань і інструкцій про порядок їх заповнення (складання)» (зі змінами))

Розділ «ВІДОМОСТІ ПРО ПРАВОПОРУШЕННЯ»

Доповнити графу 16 та викласти у такій редакції:

Вчинено: на зборах – 1, на мітингу – 2, на демонстрації – 3, на виборах – 4, в інших місцях масових заходів – 5, в умовах стихійного лиха – 6, за надзвичайних умов – 7, **під час корпоративного конфлікту – 8**; за інших обставин – 9.

Далі за текстом.

Форма державного статистичного спостереження № 1-АП (річна) «Звіт про розгляд справ про адміністративні правопорушення та осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності, за 20__ рік»

(Затверджено Наказом Державного комітету статистики України від 22 вересня 2009 р. № 354)

Доповнити Розділ 2. Корпоративні конфлікти приміткою:

Заповнюється тільки органами МВС України, згідно з Інструкцією щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 1-АП «Звіт про розгляд справ про адміністративні правопорушення та осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності» (Затверджено Наказом Державного комітету статистики України від 26 жовтня 2009 р. № 405. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11 листопада 2009 р. за № 1056/17072).

**Система
оцінки діяльності органів внутрішніх справ України
з використанням сучасних технологій та прогнозування**
(Затверджено Наказом МВС України від 20 січня 2011 р. № 17)

Доповнити Розділ 2. Профілактична робота положеннями, що виділено.

2.2	Результати роботи	<p>Кількість зареєстрованих злочинів, передбачених ст. 395 Кримінального кодексу України (порушення правил адміністративного нагляду). Виявлено осіб (за закінченими розслідуваннями кримінальних проваджень). Кількість зареєстрованих злочинів, учинених під час корпоративних конфліктів. Кількість виявлених адміністративних правопорушень, передбачених ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису). Кількість виявлених адміністративних правопорушень під час корпоративних конфліктів.</p>	<p>Розрахункові щомісячні показники</p> <p>Розрахункові щомісячні показники</p>	<p>БД «Статистика»</p> <p>БД «Адміністративна практика»</p>	<p>Позитивно</p> <p>Позитивно</p>
-----	-------------------	--	---	---	-----------------------------------

Перелік

пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 рр.
(Затверджено Наказом МВС України від 23 липня 2010 р. № 347)

Пріоритетні

напрями наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 рр.
5. Кримінологічний аналіз та прогнозування злочинності
(рекомендована тематика наукових досліджень, додаток 5)

Доповнити п. 10 та викласти у такій редакції:

п.10. Науковий аналіз корупції та **рейдерства** як загрози економічній безпеці.

7. Інформаційно-довідкове забезпечення протидії злочинності
(рекомендована тематика наукових досліджень, додаток 7)

п. 13. Удосконалення системи інформаційного забезпечення охорони правопорядку під час корпоративних конфліктів.

**Статистичні дані
щодо стану корпоративних конфліктів, під час яких
застосовувались технології рейдерства, в Україні**

1. Кількість корпоративних конфліктів, під час яких застосовувались технології рейдерства, за регіонами України						
№ з/п	Регіон	Кількість				
		2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1	АР Крим	6	5	3	2	3
2	Вінницька обл.	3	5	5	3	5
3	Волинська обл.	0	1	1	3	3
4	Дніпропетровська обл.	6	4	7	3	5
5	Донецька обл.	4	6	3	2	2
6	Житомирська обл.	0	1	2	6	3
7	Закарпатська обл.	1	1	2	4	7
8	Запорізька обл.	3	4	3	1	2
9	Івано-Франківська обл.	0	2	3	5	2
10	Київська обл.	2	5	2	1	2
11	Кіровоградська обл.	0	1	3	2	5
12	Луганська обл.	5	3	2	1	1
13	Львівська обл.	1	2	3	4	4
14	Миколаївська обл.	1	1	2	2	0
15	Одеська обл.	3	5	3	3	2
16	Полтавська обл.	0	2	2	2	5
17	Рівненська обл.	0	1	1	0	1
18	Сумська обл.	0	4	2	3	2
19	Тернопільська обл.	0	1	0	3	1
20	Харківська обл.	5	6	5	2	3
21	Херсонська обл.	2	3	4	3	2
22	Хмельницька обл.	1	0	1	2	4
23	Черкаська обл.	1	0	1	2	1
24	Чернівецька обл.	0	1	1	0	1
25	Чернігівська обл.	2	2	1	3	2
26	м. Київ	7	2	7	5	1
27	м. Севастополь	1	0	1	1	7
28	Усього	54	68	70	68	76

Продовження таблиці

2. Розподіл кількості корпоративних конфліктів за галузями національної економіки

№ з/п	Галузі національної економіки, в яких зареєстровано корпоративні конфлікти	Кількість				
		2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1	Машинобудування	1	11	8	4	2
2	Електроенергетика	1	4	4	4	1
3	Легка промисловість	11	4	6	2	1
4	Деревообробна промисловість	8	12	3	8	4
5	Сільське господарство	6	7	7	14	12
6	Автомобільна промисловість	3	1	3	2	2
7	Приладобудування	3	4	1	1	0
8	Хімічна промисловість	2	0	0	1	0
9	Будівництво	2	6	7	0	3
10	Торгівля	9	13	14	2	10
11	Харчова промисловість	8	4	2	21	31
12	Інші	0	2	15	9	10
13	Усього	54	68	70	68	76

3. Кількість корпоративних конфліктів за розмірами статутного капіталу та обсягами оборотних коштів

№ з/п	Структура бізнесу	Кількість				
		2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1	малий	23	19	25	24	12
2	середній	22	45	39	42	64
3	великий	9	4	6	2	0

Продовження таблиці

4. Кількість корпоративних конфліктів за суб'єктами рейдерства

№ з/п	Суб'єкти рейдерства	Кількість				
		2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1	співзасновники, між якими виник конфлікт із приводу розподілу прибутку або напрямків розвитку підприємства	13	15	11	15	9
2	міноритарні акціонери, які намагаються захопити підприємство	15	14	8	5	24
3	конкуруючі організації	3	14	5	21	23
4	представники регіональної влади	7	12	23	6	4
5	рейдерські організації, що діяли спільно з організованими злочинними групами	16	13	23	21	16

5. Кількість корпоративних конфліктів за формами рейдерства

№ з/п	Форми рейдерства	Кількість				
		2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1	«силове» підприємництво	25	12	5	4	4
2	навмисне, фіктивне (штучне) банкрутство	5	6	5	6	14
3	шахрайство з реєстром або акціями	7	4	1	2	11
4	заміщення активів	4	12	6	11	9
5	установлення контролю над менеджментом, змова з посадовими особами	6	23	44	37	23

6. Кількість корпоративних конфліктів за видом встановлення контролю над менеджментом

№ з/п	Шляхи встановлення контролю	Кількість			
		2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1	Реприватизація	1	0	0	0
2	Придбання (скупка акцій)	12	9	4	4
3	Невигідна тендерна пропозиція	3	0	0	0
4	Отримання контролю під час процедури банкрутства	5	1	12	14
5	Додаткова емісія акцій	1	14	2	1
6	Адміністративне перепідпорядкування	1	14	22	23

Продовження таблиці

7. Розподіл кількості корпоративних конфліктів за метою

№ з/п	Отримання прибутку шляхом	Кількість				
		2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1	захоплення у власність	27	33	47	45	61
2	реалізації виробничих активів	4	9	8	5	3
3	реалізації нерухомості	4	10	6	6	4
4	реалізації майна	7	13	6	4	2
5	реалізації цінних паперів	12	3	3	8	6

8. Недоліки корпоративного управління, які сприяли рейдерству

№ з/п	Внутрішні аспекти	Кількість				
		2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1	внутрішні конфлікти менеджменту	3	12	6	2	4
2	конфлікти між менеджментом і власниками	5	12	4	4	0
3	відсутність системи мотивації менеджменту	22	26	14	3	0
4	відсутність концепції ризик-менеджменту	22	13	43	56	67
5	відсутність взаємодії з міліцією	2	5	3	3	5
Зовнішнє середовище						
6	відсутність ділових контактів з реєстратором	2	1	1	0	0
7	недостатній контроль за змінами у складі акціонерів	12	22	26	4	2
8	відсутність постійних контактів з бізнес-партнерами	16	7	6	8	4
9	відсутність контактів з органами влади	12	10	22	46	54
10	наявність негативних судових рішень у господарських спорах	11	25	13	8	12
11	несприятливе зовнішнє соціальне оточення	1	3	2	2	4

Продовження таблиці

9. Збитки, завдані національній економіці внаслідок рейдерських атак

№ з/п	Види збитків	Сума, млн. гривень				
		2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.*
1	Прямі збитки в економіці	3,4	6,2	12,7	8,9	14,2
2	Збитки унаслідок погіршення інвестиційного клімату	2,5	4,3	2,1	2,2	3,1
3	Втрати у сфері зовнішньоекономічної діяльності	3,2	12,3	5,9	12,3	9,7

Примітка: * показник оціночний

Про основи національної безпеки України

(Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV.

Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351)

Доповнити ст. 7 «Загрози національним інтересам і національній безпеці України» і викласти у такій редакції:

Стаття 7. Загрози національним інтересам і національній безпеці України

в економічній сфері:

істотне скорочення внутрішнього валового продукту, зниження інвестиційної та інноваційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу, скорочення досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку;

ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки;

нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі фінансової (фіскальної) політики держави; відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам; зростання кредитних ризиків;

відсутність ефективного механізму правового врегулювання корпоративних конфліктів;

критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромислового комплексу, системах життєзабезпечення; загострення проблеми підтримання в належному технічному стані ядерних об'єктів на території України;

Далі за текстом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берназ П. В. Рейдерство в Україні: визначення поняття / П. В. Берназ, О. О. Серета // Південноукраїнський правничий часопис. – 2008. – № 1. – С. 82–84.
2. Живко З. Б. Рейдерство: фермент ринкової економіки : [монографія] / Зінаїда Богданівна Живко. – Львів : Ліга-Прес, 2009. – 270 с.
3. Противодействие рейдерству [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.notaryfund.ru/pics/reid>
4. Писанець А. А. Рейдерство в Україні як суспільно небезпечне явище / А. А. Писанець // Право і суспільство. – 2010. – № 2. – С. 130–134.
5. Прожерина А. Н. Криминологическое изучение и предупреждение преступлений, связанных с противоправным поглощением юридических лиц (рейдерством) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / А. Н. Прожерина. – М., 2010. – 24 с.
6. Бєліков О. Рейдерство в Україні – реалії сьогодення / Олег Бєліков // Юридичний журнал. – 2007. – № 4. – С. 105–109.
7. Журавель В. П. Противодействие рейдерству : практ. пособие / В. П. Журавель, Е. И. Тимошенко, А. И. Дичек. – Киев : Изд-во Европ. ун-та, 2009. – 416 с.
8. Москаленко С. М. Рейдерство: загальна характеристика, окреслення проблеми та шляхи боротьби / С. М. Москаленко // Юридичний журнал. – 2007. – № 3. – С. 117–119.
9. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14 травня 1992 р. № 2343-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 31. – Ст. 440.
10. Класифікації поглинання акціонерних товариств. Рейдерське поглинання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/6_NiTSB_2009/Economics/42021.doc.htm
11. Мельник М. І. Організаційно-правовий механізм подолання рейдерства в Україні: суть та основні напрямки вдосконалення / М. І. Мельник // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – 2009. – № 1. – С. 285–294.
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів : Закон України від 15 грудня 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 9. – Ст. 77.
13. Про заходи щодо посилення захисту прав власності : Указ

Президента України від 12 лютого 2007 р. № 103/2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>

14. Про утворення Міжвідомчої комісії з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2007 р. № 257 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>

15. Кальман О. Г. Рейдерство: причини та заходи протидії / Олександр Григорович Кальман, Микола Анатолійович Погорецький // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 3. – С. 150–160.

16. Скалозуб Л. П. Організаційні засади протидії рейдерству в Україні / Л. П. Скалозуб, В. І. Василичук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2009. – № 3. – С. 429–436.

17. В Севастополі совершена попытка захвата рейдерами судоремонтного заводу // Сайт Інформаційного агентства «ЛігаБизнесІнформ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.liga.net/news>

18. Барбаш А. Кто владеет «Квazarом» / А. Барбаш // Дело. – 2009. – № 2. – С. 2.

19. Коли загине рейдерство? // День. – 2007. – 8 лютого [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/176815>

20. Трибуна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tribuna.com.ua/news/115278>

21. Про затвердження плану заходів щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 червня 2010 р. № 1199 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

22. Акімов В. В. Облікова складова національного рейдерства / В. В. Акімов // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 41. – С. 304–308.

23. Андрушків Б. М. Про проблеми рейдерства в Україні з позицій науки / Б. М. Андрушків // Економіка та держава. – 2008. – № 2. – С. 15–18.

24. Берlach Ю. Організаційні заходи протидії рейдерству в Україні / Юрій Берlach // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 11. – С. 109–111.

25. Берlach Ю. А. Діяльність органів державної влади у сфері протидії рейдерству в Україні / Ю. А. Берlach // Право і безпека. – 2008. – № 7. – С. 167–172.

26. Берlach Ю. А. Правове визначення рейдерства / Ю. А. Берlach // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 1. – С. 60–62.

27. Берназ П. В. Рейдерство в Україні: визначення поняття / П. В. Берназ, О. О. Серета // Південноукраїнський правничий часопис. – 2008. – № 1. – С. 82–84.
28. Беліков О. Рейдерство в Україні – реалії сьогодення / Олег Беліков // Юридичний журнал. – 2007. – № 4. – С. 105–109.
29. Беліков О. Чи насправді грінмейлери є санітарами бізнесу? / Олег Беліков // Юридичний журнал. – 2007. – № 3. – С. 120–123.
30. Беліков О. Можливі шляхи протидії рейдерським захопленням / Олег Беліков // Юридичний журнал. – 2007. – № 5. – С. 115–118.
31. Беліков О. «Золотий парашут» як метод захисту від рейдерства / Олег Беліков // Юридичний журнал. – 2007. – № 11. – С. 104–109.
32. Беліков О. Використання реєстратора як важеля тиску: чи можна цього уникнути? / Олег Беліков // Юридичний журнал. – 2007. – № 7–8. – С. 175–177.
33. Богатирьов І. Рейдерство в Україні / Іван Богатирьов // Вісник прокуратури. – 2007. – № 11. – С. 124–128.
34. Галунько В. В. Напрями правової протидії рейдерству / В. В. Галунько // Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. – 2007. – № 37. – С. 36–40.
35. Гуторова Н. Щодо встановлення кримінальної відповідальності за рейдерство / Наталія Гуторова // Юридичний радник. – 2007. – № 2. – С. 6–9.
36. Дічек О. Рейдерство в Україні: правові ознаки і шляхи запобігання / Олександр Дічек, Юрій Нікітін // Юридична Україна. – 2008. – № 5. – С. 97–101.
37. Єфименко А. Рейдерство або ринок контролю / Анатолій Єфименко // Юридичний журнал. – 2008. – № 11. – С. 116–122.
38. Єфименко А. Реформа українського корпоративного права як необхідна складова євроінтеграційного процесу / Анатолій Єфименко // Юридичний радник. – 2007. – № 4. – С. 32–43.
39. Кабилу А. М. Рейдерство и враждебные поглощения: сущность, виды, методы защиты / А. М. Кабилу // Вісник економічної науки України. – 2007. – № 2. – С. 53–58.
40. Каганець А. «Рейдерство» – нова галузь українського законодавства? / Антон Каганець // Юридичний радник. – 2007. – № 1. – С. 41–43.
41. Хатнюк-Кункевич Ю. А. Особливості протидії рейдерству в Україні / Ю. А. Хатнюк-Кункевич // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 3. – С. 150–160.
42. Кальницький Р. Законодавець VS рейдери / Руслан Кальницький, Олексій Пеліхов // Юридичний радник. – 2007. – № 2. – С. 30–31.
43. Кісілюк Е. Кримінально-правова основа протидії рейдерству /

Едуард Кісілюк // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 1. – С. 111–114.

44. Колесник М. А. Компетенція правоохоронних органів України у сфері протидії рейдерству / М. А. Колесник // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 4 (47). – С. 97–106.

45. Коломієць-Людвіг Є. П. Проблеми правового регулювання злиття та поглинання господарських товариств / Є. П. Коломієць-Людвіг // Юриспруденція: теорія і практика. – 2009. – № 9. – С. 27–33.

46. Компанієць В. Рейдерство в історії та літературі / Віктор Компанієць // Юридичний журнал. – 2010. – № 6. – С. 126–131.

47. Костин І. Банки і «рейдери» – опасность для экономики / Илья Костин // Юридичний радник. – 2007. – № 2. – С. 28–29.

48. Крутов В. Правове забезпечення протидії рейдерству в Україні / В. Крутов, Ю. Берлач // Право України. – 2009. – № 9. – С. 133–139.

49. Куц В. Рейдерство: кримінально-правовий аспект / Віталій Куц, Микола Арманов // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 10. – С. 128–131.

50. Лопашенко Н. А. Рейдерство / Н. А. Лопашенко // Законность. – 2007. – № 4. – С. 8–11.

51. Мельник М. І. Організаційно-правовий механізм подолання рейдерства в Україні: суть та основні напрямки вдосконалення / М. І. Мельник // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – 2009. – № 1. – С. 285–294.

52. Овчинский В. С. Рейдеромафия / В. С. Овчинский // Огонек. – 2007. – № 16. – С. 19.

53. Орлеан А. Рейдерство: загальна характеристика та правові засоби протидії / Андрій Орлеан, Наталія Якимчук // Вісник Академії прокуратури України. – 2007. – № 4. – С. 34–40.

54. Орлеан А. Щодо криміналізації рейдерства / Андрій Орлеан, Роман Дурдієв // Вісник Академії прокуратури України. – 2007. – № 8. – С. 83–88.

55. Орлеан А. Незаконне заволодіння активами юридичних осіб в Україні / Андрій Орлеан // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2008. – № 4. – С. 41–46.

56. Орлеан А. Перспективи вдосконалення кримінально-правових засобів протидії рейдерству в Україні / Андрій Орлеан // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Прогаляни у кримінальному законодавстві: тези і реф. доповідей Міжнародного симпозіуму 12–13 вересня 2008 р. – Львів, 2008. – С. 136–140.

57. Осиновский А. Д. Защита бизнеса – забота самих владельцев бизнеса / А. Д. Осиновский // Враждебные поглощения в Украине. – 2007. – № 3. – С. 13–17.

58. Паламарчук Г. Особливості рейдерства в Україні та політика його подолання / Г. Паламарчук, Л. Венгер // Економіка України: політико-економічний журнал. – 2007. – № 9. – С. 38–45.

59. Пашенко О. Антирейдерське законодавство: аналіз окремих положень / Олександр Пашенко // Юридичний радник. – 2007. – № 2. – С. 23–27.

60. Плешакова О. А. Затраты на враждебное поглощение в десятки раз ниже стоимости объекта / О. А. Плешакова // Коммерсант. – 2004. – № 12. – С. 20.

61. Потапенко В. Аналіз можливостей використання іноземних компаній для антирейдерського захисту / Володимир Потапенко // Юридичний радник. – 2007. – № 2. – С. 18–22.

62. Пустовойт Є. Вища судова інстанція України змінила позицію щодо запобігання рейдерським атакам? / Євген Пустовойт // Юридичний журнал. – 2008. – № 12. – С. 129.

63. Рахуба С. В. Рейдерство: загальна характеристика / С. В. Рахуба // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 1. – С. 62–63.

64. Санін Б. В. Інформація – ключ к успіху в боротьбі з рейдером / Богдан Владимирович Санін // Враждебные поглощения в Украине. – 2007. – № 3. – С. 9–12.

65. Остапенко О. І. Адміністративно-правове забезпечення захисту права власності в Україні: [навч. посіб.] / О. І. Остапенко, Л. О. Остапенко. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. – 210 с.

66. Скалзуб Л. П. Організація супроводження кримінальних справ у діяльності підрозділів державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України / Л. П. Скалзуб // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 3. – С. 206–215.

67. Слободчикова М. К. Способи перехвату корпоративного контролю / М. К. Слободчикова, О. А. Ткаченко // Враждебные поглощения в Украине. – 2007. – № 3. – С. 4–9.

68. Смітюх А. Система захисту акціонерного товариства від недружнього поглинання / Андрій Смітюх // Юридичний журнал. – 2007. – № 5. – С. 110–114.

69. Смітюх А. Грінмейл: поняття та правова сутність / Андрій Смітюх // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 7. – С. 20–22.

70. Смітюх А. Щодо причин поширення в Україні практики корпоративних загарбань («сірого» та «чорного» корпоративного

рейдерства) / Андрій Смітюх // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 5. – С. 7–10.

71. Солодко Є. Боротьба із рейдерством на законодавчому рівні – доцільність і перспективи / Євгеній Солодко // Юридичний журнал. – 2007. – № 4. – С. 110–111.

72. Тісунова В. М. Міжнародна практика та українська дійсність ворожих поглинань акціонерних товариств / В. М. Тісунова, В. О. Шокун // Південноукраїнський правничий часопис. – 2008. – № 2. – С. 73–77.

73. Тюрін С. Звідки та куди йде рейд? / Сергій Тюрін // Юридичний радник. – 2007. – № 2. – С. 32–33.

74. Устименко Т. П. Шляхи подолання «рейдерства» в Україні / Т. П. Устименко // Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. – 2007. – № 37. – С. 365–371.

75. Хахимов Т. А. Враждебные поглощения. Технология, стратегия и тактика нападения / Т. А. Хахимов // Слияния и поглощения. – 2003. – № 1. – С. 33.

76. Хомич Ю. Зарубежная практика защиты от недружественных поглощений / Юлия Хомич // Юридичний радник. – 2007. – № 4. – С. 95–99.

77. Черних Д. Протидія «рейдерству»: теоретико-правовий аспект / Денис Черних // Вісник прокуратури. – 2007. – № 5. – С. 64–69.

78. Чистяков З. Н. Украина: рейдеры не сдаются / Захар Николаевич Чистяков // Враждебные поглощения в Украине. – 2007. – № 1. – С. 59–64.

79. Шахрай В. Уперше на законодавчому рівні українські парламентарі спробують визначити поняття «рейдерство» / Володимир Шахрай // Юридичний радник. – 2007. – № 2. – С. 15–17.

80. Шемчук В. Рейдерство та корупція / Віктор Шемчук // Вісник прокуратури. – 2006. – № 11. – С. 13–18.

81. Юдін І. Рейдеру можна дати по шапці / Ігор Юдін // Віче. – 2007. – № 7–8. – С. 34–35.

82. Анісімов С. Н. Рейдерство в России. Особенности национального захвата / Сергей Николаевич Анисимов. – СПб. : Невский проспект, Вектор, 2007. – 217 с.

83. Астахов П. А. Противодействие рейдерским захватам / П. А. Астахов. – М. : Эксмо, 2007. – 240 с.

84. Беликов О. А. Превентивные методы защиты, или как противостоять рейдерскому захвату / О. А. Беликов. – К : Юстиниан, 2007. – 72 с.

85. Борисов Ю. Д. Рейдерские захваты. Узаконенный разбой / Юрий Дмитриевич Борисов. – СПб. : Питер-Пресс, 2008. – 224 с.

86. Василенко П. Обережно: рейдери! / Петро Василенко. – К. : Знання України, 2007. – 100 с.

87. Депамфилис Д. Слияния, поглощения и другие способы реструктуризации компании. Процесс, инструментарий, примеры из практики, ответы на вопросы: пер. с англ. / Доналд Депамфилис. – М.: Олимп-Бизнес, 2007. – 960 с.
88. Зайцев И. Рейдерство в Украине. Как защитить предприятие / И. Зайцев, В. Кульпинов. – К.: Тандем, 2008. – 160 с.
89. Зеркалов Д. В. Антирейдер : пособие / Д. В. Зеркалов. – К.: Дакор, КНТ, Основа, 2007. – 224 с.
90. Зеркалов Д. В. Рейдеры : пособие / Д. В. Зеркалов. – К.: КНТ, 2007. – 118 с.
91. Ионцев М. Г. Корпоративные захваты: слияния, поглощения, гринмэйл / М. Г. Ионцев. – М.: Ось-89, 2003. – 176 с.
92. Кравец Ю. И. Защита бизнеса от рейдерских атак: методические рекомендации / Ю. И. Кравец. – Изд. 2-е, изм. и доп. – Одесса: Феникс, 2009. – 24 с.
93. Осипенко О. В. Защита компании от недружественного поглощения и корпоративного шантажа : учеб. пособ. / О. В. Осипенко. – М.: Юркнига, 2005. – 208 с.
94. Пряникова Ю. Продать страну, но не Родину / Юлия Пряникова. – Комп&ьюН. – 23 декаб. 2005 г. – 12 янв. 2006 г. – № 51/52 (463/464). – С. 51–55.
95. Туник И. Ю. Антирейдер : пособие по противодействию корпоративным захватам / И. Ю. Туник, В. М. Поляков. – СПб.: Питер, 2007. – 208 с.
96. Фаенсон М. И. Рейдерство (недружественный захват предприятий): практика современной России / М. И. Фаенсон, А. А. Пиманова. – М.: Альфа-Пресс, 2007. – 117 с.
97. Шишлянникова О. Ю. Выявление механизмов недобросовестных корпоративных захватов и выработка предложений по противодействию их использованию (с учетом мирового опыта) / [кол. авт.: Ю. А. Данилов, С. А. Денисов, П. Ю. Дробышев и др.]. – М.: ТЕИС, 2004. – 191 с.
98. Янукович объявил «рейдерство» общенациональным бедствием. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://obkom.net.ua/news/2007-02-02/0824.shtml>
99. Сибиряков С. Про рейдерство і не лише. / С. Сибиряков // MBS Journal [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mbsjournal.com>
100. Калашников О. Деякі питання інформаційно-аналітичного забезпечення безпеки бізнесу, зокрема захист від недружнього поглинання / Олександр Калашников // Антирейдер. – Львів, 2007. – С. 9–15.
101. Захарченко – все о рейдерстве в Украине. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://community.hiblogger.net/vse_o_reiderstv/tag

102. Домашенко С. Держава і боротьба з рейдерами: початок покладено / Сергій Домашенко // Антирейдер. – Львів, 2007. – С. 42–49.

103. Конєва Ю. В. Недружні поглинання і економічна безпека підприємства / за матеріалами «МА-communication» [http://nacbez.](http://nacbez. [Електронний ресурс].) – Режим доступу: <http://www.delo.pres.ru>

104. Андрєєв Д. О. Адміністративно-правові засоби захисту прав власників цінних паперів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Д. О. Андрєєв. – К., 2008. – 20 с.

105. Бєседин М. Ю. Механизм обеспечения экономической безопасности хозяйствующих субъектов от недружественных поглощений : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / М. Ю. Бєседин. – М., 2007. – 17 с.

106. Брагин Д. В. Организационно-экономические механизмы слияния и поглощения предприятий корпоративного типа в Российской Федерации : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / Д. В. Брагин. – СПб., 2006. – 21 с.

107. Васильченко К. В. Оперативно-розыскная деятельность в процессе выявления и раскрытия криминального рейдерства : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика; оперативно-розыскная деятельность» / К. В. Васильченко. – Тюмень, 2010. – 22 с.

108. Грачев В. А. Адаптивное управление предприятием в условиях противодействия противоправному захвату : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / В. А. Грачев. – Тверь, 2008. – 29 с.

109. Громова Е. В. Методы и инструменты управления риском рейдерства предприятий и организаций : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / Е. В. Громова. – Пенза, 2010. – 25 с.

110. Кирєєв А. Ю. Рейдерство в российской экономике: сущность, тенденции и возможности противодействия : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / А. Ю. Кирєєв. – М., 2008. – 24 с.

111. Нєстеренко В. Ю. Управління ризиком рейдерського захоплення на прикладі автотранспортних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (автомобільний транспорт і дорожнє будівництво)» / В. Ю. Нєстеренко – К., 2010. – 19 с.

112. Рябота В. В. Реалізація прав акціонерів при злитті, приєднанні та поглинанні акціонерних товариств в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / В. В. Рябота. – К., 2008. – 16 с.

113. Скиданова Л. А. Рейдерство как социально-экономический феномен : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. социол. наук : спец. 22.00.03 «Экономическая социология и демография» / Л. А. Скиданова. – М., 2010. – 23 с.

114. Тарханова З. Э. Функционирование института рейдерства в Российской Федерации : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : спец. 08.00.01 «Экономическая теория» / З. Э. Тарханова. – Владикавказ, 2008. – 26 с.

115. Костромитинова Е. С. Кризисный PR – неременная составляющая корпоративних конфликтов / Е. С. Костромитинова // Враждебные поглощения в Украине. – 2007. – № 0 (пилотный номер). – С. 36.

116. Земцов А. Защита и нападение. Как трансформируется рынок рейдерских услуг / А. Земцов // Слияния и поглощения. – 2005. – № 7/8. – С. 53–57.

117. Земцов А. Жажда знаний / А. Земцов // Слияния и поглощения. – 2005. – № 10. – С. 80–85.

118. Земцов А. Рейдеры разозлили «питерских». Правоохранительные органы начали борьбу с недобросовестными судьями / А. Земцов // Слияния и поглощения. – 2005. – № 11. – С. 89–95.

119. Ионцев М. Г. О некоторых превентивных способах защиты предприятия от недружественного поглощения / М. Г. Ионцев // Слияния и поглощения. – 2004. – № 3. – С. 53–57.

120. Ионцев М. Г. О множественности реестров / М. Г. Ионцев // Слияния и поглощения. – 2004. – № 4. – С. 52–56.

121. Ионцев М. Г. Перехват управления в компании-цели: вопросы технологий / М. Г. Ионцев // Слияния и поглощения. – 2004. – № 5. – С. 56–60.

122. Ионцев М. Г. О некоторых типичных ошибках сторон корпоративного конфликта / М. Г. Ионцев // Слияния и поглощения. – 2004. – № 12. – С. 48–51.

123. Ионцев М. Г. Актуальные правовые проблемы принудительного перехода прав на актив / М. Г. Ионцев // Слияния и поглощения. – 2006. – № 11. – С. 52–54.

124. Ионцев М. Г. Новейшие технологии захвата предприятий: способы борьбы / М. Г. Ионцев // Слияния и поглощения. – 2007. – № 4. – С. 60–62.

125. Ионцев М. Г. Перспективы слияний и поглощений в страховом бизнесе / М. Г. Ионцев // Слияния и поглощения. – 2008. – № 3. – С. 72–75.
126. Молотников А. Е. Участие органов государственной власти в процессе поглощения компаний / А. Е. Молотников // Слияния и поглощения. – 2004. – № 1. – С. 42–47.
127. Молотников А. Е. Роль личностного фактора при осуществлении сделок М&А / А. Е. Молотников // Слияния и поглощения. – 2004. – № 3. – С. 70–75.
128. Молотников А. Е. Особенности корпоративного конфликта между собственниками бизнеса и членами органов управления / А. Е. Молотников // Слияния и поглощения. – 2004. – № 4. – С. 68–73.
129. Молотников А. Е. Реорганизация акционерного общества и защита прав миноритарных акционеров / А. Е. Молотников // Слияния и поглощения. – 2004. – № 6 – С. 46–53.
130. Молотников А. Е. Стратегия и тактика ведения арбитражных процессов в условиях корпоративного противостояния / А. Е. Молотников // Слияния и поглощения. – 2004. – № 7/8. – С. 52–56.
131. Молотников А. Е. Проблема злоупотребления правом в корпоративных конфликтах / А. Е. Молотников // Слияния и поглощения. – 2004. – № 12. – С. 59–63.
132. Нобатова М. Столкновение интересов / М. Нобатова // Слияния и поглощения. – 2006. – № 6. – С. 74–78.
133. Нобатова М. От захвата – к компромату / М. Нобатова // Слияния и поглощения. – 2006. – № 10. – С. 72–77.
134. Нобатова М. Вор должен сидеть в тюрьме / М. Нобатова // Слияния и поглощения. – 2007. – № 1/2. – С. 96–101.
135. Нобатова М. Против рейдеров – всем миром / М. Нобатова // Слияния и поглощения. – 2007. – № 4. – С. 86–89.
136. Нобатова М. Грозит ли рейдеру сокращение / М. Нобатова // Слияния и поглощения. – 2007. – № 5. – С. 78–82.
137. Нобатова М. Поволжье: в фокусе рейдеров – каждый регион / М. Нобатова // Слияния и поглощения. – 2007. – № 6. – С. 78–86.
138. Нобатова М. Рейдеров рвут на части / М. Нобатова // Слияния и поглощения. – 2007. – № 9. – С. 79–85.
139. Нобатова М. Эволюция корпоративного рейдерства в России: от скупки акций до заказных уголовных дел / М. Нобатова // Слияния и поглощения. – 2007. – № 11. – С. 64–70.
140. Осипенко О. В. Комплексная оценка уязвимости бизнеса при подготовке недружественного поглощения: рекомендации предприятию-цели / О. В. Осипенко // Слияния и поглощения. – 2004. – № 7/8. – С. 66–71.

141. Осипенко О. В. Проблемные вопросы созыва и проведения внеочередного собрания акционеров / О. В. Осипенко // Слияния и поглощения. – 2005. – № 4. – С. 44–49.
142. Осипенко О. В. «Антирейдерский законопроект»: страхи и искушения грядущего применения / О. В. Осипенко // Слияния и поглощения. – 2006. – № 7/8. – С. 51–57.
143. Осипенко О. В. Новейший корпоративный шантаж: истоки, технологии, методы подавления и профилактики / О. В. Осипенко // Слияния и поглощения. – 2006. – № 12. – С. 61–65.
144. Осипенко О. В. Новейший корпоративный шантаж: заточка гринмейлера или крик отчаяния добросовестного миноритария? / О. В. Осипенко // Слияния и поглощения. – 2007. – № 1/2. – С. 68–75.
145. Осипенко О. В. Гринмейл как явление: глобальная санитария или вызов обществу / О. В. Осипенко // Слияния и поглощения. – 2007. – № 6. – С. 64–69.
146. Тутьхин В. Типология незаконных действий при захвате предприятий / В. Тутьхин, И. Пылаев // Слияния и поглощения. – 2005. – № 6. – С. 47–51.
147. Тутьхин В. Что делает предприятие мишенью для недружественного поглощения / В. Тутьхин // Слияния и поглощения. – 2006. – № 1/2. – С. 68–71.
148. Тутьхин В. Оффшорные рейдерские риски: мифы и реальность / В. Тутьхин // Слияния и поглощения. – 2008. – № 1/2. – С. 50–52.
149. Економічна та майнова безпека підприємства і підприємництва. Антирейдерство / [упоряд. Б. М. Андрушків, Ю. Я. Вовк та ін.]. – Тернопіль : Вид. Терно-граф, 2008. – 424 с.
150. Видяпин О. Рейдер, слабых мест любитель [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://news.liga.net/interview/NI060037.html>
151. Фатеева В. Рейдерство: розуміння, види, небезпека та способи боротьби / В. Фатеева // Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 4. – С. 46–53.
152. Дічек О. Рейдерство в Україні: правові ознаки і шляхи запобігання / Олександр Дічек, Юрій Нікітін // Юридична Україна. – 2008. – № 5. – С. 97–101.
153. Шляхи подолання рейдерства: удосконалення законодавства та посилення реагування правоохоронних органів на протиправні дії його організаторів та виконавців : матеріали комітетських слухань, проведених 17 вересня 2008 р. / Верховна Рада України, Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності. Міжвідомча комісія з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств. – К., 2008. – 198 с.

154. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
155. Про акціонерні товариства : Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50–51. – Ст. 384.
156. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
157. Про внесення змін до деяких законів України щодо недопущення захоплення підприємств, установ, організацій : Закон України від 18 вересня 2008 р. № 540-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 6. – Ст. 23.
158. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств : Закон України від 17 листопада 2009 р. № 1720-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 8. – Ст. 51.
159. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.
160. Про внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження» : Закон України від 4 листопада 2010 р. № 2671-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
161. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367.
162. Яременко В. І. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. / В. І. Яременко. – К. : Аконт, 1998. – Т. 4. – 942 с.
163. Ортинський В. Л. Організаційні засади управлінської діяльності в органах внутрішніх справ України : навч.-метод. посіб. / В. Л. Ортинський, З. Р. Кісіль, М. В. Ковалів. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2006. – 248 с.
164. Колпаков В. К. Адміністративне право України : [підруч.] / В. К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 752 с.
165. Державне управління та адміністративне право в сучасній Україні: актуальні проблеми реформування / за ред. В. Б. Авер'янова, І. Е. Коліушка. – К. : Вид-во УАДУ, 1999. – 52 с.
166. Генеральна угода про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні на 2010–2012 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
167. Погорілко В. Ф. Органи державної влади України / В. Ф. Погоріло. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – 592 с.

168. Нижник Н. Р. Системний підхід в організації державного управління : навч. посіб. / Н. Р. Нижник, О. А. Машков. – К. : Вид-во УАДУ, 1998. – 160 с.
169. Крупчан О. Д. Організація виконавчої влади / О. Д. Крупчан. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 132 с.
170. Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : навч. посіб. / О. Н. Ярмиш, В. О. Сербогін. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 672 с.
171. Кивалов С. В. Административное право Украины : [учеб.] / С. В. Кивалов. – Харьков : Одиссей, 2004. – 880 с.
172. Битяк Ю. П. Административное право Украины : [учеб. для студ. вузов юрид. спец.] / Ю. П. Битяк. – Харьков : Право, 2003. – 576 с.
173. Про Кабінет Міністрів : Закон України від 7 жовтня 2010 р. № 2591-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
174. Виконавча влада і адміністративне право / за ред. В. Б. Авер'янова. – К. : ІнЮре, 2002. – 668 с.
175. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
176. Кордун О. О. Особливості виконавчої влади в пострадянській Україні / О. О. Кордун. – К. : МАУП, 2000. – 248 с.
177. Коваленко А. А. Розвиток виконавчої влади в Україні на сучасному етапі : теорія та практика / А. А. Коваленко. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – 512 с.
178. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 9 грудня 2010 р. № 1085/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
179. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
180. Про прокуратуру : Закон України від 5 листопада 1991 р. № 1789-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
181. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
182. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 червня 1993 р. № 3341-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358.
183. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Указ Президента України від 6 квітня 2011 р. № 383/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
184. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня

1992 р. № 2229-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.

185. Про міліцію : Закон України від 20 грудня 1990 р. № 565-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

186. Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні : Закон України від 26 січня 1993 р. № 2939-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 13. – Ст. 110.

187. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Указ Президента України від 6 квітня 2011 р. № 395/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

188. Про затвердження Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 р. № 157 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

189. Про соціальний діалог : Закон України від 23 грудня 2010 р. № 2862-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

190. Ковалів М. В. Основи управління в органах внутрішніх справ України : навч.-практ. посіб. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. – 340 с.

191. Колпаков В. К. Адміністративне право України : [підруч.] / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.

192. Про організації наукової діяльності в системі МВС України : Наказ МВС України від 15 травня 2007 р. № 154.

193. Денисюк С. Ф. Громадський контроль як гарант законності у адміністративній діяльності правоохоронних органів України / С. Ф. Денисюк. – Х. : Золота миля, 2010. – 368 с.

194. Про оголошення рішення колегії МВС України (26 Км/2 від 30.12.2010 р.) : Наказ МВС України від 31 грудня 2010 р. № 649.

195. Організація управління міськрайліноорганами внутрішніх справ : методичні рекомендації. – К. : Інспекторське управління Головного штабу МВС України, 2006. – 155 с.

196. Ковалів М. В. Основи управління в органах внутрішніх справ : навч. посіб. / М. В. Ковалів, І. М. Паньонко, Я. Д. Скиба. – Львів : Львівський юридичний інститут МВС України, Афіша, 2004. – 171 с.

197. Статут патрульно-постової служби міліції України. Оголошено Наказом МВС України від 28 липня 1994 р. № 404. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

198. Яценко С. Управління в системі органів внутрішніх справ / С. Яценко // Вісник Академії управління МВС України. – 2009. – № 3. – С. 59–68.

199. Про затвердження змін до наказів МВС України з питань організаційно-штатної роботи : Наказ МВС України від 22 липня 2009 р. № 320.

200. Адміністративна діяльність міліції : підруч. / [О. П. Рябченко, А. Т. Комзюк, В. А. Гуменюк та ін.]; за ред. О. М. Бандурки. – Х. : Вид. Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 448 с.

201. Про внесення змін до Положення про Державну службу боротьби з економічною злочинністю : Постанова Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2010 р. № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

202. Про організацію діяльності підрозділів державної служби боротьби з економічною злочинністю Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 3 вересня 2012 р. № 769.

203. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

204. Про затвердження Інструкції з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 10 березня 2010 р. № 75.

205. Авер'янов В. Б. Управлінське рішення / В. Б. Авер'янов, В. К. Колпаков // Юридична енциклопедія. НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького : у 6 т. / голов. редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. – К. : Українська енциклопедія, 2004. – Т. 6. – С. 219–220.

206. Про організаційні засади діяльності підрозділів Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України : Наказ МВС України від 3 листопада 2003 р. № 1293.

207. Про організацію міжнародної діяльності ОВС України : Наказ МВС України від 10 серпня 2010 р. № 377.

208. Про оголошення рішення колегії МВС України від 25.07.08. № 17км/2 : Наказ МВС України від 31 липня 2008 р. № 370 (Програми протидії злочинам проти власності на 2008–2012 рр.).

209. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : Наказ Служби безпеки України від 12 серпня 2005 р. № 440 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

210. Про затвердження Переліку відомостей, що становлять службову інформацію в системі Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС від 9 червня 2011 р. № 309.

211. Гусаров С. Підготовка керівних кадрів системи МВС України: напрями оптимізації / С. Гусаров // Актуальні питання управління органами внутрішніх справ у сучасних умовах : матеріали наук.-практ. конф. – К. : Академія управління МВС України, 2009. – С. 3–5.

212. Послання Президента України до Українського народу щодо

20-річчя Декларації про державний суверенітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

213. Готування інформаційно-аналітичних документів в органах внутрішніх справ : методичні рекомендації / [П. П. Педюков, В. Д. Сушенко, О. А. Лупало та ін.]. – К. : ВПЦ МВС України, 2005. – 51 с.

214. Тиндик Н. П. Діяльність органів внутрішніх справ щодо забезпечення міграційного процесу в Україні / Н. П. Тиндик. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. – 580 с.

215. Актуальні питання управління органами внутрішніх справ у сучасних умовах : матеріали наук.-практ. конф. – К. : Академія управління МВС України, 2009. – 200 с.

216. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

217. Про затвердження Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 рр. : Наказ МВС України від 23 липня 2010 р. № 347.

218. Про затвердження Інструкції про дії органів і підрозділів внутрішніх справ щодо організації й забезпечення охорони громадського порядку : Наказ МВС України від 11 травня 2010 р. № 170.

219. Методичні рекомендації щодо порядку дій працівників міліції в умовах надзвичайних ситуацій, пов'язаних з аваріями, техногенними катастрофами, повеннями, землетрусами тощо (02.11.2007 № 17309/Кн.). – К. : МВС України, 2007. – 19 с.

220. Про затвердження Порядку взаємодії підрозділів відомчої воєнізованої охорони на залізничному транспорті та лінійних підрозділів транспортної міліції : Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України, МВС України від 9 червня 2010 р. № 350/236.

221. Компетенція міліції України в охороні прав громадян та громадського порядку під час виборчого процесу : методичні рекомендації. – К. : МВС України, 2007. – 16 с.

222. Про вдосконалення взаємодії органів внутрішніх справ із засобами масової інформації : Наказ МВС України від 25 березня 2010 р. № 88.

223. Оргинський В. Л. Соціально небезпечна система: нелегальна економіка – організована злочинність – корупція (закономірності функціонування) / В. Л. Оргинський // Науковий вісник Львівського інституту внутрішніх справ при НАВС України. Серія юридична. – 2003. – Вип. 3. – С. 13–17.

224. Филонов В. П. Состояние, причины преступности в Украине и ее предупреждение / В. П. Филонов. – Донецк : Донеччина, 1999. – 640 с.

225. Бандурка А. М. Преступность в Украине: причины и противодействие / А. М. Бандурка, Л. М. Давиденко. – Х. : Основа, 2003. – С. 92.

226. Джу́жа О. М. Профілактика злочинності / О. М. Джу́жа, Ю. Ф. Іванов // Юридична енциклопедія : у 6 т. / голов. редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : Українська енциклопедія, 2003. – Т. 5. – С. 184.

227. Лопушанський Ф. А. Кримінологічна профілактика / Ф. А. Лопушанський // Юридична енциклопедія : у 6 т. / голов. редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.; НАН України, Інститут держави і права імені В. М. Корецького. – К. : Українська енциклопедія, 2001. – Т. 3. – С. 409.

228. Шестопалова Л. М. Подання термінологічних колізій норм законів щодо попередження правопорушень / Л. М. Шестопалова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mila-she.org.ua/publ/1-1-0-31>

229. Карпец И. И. Преступность: иллюзии и реальность / И. И. Карпец. – М. : Российское право, 1992. – 431 с.

230. Литвинов О. В. Проблеми структуризації рівнів протидії злочинності / О. В. Литвинов // Проблеми розвитку транспортної галузі та транспортного законодавства: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 червня 2007 р.) / Одеський державний університет внутрішніх справ. – Одеса : ОДУВС, 2007. – С. 65–67.

231. Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації: Указ Президента України від 5 травня 2011 р. № 547/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

232. Зелінський А. Ф. Кримінологічне моделювання / А. Ф. Зелінський // Юридична енциклопедія : у 6 т. / голов. редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : Українська енциклопедія, 2001. – Т. 3. – С. 409.

233. Про затвердження Інструкції про єдиний облік злочинів : Наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, СБУ України, Державної податкової адміністрації України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Державного комітету України з виконання покарань, Міністерства оборони України від 25 травня 2010 р. № 21/135/281/240/499/354/307 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>

234. Про затвердження Системи оцінки діяльності органів внутрішніх справ України з використанням сучасних технологій та прогнозування : Наказ МВС України від 20 січня 2011 р. № 17.

235. Горлов Є. В. Основні детермінанти вчинення проступків у сфері

господарювання / Є. В. Горлов // Митна справа. – 2011. – № 1 (73), ч. 2. – С. 400–403.

236. Пендюр В. В. Чинники правопорушень у сфері господарської діяльності / В. В. Пендюр // Збірник наук. праць Нац. ун-ту ДПС України. – К. : Алерта, 2010. – С. 311–312.

237. Про затвердження плану організаційно-практичної діяльності органів внутрішніх справ щодо супроводження програми розвитку інвестиційної діяльності в Україні : Наказ МВС України від 9 лютого 2011 р. № 38.

238. Про затвердження Положення про Департамент зв'язків з громадськістю МВС України : Наказ МВС України від 20 травня 2011 р. № 217.

239. Про схвалення Концепції Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 р. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2010 р. № 1911-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>

240. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Т. Бусел. – К. : Перун, 2005. – 1728 с.

241. Головіна Л. В. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії органів внутрішніх справ та воєнізованої охорони на залізничному транспорті / Л. В. Головіна, О. М. Коропатко, Є. В. Поляков та ін. – Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2010. – 56 с.

242. Пчолкін В. Д. Поняття, сутність та завдання взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ / В. Д. Пчолкін // Проблеми взаємодії територіальних і транспортних органів внутрішніх справ у попередженні та розкритті злочинів : наук.-практ. конф. (23 травня 2003 р.) : тези доповідей. – Львів, 2004. – С. 93–104.

243. Шашков А. А. Взаимодействие правоохранительных и иных органов при противодействии криминальному рейдерству : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика; оперативно-розыскная деятельность» / А. А. Шашков. – Челябинск, 2010. – 25 с.

244. Фролова О. Г. Новітня методологія в управлінні в органах внутрішніх справ / О. Г. Фролова. – Донецьк : Донецький інститут внутрішніх справ МВС України, 2001. – 312 с.

245. Литвинова Г. А. Психологічна підготовка працівників ППСМ як засіб підвищення надійності і ефективності персоналу / Г. А. Литвинова // Психологічні аспекти національної безпеки : міжнар. наук.-практ. конф. (22–23 березня 2007 р.) : тези доповідей. – Львів, 2007. – С. 118–120.

246. Швець В. Рейдерство – загроза економіці й державі. Захистити від нього може тільки системна правова протидія / Віктор Швець

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://antiraidер.ua/ucp_mod_ucp_site_arts_show_16.html

247. Франчук В. І. Основи економічної безпеки : навч. посіб. / В. І. Франчук. – Львів : Каменяр, 2009. – 203 с.

248. Декларація про державний суверенітет України, прийнята Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>

249. S. F. Reed. The Art of M&A: A Merger Acquisition Buyout Guide / Stanley Foster Reed, Alexandra Reed Lajoux. – London : McGraw-Hill, 1998. – 1012 р.

250. Дурдинець В. Системна інформатизація правоохоронної діяльності / В. Дурдинець, М. Швець, В. Буржинський та ін. – К. : НДЦПІ АПРН України, 2007. – 382 с.

251. Державне управління: теорія і практика / [В. Б. Авер'янов, В. В. Цветков, Р. А. Калужний та ін.]; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 432 с.

252. Личенко І. О. Адміністративно-деліктні аспекти захисту права власності / І. О. Личенко. – Львів : ЗУКЦ, 2011. – 216 с.

253. Мелех Л. В. Законність у правозастосовній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Л. В. Мелех. – Львів, 2010. – 20 с.

254. Про затвердження системи оцінки діяльності органів внутрішніх справ України на основі нових критеріїв : Наказ МВС України від 25 травня 2010 р. № 197.

255. Про затвердження системи оцінки діяльності підрозділів органів внутрішніх справ України на основі нових критеріїв : Наказ МВС України від 29 червня 2010 р. № 279.

256. Про заходи щодо вдосконалення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України та критеріїв оцінки їх роботи : Вказівка МВС України від 27 лютого 2008 р. № 3581/Єв.

257. Рабінович П. М. Методологія юридичної науки / П. М. Рабінович // Юридична енциклопедія : у 6 т. / голов. редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : Українська енциклопедія, 2001. – Т. 3. – С. 618–619.

258. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктне право: сутність предмета / В. К. Колпаков // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. Серія юридична. – 2002. – № 1. – С. 101–112.

259. Коваль С. Математическая смесь / С. Коваль. – Warszawa : Wydawnictwa naukowo-techniczne, 1975. – 539 с.

260. Кальман О. Г. Правова статистика : підруч. / О. Г. Кальман, І. О. Христич. – Х. : Право, 2004. – 304 с.
261. Кириченко В. Ф. Аналіз статистичний / В. Ф. Кириченко // Українська радянська енциклопедія. Головна редакція української радянської енциклопедії : у 12 т. / голов. редкол. : М. П. Бажан (голова) та ін. – 2-ге вид. – К. : УРЕ, 1977. – Т. 1. – С. 172.
262. Остапенко О. І. Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку / О. І. Остапенко. – Львів : Львівський інститут внутрішніх справ при Українській академії внутрішніх справ, 1995. – 312 с.
263. Калачева І. В. Правова статистика / І. В. Калачева, Г. Г. Трофімова. – К. : КНЕУ, 2005. – 300 с.
264. Джужа О. М. Правова статистика : курс лекцій / [О. М. Джужа, Ю. В. Александров, В. В. Василевич та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужа. – К. : НАВСУ, Правові джерела, 2000. – 336 с.
265. Захожай В. Б. Правова статистика : навч. посіб. / В. Б. Захожай, В. С. Федорченко. – К. : МАУП, 2004. – 367 с.
266. Тринько Р. І. Злочинність в Україні / Р. І. Тринько. – Львів : Арал, 2007. – 55 с.
267. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
268. Youth crime strategy 2002 to 2005. Partnership Plans for the Prevention and Reduction of Youth Offending. – London : Metropolitan Police, 2002. – 25 p.
269. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 листопада 2010 р. «Про виклики та загрози національній безпеці України у 2011 році» : Указ Президента України від 10 грудня 2010 р. № 1119/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>
270. Про затвердження Інструкції про порядок розгляду узагальнених матеріалів Державного комітету фінансового моніторингу у системі органів внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 14 травня 2010 р. № 182.
271. Про впровадження заходів з підготовки та виконання проектів інформації : Наказ МВС України від 23 листопада 2010 р. № 578.
272. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 9 серпня 2012 р. № 686.
273. Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів : Наказ від 9 січня 1997 р.

№ 3/1/2/5/2/2 Міністерству внутрішніх справ України, Генеральній прокуратурі України, Службі безпеки України, Державному комітету у справах охорони державного кордону України, Державній митній службі, Державній податковій адміністрації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>

274. Про організацію та порядок проведення оперативно-профілактичних заходів : Наказ МВС України від 4 липня 2008 р. № 324 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>

275. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 р. (Конвенцію ратифіковано із застереженнями і заявами Законом України від 4 лютого 2004 р. 1433-IV) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Хатнюк Юрій Анатолійович
кандидат юридичних наук

Монографія

**ОРГАНИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
У БОРОТБІ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ
(АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)**

Підписано до друку 23.10.2013 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 11,43.
Тираж 300 прим. Зам. 237-13.

Видавництво ТзОВ «Галицька видавнича спілка»
м. Львів, вул. Туган-Барановського, 24
тел. (032) 276-48-53
Свідоцтво про внесення суб'єкта до державного реєстру № ДК 198

Надруковано на ПРАТ «Львівська книжкова фабрика «Атлас»,
79005, м. Львів, вул. Зелена, 20.
Свідоцтво про реєстрацію ДК № 1110 від 08.11.2002 р.